

MASTEROPPGAVE

Hvordan beskriver/erfarer flyktninger sosial integrering i nærmiljøet?

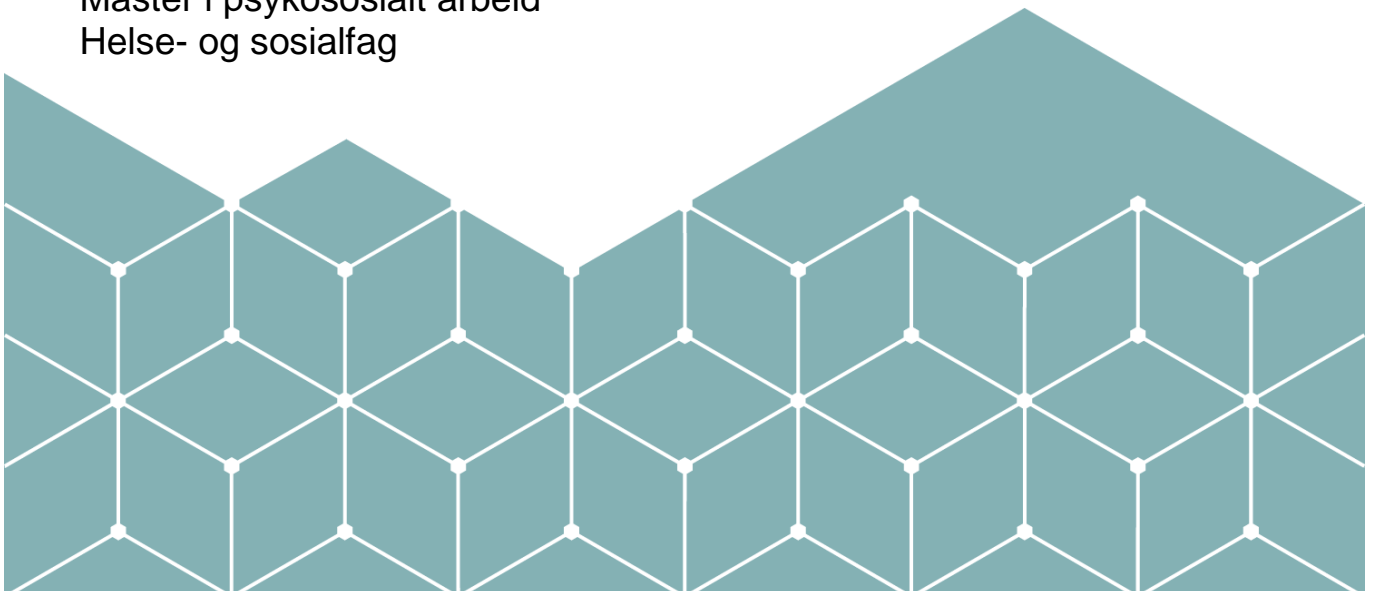
En kvalitativ studie basert på tematisk analyse og fenomenologisk perspektiv, om flyktningers opplevelse av hverdagen i Norge

Eline Melbø Reinar

15. desember 2015

Omfang: 32281 ord

Fag:
Master i psykososialt arbeid
Helse- og sosialfag

Denne oppgaven er dedikert til alle de flyktningene som nå er på flukt fra sine hjem.

Dere er i mine tanker!

Forord

At masteroppgaven skulle omhandle sosial integrering av flyktninger, falt meg ikke inn da jeg påbegynte dette masterstudiet. Underveis i studietiden var jeg så heldig å få delta på et kulturarrangement hvor flyktninger med ulik kulturell bakgrunn inviterte nærmiljøet med på en kulinarisk reise, hvor vi ble introdusert for forskjellige kulturer og mattradisjoner. Dette arrangementet inspirerte meg på mange måter, og vekket et ønske om å utforske og fordype meg innenfor dette område som i grunnen var veldig ukjent for meg.

Det er mange som har vært delaktig for at dette masterprosjektet kunne ferdigstilles. Jeg vil aller først få takke **informantene** som deltok i studien. Det er deres historier og erfaringer som har dannet grunnlaget for denne oppgaven. Tusen takk for at dere ga av deres tid, viste åpenhet og raushet ovenfor å dele sensitiv informasjon vedrørende deres liv.

Jordmor på helsestasjonen bidro med å innhente informanter til studien. Tusen takk for hjelpen.

Lilliana Del Busso har vært en stødig og tilstedeværende veileder. Din konkrete og tydelige veiledning har vært oppmuntrende og anerkjennende, noe som har gitt opplevelsen av trygghet og retning på veien mot målet. Jeg vil også rette en stor takk til de øvrige foreleserne på masterstudiet, for interessante forelesninger og inspirerende ord underveis i studiet.

Takk til alle **medstudenter** på kullet, som har bidratt til nyttige diskusjoner på samlingene, samt sosialt fellesskap på ettermiddagene mellom samlingene. Spesielt takk til jentene i kollokviegruppen min, **Lene og Helene** som har vært en enestående støtte og motivator underveis i prosessen. Dere har kommet med gode innspill og betraktninger, stilt spørsmål, vist nysgjerrighet og interesse for mitt prosjekt. Tusen takk!

Min manns tante og onkel, **Gro og Jon**, har vært så gjestfrie og sørget for at jeg fikk god nattesøvn når vi hadde samlinger. Tusen takk for overnatting, middag og hyggelige samtaler.

En viktig brikke for å komme i havn med masteroppgaven, har vært støtten mine **gode venner** har vist meg gjennom hele studietiden. Tusen takk for motiverende samtaler og stadige middagsinvitasjoner. Dere er uvurderlige!

Mine enestående foreldre og svigerforeldre, **Elly- Karin, Eirik, Christine, Liv Merete og Dag Arne**, har gitt raust av sin fritid for å sitte barnevakt og lese korrektur, og dermed gitt meg ro og tid til å innhente jevnlig mastermodus. Tusen hjertelig takk!

Sist, men ikke minst vil jeg takke min fantastiske ektemann, **Andreas**, som er tålmodig, stødig og oppmuntrende, og som har tilsidesatt egen fritid for å gi meg ekstra tid til å arbeide med oppgaven. Min datter, **Olivia**, har vært et lysglimt i hverdagen og en stor motivator for å få ferdigstilt oppgaven.

Sofiemyr, desember 2015

Eline Melbø Reinar

Sammendrag

Studien omhandler sosial integrering av flyktninger i nærmiljøet, og inngår som del av masterstudie i psykososialt arbeid. Det finnes mye litteratur og studier om integrering av flyktninger. Imidlertid er det få av disse som synliggjør hvordan flyktningene selv opplevde den første tiden i Norge. Målet med denne studien er å presentere flyktingers erfaringer fra egen sosial integrering, for å fremme et bredere perspektiv på integrering.

Studien tar utgangspunkt i en kvalitativ undersøkelse med tematisk analyse og fenomenologisk perspektiv/vinkling. Datamaterialet ble innhentet gjennom fem intervjuer, med semistrukturert intervjuguide. Tre hovedtemaer ble identifisert på bakgrunn av datamaterialet. Disse var: den første tiden i Norge, å leve med to kulturer og Norge som et flerkulturelt samfunn. Det første hovedtemaet synliggjorde at språkvansker, kulturforskjeller og lite eller manglende sosialt nettverk vanskeliggjorde den første levetiden i Norge. Det neste temaet klargjorde viktigheten av at språk og kulturarv som informantene hadde med seg fra opprinnelseslandene, ble videreført til barna slik at de kunne kommunisere med øvrig familie, samt identifisere seg med foreldrenes kultur. Å leve med flere kulturer ble trukket frem som et gode, fordi man kunne velge å integrere de beste verdiene fra flere kulturer inn i sin livsverden. Utfordringer som ble fremhevet var relatert til usikkerhet omkring barneoppdragelse og forventninger i forhold til hvor mye naboer forholder seg til hverandre på fritiden. Det siste hovedtemaet synliggjorde beskrivelser og erfaringer knyttet til diskriminering på skole og i arbeidsliv. Det ble beskrevet et gap mellom det norske samfunnets krav til integrering i arbeidslivet, og samfunnets tilpasning for å imøtekomme dette kravet. Informantene beskrev arbeidsgivere som var skeptiske til å ansette ikke-etnisk norske, og som viste en diskriminerende holdning knyttet til religiøse hodeplagg og ansettelse av personer med annen kulturell bakgrunn.

Som del av analysearbeidet, ble det utarbeidet en analyserapport. Funnene som fremgikk av rapporten var følgende: avgjørende med rask språkopplæring, «å bli sett» av andre i nærmiljøet er viktig for trivsel og tilhørighet, brobygging mellom flyktingen og nærmiljøet har betydning for integreringsprosessen og å leve med flere kulturer kan føre til identitetsvansker og ekskludering i skole- og arbeidsliv. Rask språkopplæring ble avdekket som en nødvendighet for å integreres inn i nærmiljøet og samfunnet for øvrig.

Norskferdigheter var bestemmende for om man kunne gjøre seg selv forstått og formidle

budskap til andre i dagliglivet, og dermed en forutsetning for å komme i kontakt med nordmenn samt bygge sosialt nettverk. Å føle at man ble sett og verdsatt som en del av et nabofellesskap, ble ansett som en viktig integreringsfaktor. De informantene som hadde god kontakt med naboene, mente denne kontakten hadde sammenheng med deres opplevelse av trivsel og tilhørighet i Norge. Enkelte nordmenn ble trukket frem som reservert ovenfor å bli kjent med nye personer. Forventninger om nabokontakt var kulturelt betinget. Etnosentrisme var et sentralt begrep i forståelsen av dette fenomenet. De informantene som fikk tildelt en kontaktperson enten i forkant eller umiddelbart etter at de fikk bostedskommune, uttrykte trivsel i nærmiljøet, de hadde sosialt nettverk og sosial støtte rundt seg. Deres opplevelse var at dette hadde sammenheng med at de opplevde støtte og trygghet ved å ha en kontaktperson som kunne veilede og være en motivator den første tiden i Norge, inntil de følte at de var godt integrert i samfunnet. De informantene som ikke fikk kontaktperson når de flyttet til kommunen, hadde mindre kontakt med naboene, mindre sosialt nettverk utenfor familien og opplevde større utfordringer med å tilpasse seg den første tiden i Norge. Kontaktperson ble da fremhevet som etterlengtet integreringstiltak. Det teoretiske rammeverket for oppgaven omhandler blant annet teorier om sosialt nettverk, interkulturell kompetanse, kulturperspektivet, diskriminering i arbeidslivet og forskjellige lovverk. Nøkkelord som beskriver studien er: flyktninger, (sosial) integrering, multikulturell/ flerkulturell, identitet, sosialt nettverk, interkulturell kompetanse og diskriminering.

Abstract

The study is about social integration of refugees in the local environment, and is a part of a master degree study in psychosocial work. There is a lot of literature and studies about integration of refugees, but few that shows how refugees themselves experience their first time in Norway. The goal of this study is to present the refugees own experience of their social integration, to promote a wider perspective of assimilation.

The study starts in a qualitative exploration with analyses and phenomenological perspective. The data was gained through five interviews with a semi-structured interviewguide. The main points were identified on the bases of the data. These were: the first period of time in Norway, to live with two cultures and Norway as a multicultural society. The first theme showed language difficulties. The next theme is the importance to the refugees that language and cultural heritage from their country of origin, was transmitted to their children. The children could communicate with the rest of the family, as well as identify with their parents culture. To live multiculturally(living with several cultures) was emphasized as a positive, because one could choose to integrate the best values from several cultures in ones life. Challenges that was emphasized were related to insecurity around child rearing and expectation of neighbors socializing with each other in their free time. The last important theme showcased the discrimination in school and work life. It was described as a gap between the Norwegians societys expectation of work life, and the refugees adjustment to meet this demand. The subject/informer described employers who was sceptic about hiring non-ethnic Norwegian and who exhibited discrimination views and action towards religious headwear and employment of persons with different cultural background.

As part of the work and analyses record was completed. The finding that appeared as follows: early language instruction, «to be seen» by others in the community one lives in, the important of belonging and comfort, bridge building between immigrant and the community has meaning for the integration process, and living with multiple cultures can lead to difficulties with identity and exclusion in school and work life rapid language learning was shown to be a necessity to integrate in the neighborhood and society at large.

The ability to speak Norwegian was deciding if one could make oneself understood and communicate messages to other in their daily life, and therefore requirement to contact with Norwegians and build a social network. To feel one is seen and valued as a part of the neighborhood. Structure was seen as an important integration factor. The subjects/informer that had good contact with neighbors felt that this contact was connected with their experiences of comfort and belonging in Norway. Norwegians were seen as being reserved in interaction, getting to know unfamiliar new persons. Expectations about neighbor contact was cultural. Ethnocentrism was a central concept in understanding this phenomena. The subject that were provided a contact person either prior or immediately after they were provided with a community to live in, expressed good adjustment. They had social networks and social support around them. Their experiences were that these connections cultivated support and safety. Having a contact person that could guide and being a motivator for the early times in Norway until they felt they had integrated in the society significantly increased the success of refugee integration. The subjects/informer that did not have a contact person when they moved to their new country had less contact with neighbors, less social network outside their immediate family and experienced bigger challenges with integration during their early time in Norway. Contact person were then viewed as longed for integration help. The theoretical frame for this paper explores theories about social networking, intercultural competency, cultural perspective, discrimination in work life and different laws. The key words to describe the study are refugees and social integration, refugees and social network, multicultural identity, intercultural competency and discrimination.

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Sammendrag	4
Abstract	6
1.0 INNLEDNING	10
1.1 Introduksjon til temaet om flyktninger og sosial integrasjon	10
1.2 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling	12
1.3 Formålet med studien	12
1.4 Oppbygging av oppgaven	13
1.5 Begrepsavklaring og avgrensning	13
2.0 TEORI OG FORSKNING	16
2.1 Psykososialt arbeid i helse- og sosialfaglig yrkespraksis	16
2.2 Teoretisk rammeverk og aktuell forskning.....	17
2.2.1 Historisk tilbakeblikk på innvandring til Norge frem mot den moderne tid	17
2.2.2 Flyktninger	18
2.2.3 Bosetting og sosial integrering i nærmiljøet	20
2.2.5 Psykososialt arbeid og perspektiv i møte med personer som har ulik kulturbakgrunn	26
3.0 METODE	29
3.1 Vitenskapsteori og forskningsmetode	29
3.2 Kvalitativ metode og det psykososiale perspektivet.....	31
3.3 Tematisk analyse og fenomenologisk perspektiv/vinkling	32
Fenomenologi.....	34
3.4 Datainnsamling	35
3.5. Utvalg av informanter.....	35
3.6 Rekruttering og rekrutteringsprosess	36
3.7 Utvikling av intervjuguide.....	37
3.8 Gjennomføring av intervjuene	38
3.9 Tverrkulturelle intervjuer	40
3.10 Transkribering av intervjuene	40
3.11 Beskrivelse av min analyseprosess	41

3.12	Pålitelighet og gyldighet	43
3.13	Etiske hensyn	45
3.14	Systematisk kritisk refleksjon	46
3.15	Refleksivitet	47
4.0	ANALYSE	48
4.1	Introduksjon.....	48
4.2	Den første tiden i Norge	48
4.3	Å leve med to kulturer	54
4.4	Norge som et flerkulturelt samfunn.....	60
5.0	DRØFTING AV FUNN	71
5.1.	Avgjørende med rask språkopplæring	71
5.2	Betydningen av «å bli sett» av andre i nærmiljøet.....	73
5.3	Brobygging mellom flyktningen og nærmiljøet er viktig for integreringspros. ...	79
5.2	Å leve med flere kulturer kan føre til identitetsvansker og ekskludering i skole- og arbeidsliv.....	82
6.0	OPPSUMMERING OG AVSLUTNING.....	92
6.1	Kort oppsummering av funnene	92
6.2	Implikasjoner for praksis	93
6.3	Studien som grunnlag for videre forskning	93
Vedlegg		
Vedlegg 1	102
Vedlegg 2	106
Vedlegg 3	108
Vedlegg 4	110

1.0 INNLEDNING

1.1 Introduksjon til temaet om flyktninger og sosial integrasjon

Norsk flyktning- og integrasjonspolitik på 1990-tallet

En sentral person i norsk flyktningpolitikk på 1990-tallet var Thorvald Stoltenberg, som etter å ha vært Høykommissær i UNHCR (FNs Høykommissær for flyktninger) vendte hjem i 1990 for å bli utenriksminister i Brundtland-regjeringen. Stoltenberg argumenterte for at Norge istedenfor å bli et passivt mottakerland heller burde bidra aktivt til å løse verdens flyktningproblemer. Han mente dette kunne oppnås ved å trekke bistandspolitikken og utenrikspolitikken aktivt inn i en helhetlig flyktningpolitikk. Han oppfordret til en ny, selvstendig og uredd politikk der Norge også burde delta i meklingen av konflikter. Tankene fra Stoltenberg initierte en prosess som resulterte i Stortingsmelding nr.17 (1994-95) som signaliserte en ny norsk flyktningpolitikk (Brochmann, 2003, s. 299).

Krigsflyktningene og det «tosporete løpet»

I 1992 tok Norge imot flyktninger fra Bosnia på anmodning fra UNHCR (FNs Høykommissær for flyktninger). Personene ble ikke registrert som asylsøkere, men fikk status som krigsflyktninger og var de første som fikk midlertidig oppholdstillatelse på kollektivt grunnlag. De bosniske flyktningene ble en testgruppe som følge av at myndighetene ikke hadde avklart hva midlertidig beskyttelse skulle innebære på det tidspunkt. I fortsettelsen måtte myndighetene utforme den nye midlertidighetspolitikken, definere grenser for midlertidigheten og bestemme hvorvidt krigsflyktningene skulle integreres eller ikke. Løsningen ble en dobbeltstrategi, senere kalt «*det tosporete løpet*», som satset på både integrering og tilbakevending av flyktninger. Denne linjen ble komplisert da alle bosniske asylsøkere fra 1993 av, fikk midlertidig beskyttelse på kollektivt grunnlag. Saksbehandlingen av asylsøknadene deres ble utsatt og alle fikk seks-måneder arbeids og oppholdstillatelse, som senere ble utvidet til 12 måneder. Parallelt ble det for denne gruppen innført mer liberale regler for familiejenforening sammenlignet med andre flyktninger. Enslige slektninger og barn over 18 år fikk innvilget opphold og det var ingen krav om forsørgerevne. Pågangen av antall flyktninger som hadde vært lav tidlig på året, steg kraftig i løpet av sommeren. Dette var i etterkant av at resten av Skandinavia hadde innført visumplikt. I starten av oktober innførte også Norge visumplikt. Denne tilstrammingen fjernet ikke beskyttelsesbehovet som flyktningene hadde, og politisk uenighet fulgte. Europa kunne på dette tidspunktet etablert en

felles enighet om en «byrdefordeling». I stedet ble resultatet en domino-effekt av restriksjoner (Brochmann, 200, s. 305).

Stortingsmelding nr. 17

På slutten av 1994 kom Stortingsmelding nr. 17, hvor det fremgikk at myndighetene i forbindelse med krigsflyktingene fra Bosnia, hadde tatt flere raske beslutninger som i etterkant måtte tilpasses fordi krigen i Jugoslavia ikke ble så kortvarig som først antatt. Tilpasningen gikk blant annet ut på å gi morsmålsundervisning, som nå ble vurdert som viktig ettersom tilbakevending var målet. Stortingsmeldingen søkte en ny og generell måte å betrakte flyktningsspørsmålene på, da den flyttet fokus fra midlertidighet av kollektiv beskyttelse som et nytt verktøy i massefluktsituasjoner. De flyktingene som hadde kollektive oppholdstillatelser skulle få sin søknad ferdigbehandlet i det fjerde året de var bosatt i Norge. Dette innebar at man måtte ha vært bosatt i Norge i tre år for å få bosettingstillatelse, og selv da kunne myndighetene trekke tilbake den midlertidige beskyttelsen eller ikke fornye oppholdstillatelsen. Regjeringen legitimerte løsningen gjennom målsettingen om å beskytte flest mulig med begrensede midler (Brochmann, 2003, s. 309).

Integrasjonspolitikken har blitt opprettholdt i flyktningpolitikken, også når raskest mulig retur har vært idealet. Tenkningen rundt den norske integrasjonspolitikken har hatt en kulturpluralistisk basis, forstått som at flyktninger skal ha fått mulighet til å beholde sin opprinnelige kultur samtidig som de har måttet tilpasse seg den norske. Videre har såkalt «*reell likestilling*» mellom flyktninger og etniske nordmenn vært myndighetenes mål på vellykket integrering. Dette målet har som norsk velferdspolitik, utjevning av levekårsforskjeller som formål. Målet i integrasjonspolitikken er følgelig at flyktninger skal ha mulighet til å oppnå samme standard som etniske nordmenn på områder som arbeid, utdanning, bolig og tilgang på sosiale tjenester. Dette er ikke uproblematisk, ettersom måling skjer etter hva nordmenn verdsetter høyt, med den konsekvens at flyktninger som lever livet tilsvarende som etnisk nordmenn vurderes som godt integrerte, mens de som lever annerledes anses for og ikke å være godt integrert (Brochmann, 2003, s. 206).

1.2 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling

En av inspirasjonskildene til dette masterprosjektet, er de fantastiske personene jeg møter hver dag gjennom min jobb på Fontenehuset. Fontenehuset er et arbeidsfellesskap, som bidrar til at personer med psykiske helseutfordringer får arbeids- og samfunnsmessig tilhørighet gjennom frivillig arbeid. Blant mine kollegaer, er det flere som har kommet som flyktninger til Norge. Flere har levd ensomme i Norge i mange år, uten å ha et sosialt nettverk eller noe meningsfullt å gå til, før de fant Fontenehuset. Å observere de positive effektene ved sosial inkludering og hva det gjør med et menneskes trivsel og livskvalitet, har vekket min nysgjerrighet omkring nærmiljøets funksjon i forhold til sosial integrering av flyktninger, samt hvordan flyktningene selv opplever å være sosialt integrert der de bor.

Problemstilling:

Hovedproblemstilling:

- *Hvordan beskriver/erfarer flyktninger sosial integrering i nærmiljøet?*

1.3 Formålet med studien

Det foreligger mange studier og forskningsrapporter om integrering av flyktninger. Deres vinkling er kommunale- og statlige integreringstiltak i kommunene. Imidlertid finnes det få studier som synliggjør flyktningenes egne opplevelse av integrering, spesielt innenfor sosial integrering. Kamitanji Kabuya (2010) er en av få som kan vise til en studie om sosial integrering av flyktninger. Studien omhandler kongolesiske flyktninger bosatt i en by i Sør-Norge. Forskjellen på hans studie fra denne, er at Kabuyas studie tar utgangspunkt i teorier om sosial integrering for deretter å se om dette sammenfaller med hvordan flyktningene opplever integrering i praksis. Denne studien tar utgangspunkt i flyktnings beskrivelser om egen sosial integrering, som videre blir knyttet opp mot relevant teori.

Studier vedrørende flyktnings opplevelse av sosial integrering i nærmiljøet, er viktig for å løfte frem et mer helhetlig bilde på integrering av flyktninger i Norge. Kommunale- og statlige rapporter om integreringstiltak og måloppnåelse av disse, kan gi en oversikt over tiltak som tilrettelegger for at flyktninger skal bli integrert. Disse sier imidlertid lite om flyktningenes opplevelse av om dette er virksomme tiltak, og om tiltakene faktisk fører til integrering og sosial integrering i praksis. Et av formålene med å vinkle oppgaven opp mot

flyktningenes opplevelse, var å bidra til å gi et bredere perspektiv på integrering av flyktninger i Norge, samt identifisere hvilke faktorer flyktninger opplever har betydning for sosial integrering.

1.4 Oppbygging av oppgaven

Først foreligger en presentasjon av sentrale begreper og en kort oversikt over informantenes bakgrunn. Deretter følger det teoretiske rammeverket oppgaven bygger på. Teoriene omhandler blant annet et historisk tilbakeblikk på innvandring til Norge, språkopplæring, kultur og identitet, sosialt nettverk og ekskludering i skole og arbeidsliv. Etter teorikapittelet følger et metodekapittel, som introduserer kvalitativ metode og fenomenologisk perspektiv, i tillegg til å gi et bilde av forskningsprosessen med rekruttering av informanter, utarbeidelse av intervjuguide og gjennomføring av intervjuene. Etter metodekapittelet kommer analyserapporten, som blant annet knytter problemstillingen opp mot de beskrivelsene informantene formidlet under intervjuet. Videre presenteres drøftingskapittelet som diskuterer og relaterer funnene fra analysen opp mot relevant litteratur, lovverk og forskning. Avslutningsvis i studien kommer en oppsummering, en beskrivelse av studiens betydning for implikasjoner i praksis samt betraktninger omkring studien som grunnlag for videre forskning.

1.5 Begrepsavklaring og avgrensning

Begrepene defineres fortløpende i teksten. Gjennom oppgaven vil begrepene multikulturelt og flerkulturelt ha samme betydning og dermed bli benyttet om hverandre for å skape variasjon i språket. På bakgrunn av oppgavens omfang, er studien avgrenset til å favne den sosiale delen av integrering, og tar derfor ikke sikte på å gi en utdypende forståelse av alle de aspektene som integreringsbegrepet rommer.

For å fremme det psykososiale perspektivet, sees de ulike faktorene som informantene fremhever som betydningsfull for sosial integrering, i en helhetlig sammenheng. Psykososial tilnærming innebærer i følge Studieplanen 2012-2013, «å se på både mellommenneskelige og samfunnsmessige forhold, og hvordan dette påvirker hverandre» (Høgskolen i Østfold, 2012). Det innebærer blant annet å se og forstå de ulike faktorene som danner en helhet for seg selv og i sammenheng med hverandre.

Kort oversikt over informantenes bakgrunn (fiktive navn)

Navn	Kjønn	Alder	Opprinnelsesland	Kom til Norge	Bosituasjon	Nettverk	Skole/arbeid/tiltak
Sarah	Kvinne	20-årene	Afghanistan	Familiegjenforening i 2009. Flyttet rett inn til mannen, som hadde bodd i Norge i 14 år før hun kom.	Bor sammen med mannen og barna på 4 ½ og 2 ½ år.	Mannens familie bor i samme kommune. Tilbringer mye tid sammen med dem. Ellers lite sosialt nettverk.	Tok utdanning i Iran. Går nå på videregående skole. Ønsker å studere etter videregående skole.
Rosita	Kvinne	22 år	Irak	Kom i 2008 sammen med mannen og datteren. Asylmottak i 6 måneder før de fikk bostedskommune.	Bor sammen med mannen og barna på 9 og 6 år.	Mange venner. Familien bor i Irak.	Går siste året på grunnskole for innvandrere. Påbegynner videregående skole neste år.
Reza	Mann	40-årene	Afghanistan	Kom i 2004. Kjente ingen i Norge. Bodde på asylmottak i 4 år mens han ventet på familiegjenforening, som bodde i Iran. Barna kom i 2008.	Bor med barna på 19, 17, 16 og 13 år.	Familien har mye kontakt med naboene. Har også afghanske venner.	Var i full jobb inntil han ble ufør. Går nå på norskkurs.

Hvordan beskriver/erfarer flyktninger sosial integrering i nærmiljøet?

Masteroppgave i psykososialt arbeid. HIØ, 2015. Eline M. Reinar

Christel	Kvinne	30-årene	Niger	Kom sammen med sønnen i 2006 via familiegjenforening. Mannen hadde bodd i Norge siden 2002.	Bor sammen med mannen og barna på 13, 4 og 2 år.	Har ikke familie eller sosialt nettverk.	Gjennomført norskkurs og kvalifiseringsprogram for innvandrere.
Hidi	Kvinne	24. år	Irak	Kom sammen med foreldrene og to yngre brødre i 1998. Bodde på minst tre asylmottak.	Bor sammen med foreldrene. Ektemannen bor i utlandet. Har en sønn på 3 måneder.	Noen få, gode venner under oppveksten. Tilbringer fritiden sammen med familien, etter eget ønske.	Gjennomført norsk grunnskole- og videregående opplæring. Studert på høgskole.

2.0 TEORI OG FORSKNING

2.1 Psykososialt arbeid i helse- og sosialfaglig yrkespraksis

Det finnes ingen entydig definisjon på begrepet psykososialt arbeid, fordi man ikke ønsker å fange begrepet inn i en bestemt og avgrenset definisjon. Likevel kan man si at det er noen ingredienser som må være tilstede for å kunne betegne det som psykososialt perspektiv. Det sosiale og det psykiske inngår i en kontinuerlig prosess av gjensidig påvirkning. Innenfor helse- og sosialfeltet er det en daglig utfordring å kunne møte den andre som et menneske som er noe annet og mer enn sin lidelse, diagnose og situasjon. Psykososialt arbeid tilsier at tjenestemottakernes, som i denne sammenhengen omhandler flyktningers, egen forståelse av egen historie, livssituasjon og ressurser må inkluderes. For å utvikle gode handlingskompetanser med vekt på psykososiale forhold, er kunnskap om forskjeller og betydningen av forskjeller basert på forhold som kulturell tilhørighet, etnisitet, kjønn og alder spesielt vesentlige. En forutsetning for å yte god og kompetent yrkesutøvelse, er å forstå at kunnskap er mer enn teori, at kunnskap utfolder seg og utvikles sammen med andre i situasjoner som kontekster, systemer og strukturer som er innfiltret i hierarkier av makt og avmakt. Det er derfor nødvendig å kunne samarbeide på tvers av yrkesgrupper og sammen med tjenestemottakerne. Det psykososiale innebærer å innse at de felles menneskelige eksistensbetingelsene er at vi er og blir til, og samtidig å anerkjenne at enhver av oss er unikt som menneske, og har behov for å være og for å bli sett som et subjekt (Skærbæk og Nissen, 2014, s.12-13).

Studieplanen som Høgskolen i Østfold innretter seg etter, beskriver psykososialt arbeid slik:

«Psykososialt arbeid innebærer en helhetlig og inkluderende tilnærming. Hvert enkelt menneske er en person som er mer enn sin lidelse, diagnose og situasjon. Menneskelige problemer er komplekse og mangetydige. De oppstår og henger sammen med mellommenneskelige og samfunnsmessige forhold og krever å bli møtt med både psykologiske, sosiale, medisinske og biologiske forståelsesformer. Å arbeide psykososialt betyr å kunne identifisere kunnskap som mer enn teori, og vurdere hvordan kunnskap utfolder seg og utvikles sammen med andre i situasjoner og kontekster preget av makt og avmakt» (Høgskolen i Østfold, 2014).

2.2 Teoretisk rammeverk og aktuell forskning

Oppgaven omhandler sosial integrering av flyktninger i nærmiljøet. Denne delen vil derfor starte med å innlede hvordan Norge ble introdusert for innvandring samt hvordan utviklingen har vært frem til i dag. Deretter presenteres de som omtales som flyktninger, og hvilke faktorer som påvirker integrering i norsk samfunn og nærmiljø. Avslutningsvis presenteres psykososialt arbeid i møte med flyktninger.

2.2.1 Historisk tilbakeblikk på innvandring til Norge frem mot den moderne tid

Innvandring til Norge har foregått siden det ble dannet norsk statsdannelse, omkring 900-tallet. Grovt sett kan man skille mellom tre typer innvandrere: fagfolk som blir aktivt rekruttert til Norge, arbeidsinnvandrere som kommer på eget initiativ, og personer som kommer som flyktninger. I perioden fra middelalderen til 1800-tallet, var det vanlig å innhente fagfolk til Norge. Innvandringen av fagfolk hadde særlig stor betydning i den tidlige fasen av industrialiseringen. Innvandring av ufaglærte har vært betydningsfullt for den økonomiske utviklingen i Norge. Dette omhandler mennesker som kommer til Norge på eget initiativ for å søke arbeid og tjene til livets opphold. Fra 1800-tallet til ca. 1920 var det stor tilstrømming av arbeidskraft fra nabolandene. Mellom 1960-tallet og frem til det ble innvandringsstopp i 1975, kom mange som arbeidsinnvandrere fra Sørøst-Europa, Jugoslavia, Tyrkia og Pakistan til Norge. I vår tid er det flyktninger og asylsøkere som dominerer innvandringen. Norge har imidlertid mottatt politiske og religiøse flyktninger siden 1700-tallet. I den andre halvdel av 1800-tallet ble passvengen fjernet, og innvandringen var helt fri. Etter hvert ble innvandringen mer regulert, og i 1917 ble passplikten gjeninnført. Det var spesielt to årsaker til disse restriksjonene. Det ene var at det utviklet seg en etnisk-kulturell nasjonaloppfatning. Før den første statsborgerloven kom i 1888, ble alle som flyttet til Norge, og bodde her i noen få år oppfattet som norske. Som følge av statsborgerloven, måtte innvandrere begynne å søke om å få norsk statsborgerskap. Oppbyggingen av den norske velferdsstaten medførte også til at myndighetene nå ønsket å vurdere hvem som kunne få oppholdstillatelse, og dermed rettigheter til norske velferdsytelser (Gursli-Berg og Myhre, 2015).

Globaliseringens tid mellom 1940-2000 startet med de store folkebevegelsene mellom 1940 og 1945 med tyske okkupanter, utenlandske krigsfanger og tvangsarbeidene polakker, russere

og jugoslaviske partisaner. Etter okkupasjonsårene mellom 1940-1945, kom den kalde krigen med et nytt flyktingeregime. Mange flyktninger fra Tsjekkoslovakia og Ungarn fikk opphold i Norge. Grensene for arbeidsinnvandring ble åpnet igjen, og Norden ble et felles arbeidsmarked. I 1975 ble det igjen innført innvandringsstopp. Den neste bølgen av innvandring var familieinnvandring, hvor ektefeller og barn av opprinnelige arbeidsinnvandrere kom. Det medførte til at Stortinget for første gang diskuterte prinsippene for integrasjon, med arbeidsvilkår, boforhold, språkopplæring, rettigheter og plikter. Innvandring ble nå satt på agendaen i norsk partipolitikk. Den tredje innvandringsbølgen er ansett å være fra 1980-tallet og utover 2000-tallet, med båtflyktninger fra Vietnam og Chile som forløpere, og krigsfanger fra Bosnia og Kosovo. Det medførte til nytenkning rundt asylpolitikken i Norge (Brochmann, 2003)

2.2.2 Flyktninger

Som nevnt ovenfor, inngår flyktninger som del av innvandrebebefolkningen i Norge. Angel og Hjern (2013, s.13) beskriver flyktninger slik: Vi lever på en jord der krig, militære kupp, sult, fattigdom og naturkatastrofer tilhører hverdagen. Vi som fødes og vokser opp i trygge omgivelser, ser og hører gjennom media hvordan noen mennesker tvinges til å forlate sine hjem, på jakt etter trygghet og en fremtid i sikkerhet. Det er disse menneskene vi kaller flyktninger. Mehmed, Høgmo og Fauske (2010, s. 60) forklarer at flyktninger og asylsøkere er personer som er tvunget til å forlate sine hjemland, på grunn av frykt for politisk, religiøs, nasjonal eller annen form for forfølgelse. Utlendingsdirektoratet viser til at flyktninger er personer som fyller kravene til å få beskyttelse (asyl) i Norge. Dette omhandler *«personer som har en velbegrunnet frykt for forfølgelse på grunn av etnisitet, avstamning, hudfarge, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning, eller står i reell fare for å bli utsatt for dødsstraff, tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff hvis de må reise tilbake til hjemlandet»* (UDI, lest 28.12.15). I henhold til FNs flyktingkonvensjon av 1951, er flyktninger personer som har flyktet fra sitt land, og har en velbegrunnet frykt for forfølgelse på grunn av rase, religion nasjonalitet, politisk overbevisning eller medlemskap i en bestemt sosial gruppe, og som ikke er i stand til eller på grunn av slik frykt ikke villig til å påberope seg sitt lands beskyttelse. Begrepet flykting benyttes også om personer som har fått beskyttelse av andre årsaker enn det som er nevnt i Flyktingkonvensjonen. I den nye utlendingsloven som trådte i kraft 1. januar 2010, gis det flyktingstatus til personer som

defineres som flyktninger etter Flyktningkonvensjonen, samt de som står i fare for å bli utsatt for dødsstraff, tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff ved tilbakevending (Flyktninghjelpen, 2015).

FN-sambandet, United Nations Association of Norway, forklarer at det er en menneskerett å søke beskyttelse i et annet land. Er du ikke trygg i ditt eget hjemland, har du rett til internasjonal beskyttelse. Flyktningsrettigheter er nedfelt i Flyktningkonvensjonen, og gjelder for alle land som har tilsluttet seg til den. Flyktningkonvensjonen skal sikre at alle som er på flukt fra uholdbare forhold i hjemlandet, skal få oppholde seg i et annet land til det er trygt å reise hjem igjen. I Menneskerettighetserklæringen fra 1948, ble flyktninger garantert retten til å søke om opphold i andre land enn hjemlandet. Erklæringen sier imidlertid ingenting om at land har plikt til å ta i mot mennesker som er på flukt. Hensikten med flyktningkonvensjonen, som presenterer flyktningsrettigheter, var derfor å pålegge mottakerlandene plikt til å ta i mot mennesker på flukt, å ikke sende de til land der det er frykt for forfølgelse. Flyktningkonvensjonens krav om at et menneske må krysse en internasjonalt anerkjent grense for å kunne kalles en flyktning, fører imidlertid til at mange som er på flukt fra krig og konflikter ikke blir beskyttet av konvensjonen (Flyktningkonvensjonen, 1951). Når et menneske flykter fra sitt hjemland for å søke trygghet i et annet land, søker vedkommende asyl. Asyl kan beskrives som et ukrenkelig fristed. Man kalles en asylsøker dersom man på egenhånd ankommer et annet land for å søke asyl i landet etter kort tid. Retten til å søke asyl er nedfelt i Verdenserklæringen om menneskerettighetene, som sier at «*Enhver har rett til i andre land å søke og ta imot beskyttelse mot forfølgelse*». Man betegnes som en asylsøker inntil søknaden om asyl er avgjort. Asylsøkere blir tilbudt bosted på asylmottak fra staten, mens de venter på å få sin søknad om asyl behandlet. Det er vanlig å bo på asylmottaket inntil bosetting i en kommune eller utreise fra landet. Man kan komme som flyktning på bakgrunn av forskjellige årsaker. Noen kommer som kvoteflyktning eller overføringsflyktninger som det også betegnes som. Det innebærer i følge Utlendingsdirektoratet, personer som vanligvis er registrert som flyktning hos UNHCR, men som ikke kan tilbys en varig løsning i det landet de befinner seg i. Personene presenteres for overføring til et tredje land. UNHCR fremmer søknadene for kvoteflyktningene, og Utlendingsdirektoratet avgjør hvem som får komme til Norge. Norge organiserer reisen for flyktningene, og har på forhånd avklart hvilken kommune de skal bo i (UDI, lest 28.12.15). Flyktninghjelpen skriver på sin side at Stortinget fastsetter

en kvote for antall overføringsflyktninger Norge skal ta i mot. Dette bestemmes for perioder på tre år av gangen. Ved vurderingen av utvelgelsen, vektlegges flyktningenes bakgrunn, forutsetninger for integrering, samt om vedkommende har nære slektninger i Norge (Flyktninghjelpen, 2015). Noen mennesker må flykte og søke tilflukt i en annen del av landet eller i et annet land, på grunn av sin politiske overbevisning. Man kalles da for en politisk flyktning (Berg og Bahus, 2013). Asylsøkere som ikke anses som flyktninger, men som likevel har behov for beskyttelse, på grunn av eksempelvis humanitære forhold ved retur, kan få oppholdstillatelse i Norge. Det innebærer at personer som risikerer alvorlige menneskerettighetsbrudd som tortur, umenneskelige og nedverdiggende behandling, også regnes som flyktninger. Man sier da at en person får opphold på humanitært grunnlag. Er en asylsøker, flyktning eller person med opphold på bakgrunn av humanitært grunnlag under 18 år, og uten foreldre eller andre med foreldreansvar i landet, kalles vedkommende enslig mindreårig. En kan også få det som betegnes som kollektiv beskyttelse. Det innebærer at personer som har tilhørighet til en spesiell gruppe som anses som utsatt for forfølgelse, kan gruppen få innvilge midlertidig oppholdstillatelse. Vanligvis skal alle asylsøkere få en individuell behandling av sin søknad, men midlertidig beskyttelse slik som kollektiv beskyttelse, gjelder hele gruppen, men er midlertidig og har dårligere vilkår (Flyktninghjelpen, 2015). Har en flyktning fått innvilget oppholdstillatelse, kan vedkommende ha rett på å gjenforenes med sin familie. I Utlendingsloven, kapittel 6, § 40, blir det beskrevet at man kan søke om familieinnvandring dersom man er ektefelle til den man ønsker gjenforening med. Dette gjelder hvis denne personen er norsk eller nordisk statsborger, utlending med permanent oppholdstillatelse, utlending som har eller får lovlig opphold i riket med oppholdstillatelse som kan danne grunnlag for oppholdstillatelse, eller utlending som har oppholdstillatelse etter bestemmelsen i § 34 som omhandler kollektiv beskyttelse, uten at ordningen med kollektiv beskyttelse har opphørt (Utlendingsloven, 2008).

2.2.3 Bosetting og sosial integrering i nærmiljøet

Flyktninger som har fått innvilget oppholdstillatelse i Norge får tildelt en bosettingskommune. Det er Integrerings- og mangfoldsdirektoratet som har ansvar for å finne en egnet kommune. Norske kommuner blir anmodet hvert år om å bosette et visst antall flyktninger. Anmodningen baseres på et beregnet behov fastsatt av Nasjonalt utvalg for mottak og bosetting. I 2015 skulle kommunene etter avtale med Kommunesektorenes organisasjon (KS),

tilby 10 000 flyktninger bostedskommune, og det er forespeilet et økt behov i de kommende årene. I årene 2016-2019 meldes det om et behov for å bosette opp mot 50 000 flyktninger (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, lest 28.12.15). I arbeidet med å bosette flyktninger, har Regjeringen inngått ny samarbeidsavtale med kommunesektorenes organisasjon. Integreringstilskuddet er økt med til sammen 300 millioner kroner i 2014 og 2015. Det innebærer at om lag 90 % av kommunenes kostnader med bosetting og integrering av flyktninger dekkes av staten. I tillegg har kommunene fått 180 millioner kroner i økt tilskudd til utleieboliger for flyktninger denne perioden (Horne, 2015). Med integrering menes i denne sammenhengen at flyktningene har rett og plikt til å delta i samfunnets felles institusjoner, samtidig som de opprettholder en rett til egen identitet gjennom sin kulturelle og religiøse egenart (Kavli og Svensen 2001, s.11). En vellykket integrering forutsetter en gjensidig tilpasning hos både flyktningene og majoritetsbefolkningen. Det innebærer at flyktningene aksepterer de grunnleggende verdiene det nye samfunnet byr på, som eksempelvis demokrati og likestilling, og at majoriteten er villig i å tilpasse seg flyktningene. Sosial integrering, som denne oppgaven har særlig fokus på, innebærer blant annet deltakelse i samfunnet, i sosiale nettverk og sosiale relasjoner (Kunnskapssenteret, 2014). Som del av Regjeringens satsing på integrering og bosetting av flyktninger, har TNS Gallup på forespørsel fra utlendingsforvaltningen i Norge, gjennomført en samlet brukerundersøkelse. Undersøkelsen tok sikte på å innhente opplysninger om nylig bosatte flyktningers erfaringer om bosettingsprosessen i kommunene. Informantene ble valgt ut med henblikk på å dekke størst mulig bredde i forhold til opprinnelsesland, tilstedeværelse i Norge, tiden tilbrakt i mottak og bostedskommune. Det ble gjennomført 14 dybdeintervjuer og to fokusgrupper som til sammen utgjorde 28 ulike informanter. Resultatet fra undersøkelsen var at de fleste flyktningene er tilfredse med bosettingen. Takknemlighet over å kunne legge fortiden bak seg og mulighetene som nå lå fremfor dem ble stadig løftet frem. Lettelse og motløshet, samt glede over å ha kommet til Norge og fått opphold var et fellestrekk for flyktningenes opplevelse. Ulik erfaringsbakgrunn gjorde at informantene opplevde den første tiden i Norge svært ulikt. Enkelte ville gjerne være aktive, orientere seg raskt og på egenhånd. Andre var i stand til å ta del i for eksempel sportslige aktiviteter, utflukter til nærliggende byer eller lignende som opplevdes hyggelig. Noen ble imidlertid sittende mer eller mindre tiltaksløse, og opplevde den første tiden som et "vakuum". Disse variasjonene speilet også opplevelsen av mottaket, og hvor mye den enkelte fikk ut av mottaksoppholdet. Flere sa at ventetiden frem mot innvilget oppholdstillatelse og bosetting i kommune opplevdes frustrerende, fordi det

ikke skjedde noe i denne perioden. Sen oppstart av norskopplæring, samt mangel på tilgang til tolk, som kunne gi viktig informasjon vedrørende bosetting i kommunene, ble trukket frem som forbedringsområder. Lite kritiske erfaringer kan relateres til flyktningenes ønske om å uttrykke takknemlighet og ønske om å legge traumatiske erfaringer bak seg (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2009).

Å bosettes i en fremmed kommune i et ukjent land kan for mange oppleves skremmende og utfordrende. Omgivelsene er nye og ukjente, og mange kjenner få eller ingen på det nye bostedet. Det medfører vanskeligheter med å orientere seg, bli kjent i det nye nærmiljøet samt skape et sosialt nettverk. Et nærmiljø er i følge Kultur-departementet menneskers daglige livsmiljø, beliggende i eller i tilknytning til boområde (Naturkunnskap, kompetanse og erfaring, 2000-2001). For å bistå nylig bosatte flyktninger med integreringen og tilpasningen til det nye nærmiljøet, tilbyr Røde Kors nyankomne flyktninger kontakt med en frivillig flyktningguide. En flyktningguide kjenner godt til nærmiljøet og kan fungere som en veileder og brobygger mellom flyktningen og det nye nærmiljøet. Røde Kors skriver også at en flyktningguide kan bistå flyktningen med å etablere et sosialt nettverk. Imidlertid viser forskning at dette ikke er tilfelle i praksis, da få flyktningguider introduserer sitt eget sosiale nettverk for flyktningen. Videre utdyping av dette kommer i drøftingsdelen (Røde Kors, lest 28.12.15).

Mange flyktninger opplever ensomhet og sosial isolasjon i Norge, fordi de ikke har et sosialt nettverk eller sosial støtte rundt seg. Et sosialt nettverk kan i følge Røkenes og Hanssen (2006, s.120) forklares som et sett av relasjoner mellom personer som samhandler med hverandre mer eller mindre regelmessig over tid. Nasjonalt folkehelseinstitutt skriver at et sosialt nettverk vanligvis består av familie, venner, kollegaer og naboer. Et sosialt nettverk og sosial støtte kan fungere som en «buffer» eller beskyttelsesfaktor ved at det styrker individets mestringsevne. I en norsk undersøkelse hvor man fulgte et tilfeldig utvalg av informanter over en tidsperiode på 10 år, fant forskerne at de som både hadde lite sosial støtte ved starten av undersøkelsen, og som senere var utsatt for negative livshendelser, hadde en særlig stor risiko for å utvikle psykiske helseproblemer, spesielt depresjon. Andre undersøkelser tyder på at sosial støtte i seg selv, uavhengig av livsbelastninger, har en positiv effekt på den psykiske helse (Dalgard, 2006 s.6). Fyrand (2012, s.83) viser til en forskningsundersøkelse gjennomført i California i USA, som ser på sammenhengen mellom sosialt nettverk og fysiske og psykiske plager. 7000 personer ble intervjuet om sin sosiale og helsemessige status.

Helsepraksis, sykdomsforløp og død ble kartlagt i en oppfølgingsstudie ni år senere for 3868 personer fra det opprinnelige utvalget på 7000. I tillegg til å kartlegge kvaliteten på egen helsepraksis, kartla de ekteskapstilørighet, kontakt med slektninger og nære venner, medlemskap i kirkesamfunn og uformelle og formelle gruppetilknytninger. Undersøkelsen viste at graden av sykkelighet og dødelighet hadde sammenheng med personens kontaktmønster. Mangel på ektefelle, nære venner og slekt hadde størst innvirkning på dødelighet. Resultatene fra denne studien er også bekreftet i senere befolkningsundersøkelser gjennomført andre steder i USA, Sverige og i Finland. I en undersøkelse fra Sverige, gjennomført av Gösta Tibblin (1981), så man på sammenhengen mellom dødelighet og sosialt nettverk blant svenske menn. Resultatet var at dødeligheten økte med et dårlig sosialt nettverk- uavhengig av hva som var dødsårsaken. Tibblin mener at sosialt nettverk er så vesentlig for menneskers trivsel og helse, at det må sees på som en risikofaktor som har like stor betydning i kartleggingen av helsen, som eksempelvis kolesterolnivået i blodet. Fyrand (2012) understreker at mennesker som har sosialt støttenettverk føler at de i større grad mestrer og kontrollerer sine omgivelser. Å oppleve mestring øker selvtilliten, som er bra for helsen. Urie Bronfenbrenner har utviklet en sosialøkologisk utviklingsmodell, som illustrerer hvordan mennesker og miljø påvirker hverandre og hvordan menneskers verden består av forskjellige systemer som står i et vekselspill med hverandre og med enkeltindividet. Systemene har betydning for menneskers utvikling, samtidig som de blir påvirket av mennesket. Modellen baserer seg også på samhandling mellom mennesker og de innbyrdes og gjensidige relasjonene dem i mellom. Utrykkene arena og setting brukes som komplementære til begrepet sosialt system. Arena betegner i hovedsak det geografiske stedet hvor en aktivitet og en sosial samhandling foregår. Setting benyttes om selve situasjonen og interaksjonen. Modellen deler inn i fire systemer/arenaer. Disse består av mikrosystemet, mesosystemet, makrosystemet og eksosystemet. Mikrosystemet innebærer de menneskene vi har direkte kontakt med og samhandler med i ulike sammenhenger, som eksempelvis hjem, skole, arbeidsplass, nærmiljø og venner. Forskningsundersøkelser viser at voksne velger mennesker de ønsker å omgås med ut fra likhetsprinsippet når det gjelder normer og verdier. Vi blir ikke så lett kjent med personer som er forskjellige fra oss selv, men nærmer oss heller personer som kan støtte og styrke oss i vår egen identitet. Mesosystemet består av bånd og samspill mellom forskjellige miljø og arenaer vi ferdes i/på, og forholdet dem imellom. Det har stor betydning for utviklingen hos spesielt barn og unge at det er en viss tetthet og overlapping i det sosiale nettverket. Det innebærer blant annet at personer innenfor de ulike

mikrosystemene kjenner og støtter hverandre og at systemene ikke har for ulike normer og verdier. Et eksempel kan være at to skilte foreldre kan samhandle, samarbeide og ha kontakt med hverandre. Bronfenbrenner mener sammenhengen mellom de forskjellige mikrosystemene kan ha like stor betydning for et menneskes utvikling som kvaliteten på samhandlingen innenfor hvert mikrosystem. Eksosystemet er andre miljøer og institusjoner i nærmiljøet, som personen sjelden eller aldri besøker, men som likevel har betydning for vedkommendes liv og utvikling. Et eksempel kan være livspartnerens arbeidsplass. Fordi arbeidsplassen påvirker partneres liv, har det også indirekte påvirkning på oss. Makrosystemet er det mønster av verdier, ritualer, tradisjoner, økonomiske forhold, klassestruktur, nasjonal stil og ideologier som eksisterer i en kultur og delkultur. Fibre fra dette mønsteret går inn i de overnevnte systemene, binder det hele sammen og setter sitt preg på alt i vår samhandling og omgivelse. Forenklet kan man si at vi tolker virkeligheten med makro som briller. Et eksempel på makrosystem er byråkratiet som vi ikke kan kjenpe mot, men som vi er avhengige av. Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell viser en slags inndeling av vår sosiale verden, og illustrerer hvordan hver enkelt av oss er i samspill med de sosiale systemene som vi er en del av.

Figur 1: Bronfenbrenners sosialøkologiske utviklingsmodell

Kilde: Fyrand (2012, s.45-47)

Forskning viser at flyktninger og innvandrere har større vansker med å få innpass i arbeidslivet, som kan være en aktuell arena for å skape sosiale relasjoner. Sosialt Utsyn gjennomførte en undersøkelse som knytter ensomhet og isolasjon opp mot arbeidsledighet. Et

av funnene var at menn som er arbeidsledig har større risiko for å mangle nære relasjoner, mens blant kvinner er det en klar sammenheng mellom deltaking i yrkeslivet og opplevelse av ensomhet. De personene som var yrkesaktive, opplevde mindre ensomhet og isolasjon i hverdagen (Fyrand (2012, s.69-70). Forskningsrådet fremhever rapporten Bakerst i køen, som drøfter flyktnings deltakelse på arbeidsmarkedet. En sentral problemstilling er hvordan flyktnings bakgrunn (fengsling, flukt og eksil) virker inn på arbeidsmulighetene. Ifølge rapporten er det både flyktnings fortid og usikkerhet knyttet til framtida som skaper problemer i forhold til arbeidsmarkedet. Kompetansen fra fortida inneholder både yrkeskompetanse og praksiserfaringer, men mange flyktninger opplever at dette er verdiløst i Norge. Utdanningen deres blir ikke verdsatt, arbeidserfaringen er det ingen som kan vurdere, og deres kulturelle kompetanse er knyttet til det samfunnet de forlot. I stedet for å bygge framtida på erfaringene fra fortida, må de starte fra grunnen av. Rapportens hovedkonklusjon er at flyktninger havner bakerst i arbeidsmarkedskøen. Marginaliseringen av arbeidsgruppen handler om et samspill mellom individuelle forutsetninger og eksterne rammebetingelser. Å bli marginalisert i eksempelvis arbeidslivet, vil si å bli diskriminert og ekskludert, som er motsatt av å være integrert. Forskningsrådet har sett på flere studier som kan relateres til flyktninger og inkludering i arbeidslivet. Studiene finner at enkeltfaktorer er vevd sammen og både påvirker og påvirkes av hverandre. For eksempel er faktorer som språk, utdanning og kulturell bakgrunn faktorer som i stor grad henger sammen. Det handler om arbeidssøkernes kompetanse. På tilsvarende måte kan man gruppere faktorer som uttrykker arbeidsgivernes krav og forventninger til arbeidssøkerne (Berg og Valenta, 2008, s.13). For å styrke flyktnings mulighet for sosial integrering, deltakelse i yrkes- og samfunnslivet, samt bedre deres forutsetninger for å bli inkludert inn i arbeidslivet, har nylig bosatte flyktninger rett og plikt etter lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere, kapittel 2, til å delta på et introduksjonsprogram. I kapittel 2, § 4 står det at introduksjonsprogrammet minimum skal inneholde norskopplæring, samfunnskunnskap og tiltak som forbereder til videre opplæring eller yrkeslivet. Programmet varer inntil to år, og gir rett til økonomisk stønad i perioden man er deltaker (Introduksjonsloven, 2003). Forskningsrådet viser også til studier som knytter arbeidsplassen opp mot sosial integrering av flyktninger. De skriver at det er flere forutsetninger som må være oppfylt for at flyktninger og innvandrere skal oppleve arbeidsplassen som en arena for sosial integrasjon. En av årsaksforklaringene til manglende vennsksrelasjoner med norske arbeidskolleger ligger i manglende muligheter for kollegialt samvær, klasserelatert segregering, utdanningsmessig og

klassemessig feilplassering, samt flyktningenes reaksjoner på miskjennelsen de opplever på jobben. Mange flyktninger opplever sosial marginalisering og de færreste har norske venner som de omgås med på fritiden. Flyktnings sosiale nettverk er som regel betraktet som et sett av sammensatte mellommenneskelige relasjoner basert på vennskap og slektskap med personer som har felles etnisk og nasjonal bakgrunn. Flere norske og internasjonale studier viser hvordan de sosiale nettverkene til ulike flyktninggrupper er relatert til deres økonomiske og psykososiale levekår og velvære. Den ene problemstillingen i debatten om flyktnings sosiale kapital er knyttet til diskusjonen om fordeler og ulemper ved å inneha et sosialt nettverk bestående av personer med samme etnisitet. På den ene siden har flyktnings og innvandreres nettverk blitt betraktet som «positiv» sosial kapital. Etniske nettverk er da ansett som en viktig kilde for forbedring av flyktnings økonomiske og sosiale levekår. Studiene fremmer hvordan etniske nettverk kan gi flyktningene informasjon, hjelp med bolig og assistere i jobbsøkningsprosessen. Studiene viser også til at flyktninger opplever at nettverk bestående av personer med samme etnisitet gir muligheten for å dyrke kulturelle særegenheter, i tillegg til at det beskytter dem fra hverdagsdiskriminering og rasisme. Motsatt, argumenterer flere forskere med at flyktnings og innvandreres nettverk bestående kun av personer med samme etnisitet, kan fremstå som kilder til «negativ» sosial kapital. Denne fortolkningen baseres på ideen om at ensidig avhengighet av å bare ha personer med samme etnisitet i sitt sosiale nettverk, kan begrense flyktnings og innvandreres tilgang til sosiale nettverk og institusjoner som finnes utenfor disse. De etniske nettverkene kan også anses som en hindring for flyktningenes sosiale mobilitet, samt deres psykologiske og sosioøkonomiske velvære. Ifølge de mest pessimistiske fortolkningene i studiene, kan det forekomme flere sosioøkonomiske bytteforhold innenfor disse nettverkene, der noen flyktninger profiterer på bekostning av andre flyktninger. Det argumenteres her med at de mer etablerte flyktningene kan hjelpe nye flyktninger med jobb, bolig og migrasjonskanaler, men innenfor rammer av relasjoner som preges av sterk utnyttning (Berg og Valenta, 2008, s.13).

2.2.5 Psykososialt arbeid og perspektiv i møte med personer som har ulik kulturbakgrunn

Flere utdanninger, som eksempelvis masterutdanningen i psykososialt arbeid, har i den senere tid fått større fokus på opplæring og forståelse av kulturperspektiv og flerkulturell kompetanse. Bøhn og Dypedahl (2013, s.12) referer til noe de omtaler som interkulturell

kompetanse. Det handler om evne til å kommunisere hensiktsmessig og passende med personer som har en annen kulturell bakgrunn. Interkulturell kompetanse utvikles gjennom erfaringer, kunnskap og refleksjon. Bred erfaring innenfor kommunikasjon mellom mennesker er en forutsetning for å bli interkulturell. Når erfaringene kobles til kunnskap og refleksjon, utvikles interkulturell kompetanse. Sentralt her er kjennskap til vanlige utfordringer som kan oppstå i kommunikasjon mellom personer som er mer eller mindre ulike. Denne kunnskapen benyttes til systematisk refleksjon over erfaringer fra møter med andre mennesker. Gode intensjoner, et åpent sinn og fleksibilitet er et godt utgangspunkt for å arbeide i en global verden. Kunnskap om hvordan kultur påvirker kommunikasjon, bidrar imidlertid til raskere kompetanseheving. Det er to prinsipper som er grunnleggende i konstruktiv dialog mellom mennesker som har ulik kulturbakgrunn. Dette er gjensidig respekt og forståelse for hverandres bakgrunn, samt evne til å se ting fra ulike perspektiver. Interkulturell kompetanse vil også innebære at man utviser kulturforståelse og kultursensitivitet i samhandling med flyktninger. Vår kulturforståelse og innsikt i ulike kulturer kan bidra til å påvirke hvordan flyktninger tilpasser seg norsk samfunn og kultur (Mehmed, Høgmo og Fauske, 2010, s.41). Begrepet kultur benyttes for å forklare sammenhengen mellom likheter og ulikheter. Det handler om systemer av kunnskap, verdier og betydninger som mennesker bruker for å orientere seg i verden. Kultur kan sees på som et system som organiserer forskjeller og gjør dem meningsfulle og håndterligere. Det norske samfunnet betegnes i dag for å være et flerkulturelt samfunn. Kulturelle forskjeller dreier seg ikke først og fremst om etniske grenser. Det norske samfunnet består av flere slike kulturforskjeller som ikke uttrykkes i etniske termer. Disse henger ofte sammen med religion, språk, klasse og regional tilhørighet (Eide, Qureshi, Rugkåsa og Vike, 2010, s.15). Kulturforståelse handler i følge Mehmed m.fl. (2010, s.41) om innsikt både i hvordan vår egen og andres forståelse av virkeligheten, vår egen kultur, er formet i samspill med personer gjennom hele livet. Det handler om å forstå oss selv som kulturbærere, og å kunne se at personer som tilhører andre kulturer kan ha verdier som for dem er selvsagte. Normer, verdier og oppfatninger i en kultur kan være så selvsagte for de som tilhører denne kulturen, at man glemmer at dette ikke nødvendigvis er selvsagt og riktig for andre. Kulturforståelse innebærer å både ha kunnskap om hvordan kulturer styrer tenkning, følelser og handlinger, i tillegg til å ha teoretisk innsikt og et kritisk analytisk perspektiv på kultur som tilstedeværende fenomen i enhver samhandling mellom mennesker. Å vite om og forstå andre kulturer, innebærer ikke at man skal forkaste eget utgangspunkt, men en bevissthet om hvordan vi alle er bærere av

«kultur». Når flyktninger møter det norske samfunnet, møter de to ulike dominerende kulturforståelser. Den ene betegnes som dominant kulturforståelse, og innebærer at nordmenn forholder seg til flyktninger med den holdningen om at den norske kulturen er majoritetskulturen, og den som definerer hvilke kulturelle oppfatninger som skal gjelde i samfunnet. Personer som innehar en slik holdning, representerer en forestilling om at norsk kultur er høyt utviklet sammenliknet med kulturen flyktninger bringer med seg. Det gjør at personene oppfatter at de har rett til å påtvinge minoritetsgruppene sine egne sosiale og kulturelle verdier, normer og tradisjoner, fordi man mener det er til det beste for innvandrerminderhetene. Det er ikke forenlig å arbeide ut fra et psykososialt perspektiv samtidig som man har en dominant kulturforståelse. Dette fordi sosialarbeiderens oppgave ut fra en dominant kulturforståelse blant annet innebærer å frigjøre barn som blir oppdratt i de tradisjonelle kulturelle forestillingene som foreldrene har med seg fra opprinnelseslandet. En slik frigjøringsprosess innebærer aktiv rådgivning og veiledning, slik at foreldrene internaliserer norske sosiale og kulturelle verdier. Stigmatisering og fordommer av flyktninger og deres tradisjonelle kulturelle forestillinger, blir understøttet av den dominerende kulturforståelsen. Den andre kulturforståelsen flyktninger møter i det norske samfunnet beskrives som kontekstuell kulturforståelse. Det innebærer at forskjeller mellom sosiale grupper skapes på grunnlag av kulturelle kriterier. Disse forskjellene forstås som subjektive, og de sosiale gruppene defineres innenfra. Det vil eksempelvis innebære at for muslimer som mener at deres religion er viktigere en hudfarge, vil de etniske grensene følge grensen mellom islam og kristendom. For de gruppene som mener hudfarge er mest vesentlig, vil de svarte og de hvite kristne befinne seg på hver sin side av den etniske grensen. Mange flyktninger opplever at trosretning og etnisk identitet er viktige kulturelle trekk, fordi de er både hensiktsmessige og anvendelige som grense- og identitetsmarkører i bestemte kontekster. Trosretning og etnisk identitet er relasjoner mellom mennesker og ikke egenskaper hos enkeltindividet og grupper. I en kontekstuell kulturforståelse, er det mulig for sosialarbeideren å arbeide ut fra et psykososialt perspektiv, der man anerkjenner flyktingenes spesifikke kulturtrekk for å fremheve mangfoldet av kulturmønstre og etniske tilhørigheter som et gode. Ved å utvise kulturforståelse i kommunikasjon og samhandling med flyktninger, kan man utvikle kulturkompetanse. Det handler om hvordan summen av den totale kulturkunnskapen anvendes i en samhandlingskontekst. Dette er ferdigheter utledet av teoretisk og analytisk kunnskap om kulturelle aspekter i profesjonsutøvelsen. Begrepet kultursensitivitet innebærer følsomhet for kulturelle preferanser- både egne og andres. Begrepet inviterer til økt fokus på

kultur for større bevissthet, kunnskap om og forståelse for arbeid men mennesker generelt. Å vise forståelse og respekt for andres verdier og egenart, samt ivareta disse, er å utøve kultursensitivitet i praksis. Å vise kultursensitivitet vil også si at man anerkjenner den andre som likeverdig. I arbeid med flyktninger, må man fokusere på hva i en bestemt situasjon som er kulturbetinget, hva som er allmennmenneskelig og hva som er individuelt. En slik systematisering vil kunne bidra til at man som psykososial utøver ikke utelukkende fokuserer på andre kultur, men ser sin egen kulturs betydning i samhandlingen med andre.

Kultursensitivitet kan benyttes både for å analysere sosiale problemer på ulike nivåer, og for å forstå menneskers reaksjoner i forskjellige kontekster. Psykososialt arbeid med flyktninger innebærer også at man forholder seg til og arbeider ut fra Likestillingsperspektivet, som fremkommer i Likestillingsloven av 2009. Lovens formål er å fremme likestilling, å sikre like muligheter og rettigheter samt hindre diskriminering på grunn av etnisitet, nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge, språk, religion og livssyn. Et helhetsperspektiv, slik psykososialt arbeid omhandler, handler at man er bevisst den mangfoldigheten av kulturelle verdier og normer, grupper og institusjoner flyktninger representerer (Mehmed m.fl. 2010:43).

Teoridelen fremhever hvordan ulike faktorer har innvirkning på flyktnings sosiale integrering i nærmiljøet. Ut fra en psykososial tilnærming kan man ikke kun se på de enkelte faktorene for seg selv. Hver faktor påvirker og bidrar til å skape en helhet, som har innvirkning på den enkelte flyktnings opplevelse av sosial integrering i nærmiljøet.

3.0 METODE

3.1 Vitenskapsteori og forskningsmetode

Vitenskapsteori er et fagområde der man drøfter hvordan man skal gå frem for å innhente kunnskap samt diskuterer hva som anses som gyldig kunnskap (Aadland 2004, s.21).

Forskning er en praksis der vitenskapelig kunnskap utvikles og systematiseres. Resultatene skal kunne vurderes av andre på grunnlag av observasjoner eller resonnementer, og det er krav om etterprøvbarehet (Malterud 201, s.15). Vitenskapen bygger også på forskjellige oppfatninger om hva mennesket er. Spørsmål som ofte stilles er om et menneske er et stykke natur på linje med andre pattedyr, eller om vi i hovedsak er egenartede åndsvesener. Er menneskets vilje fri eller er vi bundet av ytre årsaksfaktorer. Menneskesynet blir utviklet i lys

av et helhetssyn på virkeligheten, og påvirker også på vitenskapelig virksomhet. Hva er det som er; hva er forholdet mellom en idé og en gjenstand, og teori og praksis. Virkelighetssynet utgjør grunnvullen i all forskning. Nordtvedt og Grimen (2009, s.37) forklarer at det å forske på sosiale fenomener, menneskelig væren og handlinger, gjør at man har behov for å sette noe innenfor fokus og noe utenfor, til tross for at dette sies å stride mot det psykososiale perspektivet. Det er viktig å være bevisst på at vi ikke er det ene eller det andre, men at mennesket er komplekst og aldri befinner seg i et vakuum. Den du var i går, er du ikke i dag eller den du blir i morgen. Dette gjelder for alle mennesker. Ved å arbeide og forstå sammenhenger ut fra et slikt perspektiv, vil man kunne vise nødvendig ydmykhet og sensibilitet i forskningen.

Johannessen, Tufte og Christoffersen (2010, s.29-30) forklarer at bruk av metode, betyr å følge en bestemt vei mot et mål. De viktigste kjennetegnene ved en metode eller empirisk forskning som det også kalles, er systematikk, grundighet og åpenhet. En metode gir oversikt over alternative fremgangsmåter og konsekvenser av å velge de enkelte alternativene. Metodelære handler blant annet om fremgangsmåte for å undersøke så langt det er mulig om våre antakelser er i overensstemmelse med virkeligheten eller ikke. Til daglig har man en tilbøyelighet for å trekke konklusjoner om sammenhenger ganske raskt, såkalt «*jump to conclusions*». I en forskersammenheng er det strengere krav til bevis og etterprøvnbarhet, før man kan trekke konklusjoner. Evereth og Furseth (2012, s.128) viser til at en ulempe ved metoder, er at det alltid finnes flere måter å utføre forskningen på, samtidig som man svarer på de samme forskningsspørsmålene. All forskning finner sted innenfor paradigmer og modeller som anses som akseptable i de ulike fagene. Enhver forskningsmetode hviler på antakelser om sannhet og oppfatninger om verden. Én forskningsmetode kan prinsipielt ikke bedømmes som bedre enn annen. Det viktige ved en metode er å finne den eller de mest egnede metodene til å besvare forskningsspørsmålene. I tillegg er det viktig å være bevisst på de etiske aspektene knyttet til forskningsprosessen når man velger metode.

For å innhente informasjon om flyktningers beskrivelse/erfaringer med sosial integrering i nærmiljøet, virker det mest hensiktsmessig for meg å velge en kvalitativ metode fremfor en kvantitativ metode, da fokuset er flyktningenes subjektive beskrivelser og erfaringer om egen sosial integrering som skal løftes frem.

3.2 Kvalitativ metode og det psykososiale perspektivet

I tillegg til at en kvalitativ metode kan fremme informantenes personlige beskrivelser og erfaringer bedre enn en kvantitativ metode kan, er det også naturlig å velge en kvalitativ metode i denne sammenhengen, ettersom studien inngår som del av master i psykososialt arbeid. Skærbæk og Nissen (2014, s.22) beskriver en grunnleggende orientering for å betegne forståelsen av psykososialt arbeid. De sier at det er nødvendig med kunnskap for å forstå og fortolke komplekse situasjoner i lys av menneskelig erfaring og kulturelle føringer, samtidig med at man skal gi oppmerksomhet til det som er spesifikt for denne situasjonen, disse relasjonene, denne personen. Dette kalles for narrativ kompetanse, og er en betydningsfull faktor i samarbeidet med mennesker. Dette fordi den utvikler betenkelighet og skepsis til standardiserte løsninger. Det narrative er i denne sammenhengen ikke en teknikk for å fortelle eller lytte til historier, men viser til en tenkemåte som lar menneskelivets unike, dramatiske og meningsbærende forløp tre frem. I møte med informantene, er det i følge psykososialt arbeid vesentlig at jeg som forsker har noen forkunnskaper gjennom eksempelvis teoretisk tilnærming, om hva det innebærer å komme som flyktning til et land, samt hvordan ulike faktorer i deres tilværelse kan ha innvirkning på hverandre, og påvirker deres helhetlige beskrivelser og erfaringer knyttet til sosial integrering i nærmiljøet.

Kvalitativ metode er i følge Malterud (2011, s.26) forskningsstrategier for beskrivelse og analyse av karaktertrekk og egenskaper eller kvaliteter ved de fenomenene som skal studeres. Materialet består av tekst fra eksempelvis intervjuer eller observasjoner, sammenliknet med en kvantitativ metode, som bygger på numeriske data i form av tall. Kvalitativ metode kan bidra til å presentere nyanser og mangfold, ettersom en og samme virkelighet alltid kan beskrives ut fra forskjellige perspektiver. Dette til tross for at ikke alle perspektivene er like relevante for problemstillingen eller forskningsspørsmålene vi som forsker ønsker å synliggjøre. Forskerens perspektiv og posisjon får derfor stor betydning for hva slags kunnskap som fremkommer. Kvalitativ metode bygger på teorier om menneskelig erfaring, kalt fenomenologi og fortolkning, kalt hermeneutikk. De omfatter et bredt spekter av strategier for systematisk innsamling, organisering og tolkning av tekstlig materiale fra samtale, observasjoner eller skriftlig kildemateriale. Målet er å utforske meningsinnholdet i sosiale og kulturelle fenomener, slik de oppleves for de involverte selv innenfor sin naturlige sammenheng. Empirisk data tolkes i lys av den teoretiske referanserammen.

I min studie ønsker jeg å fremme informantenes erfaringer, noe kvalitativ metode relaterer til som fenomenologi. Mitt valg av analysemetode er tematisk analyse med fenomenologisk vinkling/perspektiv.

3.3 Tematisk analyse og fenomenologisk perspektiv/vinkling

Tematisk analyse

Tematisk analyse innebærer i følge Langdridge (2006, s.110) at forskeren ønsker å få innblikk i informantens livsverden. Det innebærer å sette seg godt inn i og bli kjent med materialet som fremkom gjennom intervjuet og gjennom transkriberingen av intervjuene, før man identifiserer hovedtemaer. Å arbeide ut fra en tematisk analyse, innebærer at man følger bestemt oppsett bestående av ulike steg. Langdridge viser til fire steg i analysearbeidet. Disse stegene handler kort sagt om å tilegne seg god kjennskap til det transkriberte datamaterialet, identifisere stikkord og temaer som fremkommer i de ulike transkripsjonene, se på sammenhengen mellom de ulike temaene og hvordan de påvirker hverandre samt navngi temaene. Videre identifiseres det temaer ut fra transkripsjonene, som gjengir informantenes beskrivelser/erfaringer.

To andre forskere som også presenterer tematisk analyse er Braun og Clarke (2006, s.77). De refererer til at en tematisk analyse er en metode for å identifisere, analysere og rapportere mønstre (temaer) innen dataene. Metoden organiserer og beskriver datamaterialet i detalj, og tolker varierte aspekter ved forskningstemaet. Den er forholdsvis enkel å forstå, slik at den også er egnet for mindre erfarne forskere. Braun og Clarke mener tematisk analyse er den første analysemetoden en forsker bør tilegne seg kjennskap til som nybegynner, da den gir grunnleggende kunnskap som vil være nyttig å kjenne til når man i senere studier skal benytte andre former for kvalitativ analysemetoder. Tematisk analyse gir en teoretisk frihet, som gjør den mer fleksibel som forskningsverktøy. Benytter man tematisk analyse riktig, kan det gi en rik og detaljert, og samtidig kompleks redegjørelse av datamaterialet. Tematisk analyse blir benyttet i stor grad verden over, men det er ikke noen klar enighet om hva tematisk analyse innebærer og hvordan man går frem i analyseprosessen. Det er ofte ikke klare og konsise retningslinjer og beskrivelser for hvordan metoden er benyttet for å innhente data. Forskere som Boyatzis (1998) og Ryan og Bernhard (2000), mener at tematisk analyse ikke kan benyttes som en analysemetode i seg selv, men at den kan inngå i større analysemetoder som

for eksempel grounded theory. Enkelte mener metoden representerer et «dårlig merke» innenfor metoder. Jeg har likevel valgt å benytte en tematisk analyse i min studie.

Bakgrunnen for dette er blant annet min begrensede erfaring som forsker. Braun og Clarke (2006) argumenterer for at tematisk analyse er spesielt egnet for uerfarne forskere, og gir grunnleggende ferdigheter som er viktig for å forstå og mestre utførelse med andre kvalitative analysemetoder. Min vurdering er at det er bedre å utføre tematisk analyse på riktig måte fremfor å begi meg ut på metoder som er utenfor mitt erfaringsnivå, og utføre metoden feil.

Braun og Clarke (2006) viser til seks faser/steg i prosessen for utførelse av tematisk analyse. Min studie har tatt utgangspunkt i disse seks fasene/stegene. Utdyping av hvordan disse er benyttet i min studie omtales senere i metodekapittelet, under analyseprosess.

1. Gjøre seg godt kjent med datamaterialet ved å transkribere intervjuene samt lese nøye gjennom datamaterialet og notere stikkord underveis.
2. Systematisk koding av materialet. Trekke ut interessante stikkord og setninger fra datamaterialet.
3. Søke etter temaer. Kategorisere alt datamaterialet innunder ulike temaer.
4. Se om de aktuelle temaene står i sammenheng med den forståelsen man fikk når man transkriberte og gjorde seg kjent med datamaterialet samt de stikkordene og setningene som ble trukket ut under kodingen av materialet.
5. Navngi temaene. Pågående analyse for å definere på best mulig måte de beskrivelsene og erfaringene som fremkom under intervjuene.
6. Utarbeidelse av selve rapporten. Trekke ut sitat fra de ulike temaene som kan belyse problemstillingen. Knytte de ulike temaene opp mot hverandre og opp mot relevant litteratur, og se på mulige gjensidige påvirkninger mellom temaene. Utarbeide rapport/oversikt over funnene fra analysen.

I tillegg til å benytte en tematisk analyse, har jeg som et supplement analysert og tolket datamaterialet ut fra fenomenologisk perspektiv/vinkling. Bakgrunnen for at jeg valgte å ikke benytte kun fenomenologisk analyse, men kombinere den med tematisk analyse, er at fenomenologisk analyse i følge Del Busso (2009 1-2) overser sosial politisk og relasjonelle aspekter, og at erfaringer blir ansett for å være sosialt konstruert. Å kombinere tematisk

analysemetode med fenomenologi, vil kunne gi et bredere og mer helhetlig bilde av problemstillingen.

Fenomenologi

Fenomenologi er i følge Langdridge (2007, s.10) studie av menneskers erfaringer, slik de blir oppfattet og formidlet. Fokuset i fenomenologien er menneskets oppfatning av verden, slik den blir tolket og forstått ut fra vedkommendes oppfatning. Malterud (2011, s.97) forklarer at formålet med en fenomenologisk analyse, er å utvikle kunnskap om informantenes erfaringer og livsverden innenfor et bestemt område. Vi leter etter kjernen eller de betydningsfulle kjennetegnene ved de fenomenene vi studerer, og forsøker å sette vår egen forforståelse til side i møtet med data, så langt det lar seg gjøre. For å kunne gjenfortelle deltakernes erfaringer og meningsinnhold uten å legge våre egne tolkninger som fasit, må man ha et reflektert forhold til vår egen innflytelse på materialet. Willig (2012, s.96) skriver at fenomenologisk forskning innebærer å se på hvordan informanten selv beskriver og opplever sin situasjon. Det innebærer at forskeren forsøker å tilnærme seg datamaterialet med et åpent sinn, samt forsøker å legge til side sine egne antakelser om fenomenet, under intervjuet og i forskningsarbeidet. Samtidig krever fenomenologisk perspektiv at man anerkjenner viktigheten av intersubjektivitet. Det betyr at forskeren anerkjenner og forstår at han som forsker påvirker prosessen og bidrar til å konstruere meningsinnholdet. Imidlertid betyr ikke det at forskeren skal forsøke å forhindre denne påvirkningen, men heller være klar over og gjenkjenne hvordan de påvirker og reflektere over konsekvensene. Det er også vesentlig å huske at fenomenologisk forskning ser på erfaringsbaserte fenomener slik de blir beskrevet, fremfor informantene som beskriver dem. Informanten blir ansett som den som kan formidle erfaringene/beskrivelsene, men det er ikke de som er fokuset i forskningen. I praksis vil det si at spørsmål som er knyttet til hvorfor en informant erfarer noe ikke er relevant, men heller hvordan informanten beskriver erfaringen samt hvordan informanten tolker at denne erfaringen påvirker vedkommendes liv og livsverdenen. Når informantene formidlet sine fortellinger under intervjuene, ble deres beskrivelser/erfaringer formidlet ut fra deres forforståelse. Under transkriberingen og analyseringen av intervjuene, forholdt jeg meg så objektiv som mulig slik at gjenfortellingen av informantenes beskrivelser skulle bære minst mulig preg av min forforståelse og tolkninger.

3.4 Datainnsamling

For å innhente informasjon om flyktingenes beskrivelser/erfaringer omkring egen sosial integrering i nærmiljøet, ble det gjennomført individuelle intervjuer med informantene. Johannessen m.fl. (2010, s.33) skriver at forskning innebærer å samle inn dokumentasjon eller data, som gjenspeiler den virkeligheten som undersøkes. I min studie, vurderte jeg at intervjuer ville være mest hensiktsmessig å benytte for å innhente subjektive beskrivelser/erfaringer knyttet opp mot problemstillingen. All datainnsamling må dokumenteres. Kvalitativ data som tekst, lyd og/eller bilder nedfelles slik det ble formidlet under intervjuene. Denne prosessen kalles transkribering. All informasjon vedørende informantene må være anonymisert gjennom hele prosessen. I etterkant av at forskningsstudien er ferdigstilt, makuleres transkripsjoner, bilder og lydopptak. Dette vil utdypes ytterligere under «*etiske hensyn*, som kommer lengre ned i metodekapittelet.

3.5. Utvalg av informanter

Å velge hvem som skal inngå som informanter i studien, er en viktig del i all forskning. Det som kjennetegner kvalitativ metode, er at man forsøker å innhente mye informasjon om et begrenset antall informanter. En må foreta valg om utvalgsstørrelse i henhold til problemstillingen og metoden datainnsamlingen forgår på (Johannessen m.fl. 2010, s.103).

Det kunne potensielt vært mange aktuelle informanter til denne studien. For å avgrense utvalget, utarbeidet jeg utvalgsriterier for hvem som skulle inngå i denne studien. I beslutningen om hvem som skulle inngå som aktuelle informanter, var ønske om informanter med mest mulig lik livssituasjon og nærmiljø. Dette medvirket til at utvalgsriteriene falt på barnefamilier med barn i barnehage eller grunnskole, og at alle bodde i den samme kommunen på Østlandet. Bomiljøet er landlig og det er i hovedsak barnefamilier og eldre som bor i området. Informantene måtte ha norskferdigheter som tilsa at intervjuet kunne holdes på norsk uten ekstern tolk, i tillegg til at de måtte ha vært bosatt i Norge i minimum 1-2 år for å ha tilstrekkelig med erfaringer omkring egen sosial integrering. For å avgrense omfanget på studien, i tillegg til ønske om å kunne fordype meg grundig i datamaterialet, besluttet jeg å innhente fem informanter fremfor å ha et større utvalg.

3.6 Rekruttering og rekrutteringsprosess

For å komme i kontakt med aktuelle informanter, var jeg i kontakt med kvalifiseringssenteret i kommunen, hvor jeg fikk anledning for å introdusere meg selv og mitt prosjekt.

Kvalifiseringssenteret er i følge Integrering- og mangfoldsdirektoratet der nyankomne flyktninger får introduksjonsprogram, som innebærer opplæring i norsk språk og samfunnsfag. Ingen av deltakerne på kvalifiseringssenteret valgte å inngå som informant i studien min. Jeg tok derfor kontakt med helsestasjonen i kommunen. Helsestasjonen tilbyr blant annet helserettede tjenester og oppfølging av flyktninger. En av jordmødrene på helsestasjonen bisto med å rekruttere fem informanter. Imidlertid var det en av informantene som trakk seg før intervjuet. Denne formen for innhenting av informanter betegnes i følge Thagaard (2013, s.61-62) som snøballmetoden. Har man en informant eller kontaktperson som kjenner til aktuelle informanter slik jeg hadde gjennom helsestasjonen, kan vedkommende bistå forskeren med å komme i kontakt med andre aktuelle informanter. Johannessen m.fl. (2010, s.109) viser til at snøballmetoden kan føre til at man har informanter som representerer et lite miljø, som kan påvirke funnene i studien. Andrews og Vassenden (2007, s.158) skriver at når man overlater rekrutteringen av nye informanter til andre, har man ingen oversikt eller kontroll over om rekrutteringen stopper opp. Mulige årsaker til at rekrutteringen stopper opp, kan være at vedkommende som skal rekruttere nye informanter ikke anser studien som vesentlig nok, han eller hun kvier seg for å kontakte andre eller glemmer å kontakte andre. Som forsker er det utfordrende å vite om man skal eller bør legge press på rekrutteringspersonen, dersom vedkommende ikke har latt høre fra seg på lang tid. Dette var imidlertid ikke noen utfordring i min rekruttering.

Den femte informanten som inngår i min studie rekrutterte jeg ved en tilfeldighet. Når jeg kom ut på venterommet på helsestasjonen, etter en samtale med jordmor, møtte jeg en mor med sitt barn på fanget. Vi kom i prat og ved en tilfeldighet kom samtaleemnet inn på min oppgave omhandlende sosial integrering av flyktninger. Kvinnen fortalte da at hun og familien hadde kommet som flyktninger fra Irak når hun var barn, og at hun hadde vokst opp i den aktuelle kommunen. Jeg oversendte informasjonsskrivet om forskningsprosjektet mitt på mail til henne, og etter gjennomlesning tok hun kontakt og sa at hun ønsket å delta som informant. Jeg hadde dermed de fem informantene jeg behøvde for å komme videre i forskningsprosessen, som var å forberede til intervjuer og gjennomføre intervjuer.

3.7 Utvikling av intervjuguide

Intervjuguiden skal være et viktig verktøy under intervjuet. Det er derfor viktig at intervjuguiden er utarbeidet slik at den fremmer mest mulig informasjon som kan svare på problemstillingen (Langdridge 2007, s.68). Johannessen m.fl. (2010, s.141) beskriver hva man bør tenke på i forbindelse med planleggingen av intervjuene. De viser til syv punkter som bør inngå i intervjusituasjonen. Det første punktet er innledning der forskeren presenterer seg selv og sitt prosjekt i tillegg til å presentere rammene for intervjuet. Det neste punktet er faktaspørsmål, som innebærer å begynne intervjuet med å stille enkle spørsmål som krever enkle svar. Dette gjøres for å etablere en relasjon og tillitsforhold til informanten. Videre følger introduksjonsspørsmålene. Det handler om å introdusere det temaet som skal belyses i intervjuet. Forskeren ønsker at informanten skal rette oppmerksomheten mot temaet, og komme med sine subjektive erfaringer og refleksjoner før man går i gang med hoveddelen av intervjuet. Videre følger overgangsspørsmål, som er den logiske forbindelsen mellom introduksjonsspørsmålene og det man betegner som nøkkelspørsmålene. Her forsøker forskeren å bevege seg fra generelle betraktninger til informantens personlige erfaringer og forståelse av virkeligheten. Nøkkelspørsmålene, som er neste punkt, betegner hoveddelen av et kvalitativt intervju, og er kjernen i intervjuguiden. Hensikten med slike spørsmål er å sørge for å innhente den informasjonen man behøver ut fra studiens problemstilling og formål. Etter nøkkelspørsmålene, kan man stille mer kompliserte spørsmål og sensitive spørsmål. Er spørsmålene ikke viktige for studien, bør svært sensitive spørsmål unngås på grunn av etiske aspekter. Man bør heller ikke avslutte intervjuet med sensitive spørsmål eller spørsmål som er pinlige for informanten å besvare. Dette kan føre til at informanten opplever en følelsesmessig negativ tilstand etter intervjuet. Det siste punktet i utvikling av intervjuguide er avslutning, som innebærer å forberede informanten på at intervjuet nærmer seg slutten.

En intervjuguide kan være strukturert på ulike måter. Johannessen m.fl. (2010, s.137) beskriver en ustrukturert intervjuguide, en semistrukturert/delvis strukturert intervjuguide og en strukturert intervjuguide. Med ustrukturert menes et intervju som er uformelt og har åpne spørsmål, der forskeren på forhånd har et gitt tema. Spørsmålene tilpasses den enkelte intervjusituasjon. Et semistrukturert intervju innebærer at man har en overordnet intervjuguide som utgangspunkt for intervjuet, men at spørsmålene, temaer og rekkefølge på disse kan variere og forskeren kan bevege seg frem og tilbake i intervjuguiden, ut fra hva som egner seg best i de forskjellige intervjuene. I strukturerte intervjuer har man fastlagt tema og

spørsmålsguide. Det er faste svaralternativer som forskeren krysser av for. Det innebærer at spørsmålene og rekkefølgen på disse følger et fastlagt oppsett som man ikke kan vike bort fra.

I min studie ble det benyttet en semistrukturert intervjuguide. Bakgrunnen for valget var ønske om å gi informantene anledning til å utfolde seg og fortelle fritt, uten å bli stoppet eller avbrutt underveis. I utgangspunktet ønsket jeg å ha en ustrukturert intervjuguide. Det som bidro til at jeg gikk bort fra dette og valgte en semistrukturert intervjuguide, var min egen begrensede erfaring med intervjusituasjoner, samtidig som det var tenkelig at noen av informantene muligens ville ha vanskeligheter med å prate fritt ut fra temaer, på grunn av forståelsesgrunnlaget for hva jeg som forsker ønsket å motta av informasjon samt begrensede norskkferdigheter. Den semistrukturert intervjuguide bidro til fleksibilitet for de informantene som ønsket å prate tilnærmet fritt, samtidig som det også ga rom for å vente på konkrete spørsmål og gi kortere svar for de som ønsket det. Intervjuguiden min inneholdt 13 spørsmål hvor rekkefølge på spørsmålene var satt sammen i henhold til punktene Johannessen m.fl. (2010, s.141) viste til ovenfor. På bakgrunn av lite erfaring knyttet til utarbeidelse av intervjust spørsmål, er spørsmålene i intervjuguiden ganske annerledes en de ville vært dersom jeg skulle utarbeidet en ny intervjuguide nå. I etterkant ville spørsmålene vedrørende deltakelse og kontakt med helsestasjonen vært byttet ut med spørsmål som kunne gitt en bedre beskrivelse av selve nærmiljøet, samt åpne spørsmål som krevde utdypelse av hva informantene selv oppfattet som viktige og virksomme faktorer for sosial integrering i nærmiljøet.

3.8 Gjennomføring av intervjuene

Kvale og Brinkmann (2010, s.137) forklarer at et forskningsintervju er en samtale mellom to parter om et emne av felles interesse. Under intervjuet skapes kunnskap i skjæringspunktet mellom intervjuerens og informantens synspunkter. Samtalene med informantene anses av mange som den mest interessante fasen av en intervjuundersøkelse. Den personlige kontakten og kontinuerlig ny innsikt i informantens livsverden, bidrar til at det oppleves spennende og berikende å intervju.

Jordmoren som bisto meg med rekruttering av informanter, tilbød meg å låne et kontor på helsestasjonen for å gjennomføre intervjuer. En av informantene ønsket å ha intervjuet på

helsestasjonen. Tre andre syns det var mest lettvent å møtes på en kafé på dagtid når det var få besøkende, mens en informant inviterte meg hjem til seg. Det var veldig uproblematisk å gjennomføre intervjuet på helsestasjonen, ettersom både informanten og jeg hadde like liten tilknytning til stedet. Vi kunne sitte i ro uten forstyrrelser fra noen, diskresjon ble ivaretatt, og vi fikk disponere rommet så lenge vi hadde behov for det. De intervjuene som foregikk på kafé ble gjennomført på dagtid i en stille krok uten mye forstyrrelser. En fare med å avholde intervju på Kafé, er at det kan bli for uformelt. Vurderingen som gjorde at jeg valgte å gjennomføre intervjuene der, var at hyggelig atmosfære og uformell prat i forkant av intervjuet, kunne bidra til å skape informanter som følte seg komfortable i intervjusituasjonen. Dette bekrefter også Kvale og Brinkmann (2010, s.23) ved å si at «small talks» i forkant av selve intervjuet kan bidra til å gjøre informantene trygge i situasjonen. Informanten som inviterte meg hjem til seg for intervjuet, gjorde dette fordi det var mest lettvent for han. Det er ikke anbefalt å reise hjem til informantene for å avholde intervju, fordi man potensielt kan utsette seg selv for fare. Jeg valgte likevel å gjennomføre intervjuet hos informanten, ettersom barna hans ville være tilstede og veileder var informert. Å tre over andres dørstokk bidrar til å skape en mer uformell kontekst, samtidig som det kan bidra til å trygge informanten siden han er på hjemmebane. På grunn av mer begrenset norskferdigheter en forventet, bidro informantens barn med å oversette spørsmålene for faren. Intervjusituasjonen ble mer tilnærmet en samtale med flere involverte en et individuelt intervju. Barna til informanten supplerte faren og kunne utdype og forklare meningsinnholdet i hva faren formidlet, som jeg ikke forsto. På bakgrunn av intervjusituasjonen, vurderte jeg om jeg burde velge bort dette intervjuet fra studien. Jeg besluttet å beholde han som del av mitt utvalg, fordi han og barna kom med gode, nyanserte og reflekterte beskrivelser og erfaringer knyttet til egen sosial integrering.

Intervjuene ble med samtykke fra informantene tatt opp på bånd, på bakgrunn av videre transkribering og analysearbeid. Underveis i intervjuene ble informantene spurt om de var komfortable med intervjusituasjonen, om de forsto spørsmålene, og om det var noe de ønsket å tilføye eller kommentere fortløpende.

3.9 Tverrkulturelle intervjuer

Kulturen kan påvirke hvordan samspill man har med ukjente personer, så som initiativ, direkthet, spørreformer og lignende. Intervjuer som utføres med personer som har en annen kulturell bakgrunn, betegnes som tverrkulturelle intervjuer. Å intervju personer med annen kulturell bakgrunn, innebærer at man som intervjuer på forhånd bør sette seg inn i de mange verbale og nonverbale faktorene som kan påvirke intervjusituasjonen samt hvordan spørsmål og gester kan bli oppfattet. Ord som eksempelvis ja, kan i noen kulturer oppfattes som et uttrykk for enighet, mens det i andre kulturer er et svar som bare bekrefter at spørsmålet er oppfattet. Dette kan utgjøre en forskjell som kan være påvirkende på den informasjonen som fremkommer i samtalen. Det kan også oppstå misforståelser på bakgrunn av nonverbale ulikheter mellom kulturene. Samme gester, som eksempelvis et nikk kan ut fra forskjellige kulturer ha ulik betydning, noe som kan skape forvirring og mistolkninger. I noen kulturer er det greit å være mer tydelig og direkte også i forhold til tabulagte temaer, enn det er i andre kulturer. Graden av hvor mye øyekontakt man skal/bør ha varierer, og om det er akseptabelt at en kvinne intervjuer en mann (Kvale og Brinkmann (2010, s.156).

Samtlige informanter i min studie hadde en annen kulturell bakgrunn enn meg. Jeg hadde ingen kjennskap til hvilken kultur de ulike informantene hadde før jeg møtte personene og ble introdusert for deres kulturelle bakgrunn. Fordi jeg ikke kunne tilegne meg kunnskap om deres kultur og kulturelle kommunikasjonskoder i forkant av intervjuene, tilstrebet jeg å ha en ytterst varsom tilnærming uten mange sensitive spørsmål. Jeg valgte å ikke forhøre meg med informantene om deres kulturelle koder, da det muligens kunne oppfattes som fornærmende og dermed ikke være en god begynnelse på intervjusituasjonen.

3.10 Transkribering av intervjuene

All datainnsamling må dokumenteres. I kvalitative forskningsintervjuer benyttes ofte teks, lyd- og/eller bildeopptak som dokumentasjonsredskap (Johannessen m.fl. 2010, s.33). Når intervjuet er gjennomført, nedfelles all lyd i tekstform. Denne prosessen betegnes som transkripsjon. Kvale og Brinkmann (2010, s.187) forklarer at et intervju er et direkte sosialt samspill der det temporale utfoldelsestempo, stemmeleie og kroppsspråk fremtrer umiddelbart for informanten og intervjueren. Dette vil ikke være synlig for dem som kun leser transkripsjonen fra intervjuet utenfor denne konteksten. Ironi er spesielt utfordrende å gjengi

og vil som oftest gå tapt, da den innebærer en bevisst uoverensstemmelse mellom ikke-verbalt og verbalt språk, eller mellom ulike elementer i et språklig budskap.

I min studie ble det gitt samtykke til bruk av båndopptaker under intervjuene. I etterkant ble lydopptakene omgjort til tekst. Teksten ble nedfelt akkurat slik den ble fortalt, uten omgjøring på bakgrunn av grammatikkfeil eller begrensede norskferdigheter i informantenes setningsoppbygging. Det medvirker til at sitater som er benyttet gjennom oppgaven er gjengitt slik de ulike informantene beskrev det ordrett. For å bevare noe av den informasjonen som fremkommer i form av toneleie, åndedrett, latter og lignende, nedfelte jeg «følelsene» fra lydopptaket som stikkord i parenteser i transkripsjonene. Gjennom transkribering ble jeg godt kjent med datamaterialet, noe Langdridge (2011) påpeker er en forutsetning for videre analyseprosess.

3.11 Beskrivelse av min analyseprosess

Som nevnt tidligere, bygger min studie på en tematisk analyse og fenomenologisk perspektiv. Det vil her redegjøres kort for min analyseprosess med utgangspunkt i de seks punktene Braun og Clarke (2006) viser til.

Gjøre seg kjent med datamaterialet

Intervjusamtalene ble foretatt individuelt. Det var likevel likhet i temaene som dukket opp underveis i intervjusamtalene. Dette ble synlig i arbeidet med transkriberingen, som ble utført kort tid etter intervjuene. Det bidro til at jeg hadde datamaterialet forholdsvis fersk i minne, og dermed kunne nedfelle følelser og kontekstbeskrivelser i margin når jeg transkriberte. Stikkord med temaer fra intervjuene ble notert i margin. Loggbok hvor beskrivelser av refleksivitet hos meg som forsker samt kontekstbeskrivelser ble nedfelt, ble benyttet som hjelpemiddel etter alle intervjuene. Etter transkriberingen av alle intervjuene, gikk jeg nøye gjennom alle transkripsjonene på nytt og så på likheter og ulikheter i beskrivelsene/erfaringene.

Systematisk koding/sortering av materialet

Stikkordene som ble notert i margin på transkripsjonene og notatene fra loggboken ble kategorisert. Det innebar at når flere informanter snakket om samme emne, plasserte jeg disse

stikkordene under hverandre i en kolonne. Gjennomgang av alle transkripsjonene med utdrag og plassering av stikkord og sitater ble foretatt systematisk og grundig med markeringstusjer i ulike farger. Når dette arbeidet var ferdig, hadde jeg en kategorisert liste med stikkord fra informantenes beskrivelser.

Søke etter temaer

De stikkordene som kun var representativ for én informant ble valgt bort som aktuelle hovedtemaer. Kolonner med stikkord som representerte flere informanternes beskrivelser, ble beholdt. Disse fikk en felles foreløpig temaoverskrift som var beskrivende for stikkordene. Når dette arbeidet var ferdig, var det langt færre kolonner med temaer enn det hadde vært i forkant av denne systematiseringen. Likevel var omfanget for stort til at jeg kunne velge å arbeide videre med alle temaene. For å redusere antall temaer, valgte jeg bort de som ikke kunne knyttes til sosial integrering. Videre utvelgelse ble foretatt på bakgrunn av generaliseringsprinsippet. De tre hovedtemaene som ble valgt ut, er temaer som trolig flere flyktninger kan identifisere seg med. Denne utvelgelsen resulterte i at relevante og viktige temaer ble valgt bort.

Sammenheng mellom temaene

Det neste steget i mitt analysearbeid var å vurdere om de utvalgte temaene sto i sammenheng med den forståelsen jeg fikk under intervjuene og under arbeidet med transkriberingen av intervjuene. Som del av denne vurderingen, gikk jeg tilbake og leste gjennom de transkriberte intervjuene på nytt. De utvalgte temaene var i tråd med den forståelsen jeg dannet meg under intervjuene og i transkriberingsarbeidet.

Navngi temaene

Temaoverskriftene på temaene som ble trukket ut for videre analysearbeid, var kun midlertidige inntil mere egnede navn kunne identifiseres. Overskriftene formidlet hva temaene handlet om, men måtte avgrensnes mere og tydeliggjøres bedre. Navnene som ble valgt er enkle og beskrivende. Temaene er: den første tiden i Norge, å leve med to kulturer og Norge som et flerkulturelt samfunn.

Utarbeidelse av analyserapport

I forbindelse med analysearbeidet, måtte jeg fordype meg i relevant teori som hadde sammenheng med problemstillingen og de aktuelle temaene. Et utvalg av sitater som belyste problemstillingen og de ulike temaene ble trukket ut. Problemstillingen, temaene og sitatene ble knyttet til teori, og det ble mer synlig gjennom analysearbeidet at det var en gjensidig påvirkning mellom temaene. Analyserapporten identifiserte fem funn. Disse ble synliggjort og diskutert videre i drøftingskapittelet.

De overnevnte stegene i beskrivelsen av min analyseprosess, inngikk som del i et tematisk oppsett. Som nevnt tidligere, har denne studien også tilstrebet å synliggjøre et fenomenologisk perspektiv. For å integrere fenomenologi inn i forskningsprosessen, har jeg hatt fokus på hvordan informantene formidlet sine fortellinger og erfaringer/beskrivelser under intervjuene. Til tross for at dette ikke nødvendigvis fremkommer gjennom intervjuguiden, forsøkte jeg å tilpasse oppfølgingsspørsmålene opp mot en fenomenologisk vinkling, som blant annet innebærer å ha fokus på hvordan informantene beskriver sine erfaringer, fremfor å fokusere på selve informanten.

3.12 Pålitelighet og gyldighet

Pålitelighet

Pålitelighet handler om forskningsresultatenes konsistens og troverdighet. Pålitelighet benyttes ofte i sammenheng med hvorvidt et resultat kan reproduseres på senere tidspunkt av andre forskere. Det innebærer om informanten eksempelvis vil endre sine svar i et intervju med en annen forsker. En knytter ofte pålitelighet opp mot intervjuerens måte å stille spørsmål på. Ledende spørsmål til tross for at dette ikke er en bevisst del av intervjuteknikken, kan eksempelvis påvirke hvilke svar man får (Kvale og Brinkman 2010, s.250). Hvilke data som benyttes hvordan de samles inn samt hvordan de bearbeides har påvirkning på studiens pålitelighet. Innenfor kvalitativ forskning, slik som denne studien, er strenge krav til pålitelighet lite hensiktsmessig, ettersom det ikke brukes strukturerte datainnsamlingsteknikker, men er samtalen som styrer datainnsamlingen. I tillegg vises det til at observasjoner er verdiladet og kontekstavhengige. Det vil dermed være utfordrende for en forsker å kopiere en annen forskers forskning. Som forsker benytter man seg selv som

instrument. Ingen andre har samme erfaringsbakgrunn som forskeren, og kan derfor ikke tolke på samme måte (Johannessen m.fl. 2010, s.229-230).

I forkant av min studie tok jeg i betraktning det maktforholdet som foreligger mellom informant og intervjuer, og forsøkt å lage strategier samt tilpasse intervjuguiden for å begrense opplevelsen av maktforhold. Det har blant annet påvirket hvordan intervju spørsmålene er blitt stilt samt hvordan konteksten under intervjuene har vært forsøkt tilpasset. Ettersom min påvirkning på konteksten og fortolkning av intervjusituasjonen er subjektiv, vil det være vanskelig for en annen forsker å få samme svar/funn i en senere undersøkelse, til tross for at spørsmålene kan være like til de jeg har benyttet.

Gyldighet

Gyldighet blir i følge Kvale og Brinkmann (2010, s.250) definert som uttalelser om sannhet, riktighet og styrke. I en bred fortolkning av gyldighet, har gyldigheten sammenheng med hvilken grad en metode undersøker det den er ment å undersøke, i hvilken grad våre observasjoner reflekterer de fenomenene eller variablene vi faktisk ønsker å vite noe om. Denne brede tolkningen av begrepet, medvirker til at kvalitativ forskning i prinsippet kan gi gyldig, vitenskapelig kunnskap. Ingen kunnskap er allmenngyldig i den betydning at den gjelder under alle omstendigheter for ethvert formål. Det medfører til at det er utfordrende å gjengi kunnskap, erfaringer og beskrivelser som informanten formidler, uavhengig av forskerens ambisjoner om å gjengi dette korrekt. Forskeren skal overveie gyldigheten av hva studien forteller noe om, samt i hvilken grad funnene er generaliserbare. En kan sjelden svare ja eller nei på spørsmålet om de funnene vi har fremkommet til er sant. Det vesentlige er å ta stilling til hva det er sant om- hva metoden og materialet gir anledning til å si noe om, og hvilken rekkevidde og overførbarhet resultatene har. Feltet og konteksten der kunnskapen er innhentet, vil alltid være medvirkende for kunnskapens rekkevidde i tid og rom. Det vi kartlegger er sant for noen, behøver ikke være sant for andre. Spørsmålet om gyldighet leder til et krav om konsistens, som innebærer en rød tråd som skal være den logiske forbindelsen mellom problemstillingen for studien og de teorier, metoder og data som fører frem til kunnskapen. Det er derfor avgjørende at metoden bestemmes av hvilken problemstilling man har, og ikke motsatt. Overveielser om gyldighet skal utføres i planleggingsfasen og underveis i alle ledd i forskningsprosessen (Malterud 2011, s.21).

Min studie om sosial integrering av flyktninger, innebar å få subjektive og personlige beskrivelser og erfaringer. Til tross for at jeg som forsker tilstrebet å gjengi beskrivelsene/erfaringene slik de ble formidlet, vil man i følge Malterud (2011) som regel alltid ha vansker med å gjengi slike beskrivelser helt korrekt. Meg som forsker, min forforståelse samt konteksten informasjonen ble formidlet i, vil ha en påvirkning på hva informantene formidlet, hvordan dette ble formidlet samt hvordan jeg gjenga beskrivelsene/erfaringene i studien.

3.13 Ethiske hensyn

I følge Kvale og Brinkmann (2010, s.79-82) er en intervjuundersøkelse en moralsk undersøkelse. Det innebærer at det er knyttet moralske spørsmål både til intervjuundersøkelsens midler og mål. Det menneskelige samspillet som foregår under intervjuet har innvirkning på informantene, og kunnskapen som produseres under intervjuet påvirker vårt syn på vedkommendes situasjon. Som forsker bør man foreta etiske vurderinger knyttet til verdien og hensikten med å gjennomføre forskningsprosjektet, før man påbegynner prosjektet. Utfordringer relatert til etiske problemstillinger oppstår spesielt på grunn av de komplekse forholdene som er forbundet med å utforske menneskers privatliv og publisere beskrivelsene/erfaringene ut i det offentlige. Ethiske problemstillinger preger forskningsprosessen fra før oppstart til endelig rapport foreligger. Kvale og Brinkmann (2010) viser til etiske problemstillinger ved de syv forskningsstadiene. Den første problemstillingen som presenteres er under tematisering. Der beskrives det at formålet med en intervjuundersøkelse ikke bare bør diskutere den vitenskapelige verdien av kunnskapen som søkes, men også vise hensyn til mulig forbedring av informantens menneskelige situasjon. I planleggingsfasen vises det til viktigheten av å innhente informert samtykke til deltakelse i studien, sikring av konfidensialitet og vurdering av mulige konsekvenser av deltakelse for informanten. Under intervjusituasjonen må forskeren klargjøre intervjurapportens konfidensialitet og vurdere om en intervjusituasjon kan medføre konsekvenser så som eksempelvis stress eller endret selvbilde hos informanten. Etter intervjuet følger arbeid med å transkribere datamaterialet. I denne prosessen må man igjen vurdere konfidensialitetshensynet, samt reise spørsmål knyttet til hva det innebærer å nedfelle skriftlig det informanten har delt muntlig. De etiske sidene ved analysering av datamateriale omfatter spørsmål om hvor dypt og kritisk intervjuene kan analyseres, og om informantene bør få delta

i vurderingen av hvordan uttalelsene deres skal tolkes. Som forsker har man etisk ansvar for å rapportere kunnskap som er så sikker og verifisert som mulig. Under rapporteringen må igjen konfidensialitetsprinsippet vurderes, samt spørsmålet om hvilke konsekvenser offentliggjøring av rapporten har for informantene og den gruppen de representerer.

Langdridge (2007, s.61-63) viser også til etiske hensyn i forbindelse med forskning. I likhet med Kvale og Brinkman (2010) skriver også Langdridge at man i forkant av all forskning, skal innhente tillatelse/samtykke fra informanten om deltakelse. En informant kan alltid trekke sitt samtykke gjennom hele forskningsprosessen hvis han/henne ønsker det. Prinsippet om konfidensialitet innebærer å benytte fiktive navn i studien. Langdridge fremhever at man kan avvike fra konfidensialitetsprinsippet dersom det er helt nødvendig, som eksempelvis dersom det fremkommer informasjon som er opplysningspliktig å videreformidle andre. Et annet etisk hensyn er å vurdere om informanten kan få fysiske eller psykiske ubehag av å delta i studien. Bedrag er det siste etiske hensynet som Langdridge presenterer. Det kan blant annet innebære at informanten ikke gjenkjenner seg selv i det som blir gjenfortalt i studien og at studien eksempelvis fremstiller et feilaktig bilde av at flyktninger ikke er interessert i sosiale integrering i nærmiljøet, til tross for at informanten beskrev det motsatte.

I forkant av studien, ble det søkt tillatelse fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) om å gjennomføre dette prosjektet. Det er et personvernombud for forskning, som vurderer om kravene i personopplysningsloven og helseregistreringsloven er oppfylt (NSD, 2015). I utarbeidelse av intervjuguiden, overveide jeg etiske hensyn opp mot spørsmålsformuleringene. Spørsmål som ikke hadde betydning for problemstillingen eller som kunne oppleves for private eller sensitive, ble valgt bort. Hensikten med å innhente informasjonen ble hele tiden veid opp mot studiens behov for å søke denne informasjonen, samt eventuelle konsekvenser for informantene. I etterkant av at studien ble ferdigstilt, ble alle transkriberte intervjuer samt lydopptak makulert.

3.14 Systematisk kritisk refleksjon

Vitenskapelig kunnskap skal i følge Malterud (2011, s.17) innebære systematisk og kritisk refleksjon, til forskjell fra tilfeldige inntrykk eller selvbekreftende påstander. Når en forsker ser nærmere på et fenomen, er det ikke godt nok å gi en rask beretning om det første og beste man legger merke til. Det stilles forventninger og krav til at data, funn, tolkninger og

konklusjon står i en større sammenheng, som forskeren har forholdt seg til og tatt stilling til. Forskeren skal ha et åpent sinn gjennom alle ledd i forskningsprosessen, og være forberedt på å lete etter data som eventuelt kan pirke bort forutinntatte meninger og erfaringer. Kunnskap er makt og skal deles med andre. Når kunnskap deles, kan andre bidra med kritisk refleksjon, gjerne fra andre synsvinkler en forskeren selv valgte. Å dele informasjonen og kunnskapen som har fremkommet i studien min om sosial integrering av flyktninger, kan føre til at det reises flere spørsmål, betraktninger og diskusjoner knyttet til integrering av flyktninger. Slike spørsmål er i følge Malterud (2011) vel så vesentlige som funnene oppgaven formidler.

3.15 Refleksivitet

Refleksivitet er i følge Del Busso i Skærbæk og Nissen (2014, s.48) en bevisstgjøringsprosess der forskeren identifiserer og vurderer kritiske sidene ved seg selv og sitt arbeid, som kan ha påvirkning på informantens opplevelse av relasjonen. Refleksivitet er ikke det samme som refleksjon. Gjeitnes og Tronvoll (2011) i Skærbæk og Nissen (2014, s.59) definerer refleksjon og refleksivitet slik: *«Refleksjon innebærer nøye og kritisk gjennomtenkning av egen praksis, mens refleksivitet inkluderer mer radikale vurderinger og avveininger knyttet til den moralske og personlige dimensjon i arbeidet»*. Dette innebærer i praksis at refleksivitet er en ferdighet som brukes kontinuerlig, og at forskeren utvikler dette over tid. For at en slik bevisstgjøringsprosess skal være mulig, må forskeren være villig og i stand til å reflektere kritisk over sitt eget arbeid, sin egen livsopplevelse, og sine egenskaper som kan ha betydning for den relasjonen som skapes til informantene. Del Busso (2007) viser til at en måte forsker kan være seg bevisst over egen refleksivitet, er å notere en oversikt over egne kroppslige opplevelser fra forskningsprosessen og fra interaksjoner med informantene, samt reflektere over disse i møte med veileder. Refleksivitet innebærer i følge Malterud (2011, s.18) også at forskeren skal gjennom prosess og produkt vise vilje og evne til å sette spørsmålstegn ved egne fremgangsmåter og konklusjoner i form av tvil og ettertanke. Forskeren er også et menneske. Det er ingen skam å være styrt av sine motiver, indre bilder og forestillinger. Men for at forskningsprosessen skal bringe frem noe annet enn det man på forhånd vet eller har tatt for gitt, er det nødvendig med et åpent sinn med plass for tvil, ettertanker og uventede konklusjoner. Betydningen av forskerens egen rolle er en vesentlig del av dette. Det gjelder å klargjøre sin forforståelse og sine hypoteser og dele dette med leseren. Det kan da være mulig for leseren å forstå hvordan forskeren fremkom til et bestemt resultat, selv om leseren

muligens med sitt utgangspunkt hadde grepet fatt i en annen tolkning som hadde ført til et annerledes resultat.

I etterkant av hvert intervju har jeg notert stikkord og logg med mine kroppslige opplevelser og erfaringer fra intervjusituasjonen, samt hvordan dette så ut å påvirke informantene ut fra min forforståelse. Det var mange følelser som dukket opp i de ulike intervjusituasjonene. Glede og stolthet over det norske folk, når noen formidlet at hyggelige naboer ønsket dem velkommen med sjokolade og tilbud om praktisk bistand når de kom flyttende, og sinne og frustrasjon når informanter pratet om hvordan de opplevde diskriminering i hverdagen eller ekskludering i arbeidslivet. Følelser som oppstår under intervjuet kan ubevisst påvirke hvordan det verbale og det ikke-verbale kroppsspråket uttrykkes ovenfor informanten, selv når dette ikke er bevisste kroppslige reaksjoner. Det kan innvirke på hva informanten formidler av budskap og hvordan dette kommer til uttrykk. Slike refleksjoner førte til større bevissthet omkring egen påvirkning på studiens utforming.

4.0 ANALYSE

4.1 Introduksjon

Med utgangspunkt i en tematisk analyse og fenomenologisk perspektiv, ble tre hovedtemaer identifisert. I det første hovedtemaet, den første tiden i Norge, fortalte informantene om sitt første møte med norsk samfunn. De fleste sa at de opplevde den første tiden svært utfordrende på grunn av språkvansker, kulturforskjeller og lite sosialt nettverk. I det andre hovedtemaet, å leve med to kulturer, snakket informantene om hvordan de integrerer norsk kultur inn i sin egen kultur fra opprinnelseslandet. Tredje hovedtema, Norge som et flerkulturelt samfunn, belyser informantenes opplevelse av tilrettelegging for et flerkulturelt samfunn. Flere av informantene beskrev diskriminerende holdninger på bakgrunn av etnisitet, religiøs tilhørighet og kulturell bakgrunn.

4.2 Den første tiden i Norge

Informantene snakket om utfordringer knyttet til den første tiden i Norge. Flere sa at hverdagen ble preget av blant annet ensomhet, isolasjon, språkforvirring og kultursjokk.

Enkelte uttrykte lengsel til hjemlandet, fordi det var så vanskelig å tilegne seg det norske språket og tilpasse seg til ny kultur.

Christel beskrev det første året i Norge slik:

«I løpet av det året vi bodde i storbyen, opplevde jeg ikke en gang at jeg kunne introdusere noen for hverandre eller å selv bli introdusert. Jeg var ikke ute og hadde det gøy med noen. Ingen... ».

Christel og sønnen på fem og et halvt år kom til Norge på grunnlag av familiegjenforening. Familien bodde i en leilighet sentralt i en storby på Østlandet. Hun sier de var svært overrasket over hvor høy toleranse nordmenn hadde for å tåle bråk og støy om natten. Christel sier at de i over et år ble plaget med at folk bråkete, ropte og banket på ytterdøren deres om natten. Hun trodde denne atferden var en del av den norske kulturen. Christel sier hun ikke kjente noen andre i Norge uten om mannen og sønnen, og at det var mer utfordrende å komme i kontakt med nordmenn en hun hadde forestilt seg. Hun følte seg ensom og adskilt fra omverden fordi hun ikke kjente noen. Mehmed m.fl. (2010, s.51) skriver at alle mennesker som forlater sitt hjemland og emigrerer til et annet land, gjennomgår dyptgripende endringer. De må tilpasse seg en fremtid der erfaringer fra hjemlandet er lite relevante. For mange kan flyttingen innebære en smertefull fase med store vanskeligheter knyttet til endringer av identiteten og det livet man er vant med.

I likhet med Christel, opplevde også Sarah at den første tiden i Norge var spesielt utfordrende.

«Jeg følte meg som en døv. Selv om du hører, du forstår ikke, og du kan ikke si noe».

Sarah flyttet til Norge på bakgrunn av innvilget familiegjenforening. Hun kjente ingen i Norge utenom ektemannen og hans familie. Sarah ønsket å begynne med norskopplæring så raskt som mulig, slik at hun kunne bli en del av det norske samfunnet. Hun sier hun måtte vente over ni måneder før hun fikk mulighet for å starte på norskkurs. Frem til da var hun enten hjemme eller sammen med mannen på kafeen han drev. Sarah beskrev månedene før oppstarten av norskkurs som kjedelig og langdryge. Hun hadde ingen venner, forsto ikke hva folk kommuniserte til henne på kafeen og kunne ikke gjøre seg selv forstått. Hun savnet familien og vennene hun flyttet fra. Fyrand (2012, s.38) skriver at folk flest har ønske og behov for kontakt med andre mennesker. Vår relasjon til andre mennesker har stor betydning

og påvirkning på vår helse, vår livskvalitet og vårt fremtidige liv. Sosial isolasjon og manglende støtte fra det sosiale nettverk øker risikoen for å utvikle psykiske helseproblemer. Dersom man relaterer dette til både Christel og Sarahs livssituasjoner den første tiden i Norge, ser vi at de på grunn av språkvansker ikke fikk dekt sine sosiale behov. Det eneste sosiale nettverket Christel og Sarah hadde var sine respektive familier. Det er sannsynlig at folk flest også ønsker et sosialt nettverk utenfor familien. Det å dele meningsfulle sosiale hendelser med venner fører til en annerledes anerkjennelse enn det man gjerne opplever å få i samspill med familien. Sarah uttrykte under intervjuet at språkvanskene var den største utfordringen hennes for å komme i kontakt med andre i Norge. Brenna (2006, s.54) skriver at mestring av det norske språket er nøkkelen til deltakelse i samfunnet. Integreringsprosessen innebærer blant annet at man lærer seg språket og blir kjent med koder og normer som gjelder på de ulike arenaene. Angel og Hjern (2013, s.129) skriver at det første nyankomne flyktninger bør lære seg språket i det landet de skal bo i. Faktorer som kan ha innvirkning på språkopplæringen er blant annet om flyktingen har erfart traumer fra opprinnelseslandet, og om vedkommende er motivert for å lære det nye språket eller ikke. Til tross for at ingen nevnte konkret at de slet med psykiske helseplager som følge av ensomhet og manglende sosialt nettverk, viser forskning at sosialt nettverk kan være en forebyggende faktor for utvikling av psykiske helseplager. Seikkula (2000, s.27) skriver at nettverket kan fungere som en buffer for individet i livssituasjoner som oppleves stressende og vanskelige. Ved mangel på denne sosiale støtten/bufferen kan stresset føre til somatiske eller psykiske sykdommer. Opjordsmoen, Vaglum og Thorsen (2005, s.9) deler Seikkulas forståelse av nettverkets betydning, og sier at nære relasjoner og de vi omgås med har stor betydning for hvordan vi lever livene våre og hvilken livskvalitet vi oppnår.

Christel og familien hennes valgte å flytte fra byen til en nærliggende kommune på Østlandet. Hun håpet de skulle få et godt nabosamhold og sosialt nettverk i det nye nærmiljøet. Naboen består hovedsakelig av barnefamilier og eldre. Når vi snakket om naboen og betydningen av å ha kontakt med dem sa hun:

«Kontakten med dem betyr veldig mye fordi de familiene.....hva kan jeg si....vi føler oss lykkelige når vi er sammen med de. Noen ganger når sønnen min skal på skolen tidlig om morgenen, de kommer innom og sier til sønnen min, kom og sitt sammen med oss, og så kjører hun de til skolen. Det er ikke alle som gjør det....».

Hun beskrev at de møttes sjeldnere en én gang i uken. De møtes aldri til sosialt samvær utenom når barna skal reise sammen til skolen. Christel sa at kontakten i hovedsak består av å veksle noen ord når barna skal hentes og leveres for lek, og når de tilfeldigvis møtes på veien og sier hei før de går videre hvert til sitt. Christel sa at de ikke var forberedt på at naboer ikke deltok mer i hverandres liv.

«Vi som kommer fra et annet land, vi er ikke kjent med at naboer bare sier hei. Vi er vant med at naboer er som en familie. Det er helt annerledes her. I andre land, naboer er som familie. Vi er mye sammen. Det er veldig vanskelig for oss her».

Når Christel flyttet til Norge hadde hun med seg sin forforståelse om hvordan naboene forholder seg til hverandre. Ettersom Christel vokste opp med en kultur der det vante var å omgås naboer som om de var familie, var dette hennes opplevelse av hvordan naboer forholder seg til hverandre, og også hvordan hun trodde det skulle bli i Norge. Bøhn og Dypedahl (2013, s.48) skriver at kultur kan forstås som *«et system av felles trosoppfatninger, verdier, skikker, handlingsmønstre og artefakter, som medlemmer av et samfunn benytter for å forholde seg til verden og til hverandre. Kultur formidles fra generasjon til generasjon gjennom læring»*. Når man bringer med seg sin forforståelse av hvordan naboer forholder seg til hverandre, er det sannsynlig at det kjennes uvant og rart når man møter en kultur som forholder seg annerledes til dette. Bøhn og Dypedahl (2013, s.23) forklarer at vi gjennom observasjon, innlæring og veiledning fra vi blir født, blir påvirket til å tenke og handle på en bestemt måte. Vi reagerer dersom andre tenker eller handler på måter som avviker fra det vi er vant med. Dette kan kalles etnosentrisme, som betyr å sette sitt eget perspektiv og sin egen kultur i sentrum når man betrakter verden rundt seg. Eide m.fl.(2008, s.75) forklarer at mennesker har en tendens til å oppfatte våre verdier og livsanskuelser som universelle, og vurderer fremmede folkeslag ut fra vår egen kulturelle målestokk.

I motsetning til Christel og Sarah, beskrev Rosita at hun og familien hadde en god opplevelse av den første tiden i Norge. Hun beskrev overføring fra asylmottaket til kommunen som forutsigbar og godt planlagt. Familien fikk velge bostedskommune, og to sosialarbeidere fra kommunen kom og introduserte seg for dem i forkant av overføringen til kommunen. De hadde funnet en egnet leilighet til dem som de kunne flytte rett inn i.

«De sa at dere skal komme til våres kommune og vi er saksbehandlere for unge foreldre og sånn. Vi skal hjelpe dere og vi har funnet et hus til dere....».

Kommunen tilbydde Rosita en helsesøster for innvandrere, som var behjelpelig med alt fra å vise snarveier til barnehagen samt gi råd og veiledning til både henne og vennene hennes. Hun erfarte at naboene, som både var norske og fra andre nasjonaliteter, ønsket familien velkommen til nabolaget ved å gi sjokolade når de flyttet inn. UDI tildelte Rosita en norsk mamma den første tiden i Norge.

«Jeg var gift også magen min var så stor. Jeg var gravid, og den norske mammaen sa, du er bare 16. år. Du har et barn, og er gravid med et annet barn. Så hun sa, bare legg deg, og jeg skal kjøpe frukt og mat og sånn til deg. Hun var veldig snill».

Rosita beskrev at kommunen tilrettela for at de skulle trives den første tiden i Norge. Når barnet var stort nok til å begynne i barnehage, ble Rosita tilbudt grunnskoleopplæring for innvandrere.

«Det er to år jeg har vært på grunnskolen, og alle dagene mine er veldig hyggelige. Når jeg reiser hjem igjen, jeg tenker når det blir i morgen, jeg kan gå tilbake til skolen, fordi det er så veldig hyggelig med både lærerne og vennene mine. I helgene jeg snakker med vennene mine på Viber (gratis telefonsamtale over internett med mulighet for videosamtale)».

Rosita fortalte at skolen betydde mye i hennes tilværelse. Gjennom skolen fikk hun sosialt nettverk. Rosita fremmet de positive aspektene ved integreringsprosessen i Norge. Når vi kom inn på utfordringer knyttet til den første tiden i Norge, sa hun *«alle opplever vanskelige ting. Livet er både med deg og mot deg. Vi må være sterke»*. Hun hadde som regel en forklaring på hvorfor situasjonen var som den var, og hvordan den kunne løses. Uten å si at dette er tilfelle med Rosita, er det sannsynlig å tenke at enkelte flyktninger ikke formidler negative aspekter ved integrering, da de er redd for eventuelle konsekvenser av å fortelle. Angel og Hjern (2013, s.139) skriver at de personene som arbeider med flyktningfamilier blir en formell link mellom familienes verden og samfunnet de skal leve i. Dersom man lykkes med å etablere nær og meningsfull kontakt med en flyktningfamilie, blir man en signifikant person som

gjærne idealiseres og plasseres på pidestall. Det kan være vanskelig for flyktningfamilien å formidle sannheten til denne personen, ettersom de er redd for at kontakten mellom dem endres. Rosita fortalte at de opplevde en vellykket integrering fordi de hadde et kontaktnett rundt seg som bisto med både praktisk, økonomisk og emosjonell hjelp. I tillegg hadde hun sosialt nettverk gjennom skolen. Angel og Hjern (2013, s.136-137) skriver at det berører et samfunn spesielt når det omhandler barn og unge som kommer flyktende til et land. Vi identifiserer oss lettere med barnet som minner oss på vår egen sårbarhet og hjelpeløshet. Man tilstreber kanskje i enda større grad at disse personene skal få en god opplevelse av integrering.

Rosita og familien flyttet minst tre ganger innad i kommunen. Hun beskrev at de ikke fikk like nært naboerforhold til de nye naboene som de hadde på det første bostedet. Rosita fortalte hvordan hennes kultur forholdt seg til nabokontakt.

«I våres kultur er naboer veldig, veldig viktig. Vi liker naboer og. I hjemlandet mitt, naboer alltid besøker hverandre om ettermiddagen».

Rosita forklarer at den norske kulturen er annerledes og at det ikke er vanlig å omgås naboene på samme måte her som i Irak. En av hennes forklaringer til hvorfor det er slik i Norge, var at alle inkludert henne selv, er travle i hverdagen og kjenner på tidspress. Hun beskrev at kvinnene i Irak vanligvis er hjemmeværende med barna, mens mannen arbeidet. Kvinnen tar seg av matlaging og husarbeid på dagtid. Dette påvirker til at naboer har bedre tid til å omgås på fritiden, sammenliknet med norsk kultur hvor flesteparten av kvinner og menn er yrkesaktive, har travle dager og mindre fritid. Det er trolig også andre forhold som påvirker til at norsk kultur er mindre inspirert av andre kulturer, som verdsetter nabokontakt i mye større grad. Professor Thomas Hylland Eriksen i Brenna (2006, s.40) skriver at mange anser Norge for å være et homogent samfunn. Nordmenn er ikke vant til fremmede kulturer. Sammenliknet med land som eksempelvis Canada, England og India, er Norge et homogent samfunn. Likevel betyr ikke det at Norge ikke har innflytelse fra eller kontakt med fremmede kulturer. Fra tidligere av hadde fiskerne og handelsfolkene langs kysten og byene kontakt med tyskere, nederlendere, spanjoler og portugisere. Flere av disse menneskene bosatte seg i Norge og ble en del av befolkningen på Vestlandet. Nordmenn har også hatt kontakt med andre kulturer gjennom bistandsarbeid. Dette har nok gitt mange nye impulser, til tross for at det blir sagt om

vestlig bistandsarbeid at det i mange tilfeller har vært et forsøk på å eksportere en vestlig tenkemåte til andre land. I tillegg til at Norge anses som et homogent land, viser forskning at det er skjedd en endring i hvordan vi kommuniserer og samhandler med våre omgivelser. Tidligere var samhandlingen mellom naboer og venner i større grad ansikt til ansikt. I dag foregår mye av kommunikasjon og samhandling over internett og mobiltelefon. Staude og Mathisen (2013) skriver at sosiale medier som eksempelvis facebook, twitter og blogg er blitt en naturlig del av hverdagen til mange. De har forsket på hvordan den økende bruken av sosiale medier kommer til å endre oss. De peker på positiv effekt av sosiale medier, og sier at folk generelt har blitt mer åpne og deler mere med hverandre, og at det vil føre til at det norske samfunnet blir mer åpent. Vebjørng Tingstad (2003) viser til sitt doktorgradsarbeid omhandlende internett som kommunikasjonsplattform for barn og unge. Hun skriver at man ofte ikke kjenner hverandres egentlige identitet når man i hovedsak samhandler med andre over internett. Imidlertid skriver hun at mange fortsatt opplever kommunikasjon ansikt til ansikt som mye mer autentisk og viktig en kommunikasjon og samhandling over nett. Likevel ser man en tendens til at folk samhandler mindre med hverandre ansikt til ansikt. Det er sannsynlig at denne samfunnsutviklingen trolig bidrar til at naboer i Norge i mindre grad er involvert i hverandres liv. Det er også sannsynlig at bomiljøet som kommunene finner til flyktningfamilier har innvirkning på hvor mye interaksjon man får med naboene. Gjenspeiler bomiljøet ens egen familie, er sannsynligheten større for at man blir inkludert i et sosialt fellesskap med naboene, en dersom man ikke har noe til felles med naboene. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (lest 28.12.15) skriver at asylmottakene gjennomfører bosettingsforberedende arbeid for å kartlegge personenes behov, evner og kvalifikasjoner. Kartleggingen innebærer også å vurdere hvilke boområde som egner seg for familien, samt tilrettelegge for en vellykket integrering, som er målet for bosettingen. Brenna (2006) skriver som tidligere nevnt at integrering nettopp handler om å inkludere flyktninger inn i sosiale fellesskap. Informantene beskrev at det var viktig for dem å tilpasse seg norsk kultur og samfunn, slik at de kunne forstå de norske samfunnsnormene. Imidlertid formidlet de også viktigheten av å videreførte sitt språk, kultur og religion til sine barn. Det neste hovedtemaet i analysen handler om å leve med to kulturer.

4.3 Å leve med to kulturer

Dette temaet handler om hvordan informantene ble introdusert for norsk kultur, samt hvordan de integrerer norsk kultur og egen kultur fra opprinnelseslandet inn i sin livsverden.

Hidi fortalte at hun først ble introdusert for norsk kultur og samfunn når hun bodde på asylmottaket.

«Vi utenlandske barna gikk i en klasse hver dag på asylmottaket, og på fredager ble vi satt ut i norske klasser på andre skoler. Det var skummelt. Siden det bare var på fredager, ble de aldri ordentlig kjent med meg eller motsatt».

I sitatet ovenfor beskrev Hidi at hun og de andre barna på asylmottaket ble skilt fra hverandre og utplassert på ulike barneskoler. Hun opplevde utplasseringen skremmende, fordi hun ikke kunne språket eller kjente de andre barna. Bjerkan (2009, s.20) skriver at skolen spiller en sentral rolle i arbeidet med å integrere barn. I tillegg til at skolen er viktig for språkopplæringen, er skolen også en viktig arena for opplevelser og erfaringer fra skolehverdagen.

Hidi ble introdusert for kristendom når hun var utplassert på den norske skolen.

«De hadde sånn bønn før maten. Skolene var mye mer kristne da en nå. Etter hvert gikk veldig mye ut på i KRL-faget (Kristendoms-religions- og livssynskunnskap) at man gikk i kirken og sånn. Vi var med i kirken. Det var ikke noe problem. Etter hvert ble det slik at vi fikk velge. Foreldrene mine hadde ikke noe problem med det. Du har jo for eksempel i hjemlandet vårt, så er det også veldig åpent og flere religioner. Det er først i det siste at terrorister har kommet og begynt å skremme bort og drepe kristne og selv muslimer. Det var aldri noe problem at kristne og muslimer omgikk hverandres religioner. Det var sånn at vi har vår religion og så lærer vi litt om alle religioner».

I sitatet ovenfor beskrev Hidi at de fikk innblikk i Kristendom gjennom deltakelse i den norske skolen. Det var aldri vanskeligheter for verken henne eller foreldrene at hun ble introdusert for andre religioner en Islam, som familien praktiserte. Brenna (2006, s.58) skriver at barn som introduseres for flere kulturer og religioner vil kunne dra nytte av denne flerkulturelle kompetansen fordi de blant annet behersker flere språk, kjenner til ulike kulturer og kan velge å praktisere verdier fra flere kulturer. De fleste barn håndterer å pendle fra den ene virkeligheten til den andre. De sammenligner og reflekterer over erfaringer og

perspektiver og paradokser blir mer synlige i de ulike situasjonene. Dette gir vedkommende utvidet referanserammer og et erfaringspekter, som mange andre som ikke vokst opp med flere kulturer ikke har. Barna går ut og inn av ulike roller på lik linje med andre verdensborgere og tilpasser seg rollene uten store problemer. Ann Marie Otterstad og Aslaug Andreassen Becher i Brenna (2006), har i sin artikkel «Snakk til oss!- Om etniske minoriteter og multikulturalisme i høgre utdanning» operasjonalisert begrepet multikulturalisme. De finner at de viktigste karakteristikker ved en multikulturell identitet blant annet er at man opparbeider seg en endringsdyktighet med hensyn til raske omstillinger, man har kjennskap til flere språk-både verbalt og nonverbalt, man har evne til rolleskifte som mange andre ikke har og man har et utvidet repertoar av normer, væremåte og konvensjoner, inklusiv religionsrelaterte normer og tradisjoner.

I likhet med Hidi, beskrev Rosita også om at hun brakte med seg to kulturer inn i sin hverdag. Det var viktig for dem at barna lærte seg kurdisk i tillegg til norsk, slik at barna kunne kommunisere med familien i Irak.

«Mammaen min og alle i familien min er i hjemlandet. De har viber (internettprogram som lar dem snakke sammen kostnadsfritt). Så når jeg går hjem, har jeg internett, og de har internett. Jeg bare kobler til, og så snakker vi så mye vi vil. I helgene vi sitter og snakker litt med foreldrene mine. Barna snakker kurdisk med dem. De kan også norsk, og datteren min forstår litt arabisk også, og kan snakke arabisk».

Av lignende årsaker som Rosita, nevnte Sarah også at det var helt nødvendig at barna tilegnet seg morsmålet deres.

«Vi snakker mest persisk hjemme, for det er helt nødvendig for barna mine. Min familie bor i Afghanistan, hvis de bare snakker norsk, de kan ikke kommunisere med de og de forstår de ikke. Men jeg prøver å snakke/si de viktige tingene på norsk, for de må forstå og lære det også. Men de kan allerede norsk, for de lærer det automatisk gjennom barnehage og venner».

Sarah beskrev at barna måtte lære seg persisk, slik at de kunne snakke med familien i Afghanistan. Samtidig påpekte hun viktigheten av at barna også tilegnet seg det norske språket. Flere av informantene sa at de hadde tatt med barna for å besøke familien som bodde

i opprinnelseslandet eller at de ønsket å gjøre dette i fremtiden. For å kunne kommunisere og samhandle med venner og familie der, var det viktig at barna ble introdusert for foreldrenes kultur og språk under oppveksten. Brenna (2006, s.78) skriver at barn som vokser opp i Norge og ikke lærer foreldrenes språk eller kultur og kjenne, kan føle vanskeligheter med å besøke foreldrenes opprinnelsesland. Utseendet deres forteller at de tilhører den etniske gruppen som er der, men deres tenkning, holdninger, måten å resonnerer på, deres nonverbale språk og deres spontane reaksjoner er ikke i samsvar med de andres. I møte med foreldrenes opprinnelsesland blir flere barn klar over hvor «norske» de er blitt. I noen kulturer har storfamilien mye større innflytelse på barna. Det kan oppfattes utfordrende når onkler, tanter, besteforeldre og andre griper inn og skal bestemme over dem, noe barna ikke er vant med fra Norge, der det stort sett er mor og far som bestemmer over dem. Det er derfor hensiktsmessig at barna tilegner seg kjennskap til foreldrenes språk og kultur gjennom oppveksten slik at det blir naturlig for dem å kommunisere og samhandle med øvrig familie i foreldrenes opprinnelsesland.

En annen informant som snakket om å leve med to kulturer var Hidi. Hun kom til Norge når hun var omkring åtte år gammel, og har derfor levd mesteparten av sitt liv i Norge. Hidi snakker flytende norsk, i tillegg til at hun også snakker morsmålet som er kurdisk. Hun forteller at foreldrene var opptatt av at barna skulle integreres inn i norsk kultur og samfunn.

«Når det handler om integrering handler det om å tilpasse seg. Ikke bli helt lik. Uansett hvor mye jeg prøver, så vil jeg aldri bli helt norsk. Jeg vil alltid være norsk med utenlandsk bakgrunn. Jeg blir aldri etnisk norsk. Jeg respekterer begge kulturer og tar det beste fra begge kulturene».

I sitatet over beskrev Hidi at hun velger å integrere det beste fra de to kulturene hun lever med inn i sin hverdag. Hun anser seg selv for å være norsk, men med utenlandsk bakgrunn. Det kan relateres til det Brenna (2006, s.71-72) kaller for bindestreksidentitet. Begrepet rommer mangfoldet og nyansene i den individuelle identiteten, samtidig som man også får med både etnisk identitet og tilhørighet til en nasjon, eller nasjonal identitet. Det innebærer at man ikke er enten norsk eller eksempelvis eller kurdisk, men begge deler. Man velger verdier fra begge kulturene og gjør verdivalg som er riktig for en selv.

Samtidig som det er mange fordeler ved å leve med to kulturer, snakket enkelte av informantene om at de også opplever utfordringer knyttet til det å leve med to kulturer. Christel beskrev vanskeligheter knyttet til barneoppdragelse, fordi det var forskjeller i norsk oppdragelseskultur og hennes egen oppdragerkultur fra Niger. Hun sier hun deltok på foreldreveieningskurs hvor de ble introdusert for norsk barneoppdragelse, men at hun fortsatt har mye usikkerhet omkring håndtering av ulike situasjoner som oppstår i hverdagen.

«Jeg føler at det er litt vanskelig for meg å si til sønnen min at han skal gjøre sånn og sånn. Han bryr seg ikke om meg, han hører ikke. Jeg føler meg vondt, hva skal jeg gjøre. Det er sånn det er her. Barna bestemmer. I mitt hjemland, barna har respekt for foreldrene, og gjør som vi sier. Hvordan barna snakker med foreldrene sine her, de sitter og krangler med foreldrene sine. Det er litt vondt å se, men det er sånn det er her. Jeg lar ikke sønnen min skrike til meg. Han får ikke lov. Det er mye man ikke får lov til å gjøre mot barn her. Det er ikke sånn i mitt hjemland. Jeg vil gjerne vite hvordan det er her i Norge. Jeg har en venninne, hun krangler hele tiden med barnet sitt, og det gjør meg vondt. Det hun vil gjøre, barna vil ikke gjøre. De vil ikke høre. Tenk om det skjer meg. Hva skal jeg gjøre. Hvordan lærer norske barn. Barna mine går på norsk skole og lærer bare norsk kultur. Hva skal vi gjøre, vi har veldig lyst å lære».

I sitatet ovenfor beskrev Christel utfordringer med å forstå hvordan hun kan oppdra barna sine i henhold til norsk kultur. Hun snakket om at det var særs vanskelig å gi barna en norsk barneoppdragelse når hun selv ikke helt forstår hvordan oppdragelseskulturen er. Hun formidlet at hun ønsker å lære mer om norsk oppdragelseskultur, men at hun er bekymret fordi norsk oppdragelse slik hun forstår den, gir barna veldig stor innflytelsesrett. Christel beskrev at barna vokser opp med norsk kultur gjennom barnehage og skole, og at de som foreldre i hovedsak bare har kjennskap til oppdragerkultur fra Niger. Dette bidrar til forvirring og usikkerhet både hos barna og dem som foreldre. Angel og Hjern (2013, s.130-131) skriver at flyktninger som ankommer Sverige opplever at svenske barn har lite respekt for sine foreldre. Noen anser dette som en positiv ting, og mener at barna i Sverige virker frigjorte og sterke. De opplever at barna kan ha blikkontakt og prate uten redsel med voksne. Andre mener det er en ulempe at barna viser lite respekt ovenfor foreldre. Deres opplevelse er at barna er bråkete fordi de ikke har lært å adlyde foreldrene. Det er sannsynlig at erfaringene fra

Sverige kan generaliseres til hvordan flyktninger opplever norsk oppdragelseskultur. Brenna (2006, s.72) skriver at barn som vokser opp med bindestreksidentitet, danner sin opplevelse av hvem de er i samspill med andre barn, naboer, venner, foreldre, klassekamerater og lærere. Disse utgjør barnets psykologiske speil, som vil si at personene som barnet er emosjonelt knyttet til finnes i både minoritetssamfunnet og i majoritetssamfunnet. Det innebærer at barnas etniske identitet utvikles i samspill med mennesker som har norsk bakgrunn, som klassekamerater, venner og lærere, samt mennesker som har eksempelvis persisk bakgrunn, så som foreldre, besteforeldre og det persiske miljøet i Norge. Brenna viser til en illustrasjon av to sirkler som overlapper hverandre på hver sin motsatte ytterkant. Den ene sirkelen symboliserer etnisk identitet og den andre er nasjonal identitet. Der sirklene overlapper hverandre, dannes personlig identitet, som eksempelvis kan innebære å være persisk-norsk eller kurdisk-norsk. Barnet vokser opp med flere kulturer, ikke mellom to kulturer. Det vil si at deler av de ulike virkelighetene er inkludert i det indre på en sån måte at barnet utvikler utvidede perspektiver og en flerkulturell kompetanse som er forankret i to eller flere virkeligheter. For at barn skal få en trygg og beriket identitet, må de voksne tilrettelegge forholdene slik at det blir mulig å foreta valg av verdier, fremfor å tvinge barn til å gjøre valg av kulturer. Det er sannsynlig at barnet kan oppleve forvirring og usikkerhet dersom foreldrene er utrygge på hvordan de skal håndtere situasjoner som eksempelvis oppdragelse basert på kulturelle forskjeller. Brenna (2006, s.75) forklarer at det ikke er helt problemfritt å stå med ett ben i hver kultur. Dersom det er stor avstand mellom det foreldrene står for, og det eksempelvis læreren står for, kan det skape indre kaos hos barnet. Åpen dialog mellom hjemmet og skolen kan bidra til at foreldrene og læreren får innsikt i hverandres kulturer, og dermed bidra til å begrense barnas opplevelse av forvirring. Det er hensiktsmessig at lærere og andre personer som er i jevnlig kontakt med personer som har flerkulturell bakgrunn, tilegner seg kjennskap til hvordan man best mulig kan kommunisere og samhandle med mennesker som har en annen kulturell bakgrunn en man selv. Bøhn og Dypedahl (2013, s.11) referer til noe de betegner som interkulturell kompetanse. Dette handler om evne til å kommunisere hensiktsmessig og passende med mennesker som har en annen kulturell bakgrunn. Interkulturell kompetanse er ikke kun relevant i kommunikasjon mellom mennesker som kan defineres som kulturelt ulike. Ved å utvikle interkulturell kompetanse blir man også flinkere til å forholde seg til ulikheter mellom mennesker generelt. Interkulturell kompetanse utvikles gjennom erfaring, kunnskap og refleksjon. I mange tilfeller kan man gjenkjenne kulturelle forskjeller basert på klesplagg, ulike etniske forskjeller samt

språkforskjeller. Det er imidlertid vanskeligere å identifisere hvordan personen tenker. Bøhn og Dypedahl (2013, s.49) skriver at både synlige og usynlige elementer i en kultur bidrar til å påvirke samhandling og kommunikasjon mellom mennesker. Dette gjelder eksempelvis verdensbilde, trosoppfatning, normer og verdier. Bøhn og Dypedahl viser til et isfjell der de synlige elementene- det man ofte kan observere, ligger over vannflaten, mens de mentale elementene- det som ikke kan observeres, ligger skjult under vannflaten. Kulturforskjeller kan for eksempel føre til ulike oppfatninger av hvordan og hvor mye naboer skal forholde seg til hverandre, hvordan oppdragelsen bør være eller hva slags normer og regler man bør leve etter. Isfjellet viser ulike faktorer som påvirker hvordan vi kommuniserer og samhandler med andre. Kulturelle forskjeller har innvirkning på hvordan vi kler oss, hva vi spiser, hvilken trosretning man har og hvilke normer og regler som er gjeldene for hvordan vi lever livet vårt.

Informantene i studien har beskrevet hvordan de lever sine liv med to forskjellige kulturer. Alle sa at de ønsket å tilegne seg kjennskap til norsk språk, kultur, normer og regler, men at det også var viktig at barna fikk kjennskap til språket og kulturen i foreldrenes opprinnelsesland, slik at kommunikasjon og samhandling med besteforeldre og øvrig familie i opprinnelseslandet blir en naturlig del av livet deres. Enkelte av informantene sa at det ikke bare var enkelt å leve i Norge med to kulturer. De erfarte at det var utfordrende å skaffe seg arbeid når man hadde et ikke-etnisk norsk navn, og at arbeidsplassene var skeptisk til å ansette personer med fremmedkulturell bakgrunn. Noen formidlet at Norge var dårligere tilrettelagt for at muslimske kvinner kan være aktive innen sport, sammenliknet med andre land. Det tredje og siste temaet i analysen handler om informantenes opplevelse av Norge som et multikulturelt samfunn.

4.4 Norge som et flerkulturelt samfunn

Enkelte av informantene snakket i tema ovenfor om utfordringer knyttet til det å ha en annen kulturell bakgrunn i Norge. Dette temaet handler om informantenes oppfattelse av Norge som et flerkulturelt samfunn. Temaet belyser også informantenes forståelse av nordmenns holdninger til innvandrere og flyktninger.

Rosita beskrev egen integrering slik:

«Jeg tenker ikke at vi er innvandrere. Noen tenker sånn, men jeg tenker ikke sånn. Jeg tenker alltid positivt, og det sier også lærerne mine. Jeg vil alltid tenke positivt. Jeg vil ikke tenke at jeg er fra utlandet og at de norske ikke liker meg sånn og sånn.....hvis jeg tenker på disse tingene, det skal bli en vane for meg, og jeg skal tro på det. Men jeg vil ikke tenke sånn».

Rosita beskrev at hun ikke lar negative tanker om at nordmenn muligens misliker henne og familien fordi de er innvandrere, få styre hennes hverdag. Hun relaterte begrepene innvandrer og utenlandsk opp mot personer nordmenn misliker. Det er sannsynlig at en av årsakene til dette er at begrepene innvandrer og utenlandsk er betegnelser man hører i sammenheng med eksempelvis kostnadsspørsmål knyttet til bosetting av flyktninger. Når kostnadsspørsmål relatert til flyktninger løftes frem i media, kan det påvirke enkelte nordmenns holdninger til å bosette flyktninger. I media kan man også høre setninger som *«flyktninger og innvandrere må integrere seg selv»* eller *«en utenlandsk person har begått lovbrudd»*. Media har medvirket til at noen nordmenn definerer innvandrere som en gruppe, der alle blir mislikt dersom én innvandrer begår en kriminell handling. I tilknytning til at media har bidratt til at noen nordmenn knytter lovbrudd opp mot innvandring og flyktninger, har Europakommisjonen foretatt en forskning i land som har lang erfaring med innvandring og i land som er relative nye for innvandring, for å se om det er sammenheng mellom kriminalitet og økt innvandring. Kommisjonen finner ingen bevis på at det er sammenheng mellom økt innvandring og økning i kriminalitet. Slik forskning er en viktig del av å endre folks holdninger og oppfatninger til personer som kommer som innvandrere og flyktninger til Norge (Busquin 2003). Begrepene innvandrer og utenlandsk i seg selv er ikke negativt ladet. Angel og Hjern (2013, s.14) forklarer at begrepet innvandrer benyttes om personer som er født i et land, og som bosetter seg i- innvandrer til et nytt land. Begrepet utenlandsk kan forstås om personer som har et annet statsborgerskap en det landet de er bosatt i. Mehmed m.fl. (2010, s.53) skriver at det i media har vært vanlig å fremstille innvandrere som én gruppe. I forskningssammenheng har fremstillingen vært noe varierende, og det er fortsatt mange forskere som beskriver innvandrere som én gruppe uten å differensiere etter sosial bakgrunn, religiøs tilhørighet, generasjonstilhørighet, bakgrunnen for innvandring eller andre lignende årsaker. Det er lite meningsfylt å beskrive innvandrere som én udifferensiert gruppe, ettersom det ikke behøver å være likhetstrekk mellom to mennesker selv om begge har samme opprinnelsesland.

Informant Sarah erfarte at nordmenn mislikte innvandrere og flyktninger som ikke var integrert inn i norsk samfunn.

«Innvandrere som ikke kan så mye norsk og som ikke er kjent med norsk kultur og sånne ting. Nordmenn liker ikke og godtar ikke det».

I sitatet ovenfor beskrev Sarah at nordmenn differensierer innvandrere inn i to grupper ut fra hvor gode norskerferdigheter man har, og i hvilken grad man er kjent med norsk kultur. I følge Sarah godtar ikke nordmenn innvandrere som ikke kan det norske språket eller kjenner norsk kultur. Når noen nordmenn kategoriserer alle innvandrere og utenlandske under en og samme, handler det om hva slags holdninger vedkommende har. Brenna (2006, s.27-29) skriver at det er viktig å være bevisst på våre holdninger i møte med alle mennesker. Holdninger er ikke noe som kan observeres, men noe som kommer til uttrykk gjennom det vi sier, det vi kommuniserer gjennom kroppsspråket og gjennom vår atferd. Holdninger læres i stor grad av våre foreldre, vårt sosiale nettverk, gjennom media og gjennom livserfaring. Det nytter lite med holdningsskapende arbeid mot rasisme og diskriminering i samfunnet, dersom frontfigurer som eksempelvis lærere og politikere har negative holdninger til den gruppen det settes fokus på. Hvis vi har den innstilling at alle innbyggerne i samfunnet skal ha like rettigheter og plikter, har vi et likeverdig syn. I enkelte situasjoner kan noen mennesker behøve ekstra støtte og hjelp til å komme opp på et nivå der det er mulig å skape likeverd. Dette gjelder eksempelvis hvis man ikke snakker språket i et land. Skolene kan for eksempel tilrettelegge undervisningen slik at barn som ikke snakker norsk, får en innføring i språket i en velkomstkasse før de blir plassert i en ordinær klasse. Informant Hidi kom som nevnt i tidligere tema, til Norge som barn. Hun fikk undervisning på asylmottaket hver dag unntatt fredager, hvor hun ble utplassert i en ordinær norsk klasse. På asylmottaket ble de introdusert for det norske språket og for norsk kultur. På den ordinære skolen var hensikten at hun skulle være blant barn som snakket norsk, samt oppleve norsk kultur og samfunn i praksis. Hidi beskrev utplasseringen som skremmende fordi hun ikke kunne det norske språket eller kjente noen av de andre barna. Samtidig sa hun at det var nyttig for integreringen. Selv om Hidi har levd mesteparten av sitt liv i Norge, refererte hun til seg selv som *«vi med utenlandsk bakgrunn»*. Hidis forståelse av begrepet utenlandsk var ikke knyttet opp mot opplevelse av diskriminering, men til en viktig del av hennes kurdiske identitet. Brenna (2006, s.70) skriver at et menneskes identitet er summen av mange ulike identiteter. Dette kan eksempelvis være

kjønnsidentitet, aldersgruppe, religiøs tilhørighet, nasjonal identitet og kulturell identitet. Hvert individ har sin egen identitet som utvikles hele livet i samspill med andre mennesker og med omgivelsene vedkommende befinner seg i. Det innebærer for eksempel at en person som flytter til Norge fra et annet land, opplever at Norge og norsk kultur etter hvert blir en del av vedkommendes identitet, samtidig som man har sterk tilhørighet og identitet knyttet til det landet man reiste fra, den kulturen og det språket som er der.

I 2005 startet Statistisk Sentralbyrå å kartlegge antall innvandrere og deres fødte barn i Norge (Brunborg, 2013). Basert på at det i dag bor over en halv millioner innvandrere i Norge, kan man si at Norge er blitt et såkalt multikulturelt samfunn. Kabuya (2010, s.18) beskriver multikulturelle samfunn slik: *«Multiculturalism is wide concept that can bring about confusion in its interpretation. It refers not only to the coexistence of different cultures within the same society, but it also involves the presence and lives of minority groups such as refugees. Finally, it refers to a process by which racial minorities becomes part of a political system to carry out some of their ambitions ».*

Sitatet forklarer at multikulturalisme er et vidt begrep som omfatter ulike kulturer i et samfunn, tilstedeværelsen og livet til flyktninger, samt hvordan minoritetene tar del i det politiske systemet.

Døving (2009, s.43) forklarer at et samfunn er multikulturalistisk når det har en politikk som ivaretar kulturforskjeller. Mehmed m.fl. (2010, s.70) skriver at Norge siden arbeidsinnvandringen på 1970-tallet har endret seg i retning av et mer flerkulturelt samfunn med en aktiv integreringspolitikk. Regjeringens integreringspolitikk skal bidra til å sikre en stabil samfunnsutvikling, samt tilrettelegge for at innvandrere har like muligheter som befolkningen for øvrig, til å delta i arbeidslivet og i samfunnet. I St.meld.nr 18 (2007-2008), fremkommer det at integreringstiltak skal gi starthjelp til arbeidsinnvandrere. Det presiseres at innvandrere må tilpasse seg til norske forhold, samtidig skal de få lov til å beholde sin egen kultur og væremåte. I FNs menneskerettighetskonvensjoner som også Norge er folkerettslig forpliktet av, heter det i Internasjonal konvensjon om avskaffelse av alle former for rasediskriminering at *«uttrykket rasediskriminering, enhver forskjellsbehandling, utelukkelse, innskrenkning eller begunstiging på grunn av rase, hudfarge, avstamning eller nasjonal eller etnisk opprinnelse, hvis formål eller virkning er å oppheve eller begrense anerkjennelsen av,*

nyttelsen eller utøvelsen på like fot av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter på det økonomiske, politiske, sosiale, kulturelle eller hvilket som helst annet område i det offentlige liv».

Til tross for at menneskerettighetskonvensjonen forbyr rasediskriminering, fortalte enkelte av informantene at de hadde fått blikk og kommentarer på bakgrunn av sin etniske opprinnelse. Sarah fortalte om en hendelse i møte med en sykepleier på fødestuen. Mannen var på jobb, så hun var alene på sykehuset. Hun hadde begrensede norskferdigheter, og forsto bare deler av hva som ble formidlet til henne.

«Sykepleieren sa sint til meg: hvorfor kan du ikke norsk? Du bor her i Norge...».

I sitatet ovenfor fortalte Sarah om en ubehagelig hendelse i møte med en sykepleier. Sarah oppfattet det som at sykepleieren var fordomsfull mot henne fordi hun hadde begrensede norskferdigheter. Bøhn og Dypedahl (2013, s.42) forklarer at fordommer er negative og emosjonelle reaksjoner på andre grupper mennesker. Man skiller mellom ulike former for fordommer. Den mildeste formen for fordommer er antagelig skepsisen ovenfor det ukjente. Vi aksepterer vår egen gruppes måte å tenke på fordi vi er vant med det. Vi blir skeptiske dersom noen tenker eller oppfører seg annerledes. En annen og mer alvorlig type fordommer kan kalles holde-avstand-fordommer. Det vil si at man forholder seg nøytralt og korrekt til det man betrakter som ut-grupper, så lenge de ikke kommer for nær den private sfære. Et eksempel er at man synes det er greit å arbeide sammen med mennesker fra en annen gruppe, men man er skeptisk til å treffes privat. De alvorligste formene for fordommer er rasisme. Det kan i verste fall bety at man vurderer en gruppe mennesker som mindreverdige, eller at man motarbeider en gruppe mennesker fordi man kanskje føler at de urettmessig er i ferd med å skaffe seg de samme fordelene som man selv har.

Sarah fortalte at hun ikke hadde opplevd direkte rasistiske bemerkninger eller utsagn rettet mot seg fordi hun ikke var etnisk norsk, men at hun har fått en del stygge blikk og ubehagelige kommentarer. På spørsmål om hun trodde det var sammenheng mellom utseendet hennes og blikkene, sa hun; *«Ja, noen har problem med mitt hodeplagg. De aksepterer ikke så mye det».* Sarahs beskrev at enkelte nordmenn har vanskelig for å akseptere religiøse plagg som hijab. Døving (2009, s.89) skriver at religiøse hodeplagg som hijab har vært et tema som

mange har engasjert seg i under innvandringsdebatter i Norge. I en ung flerkulturell nasjon er offentlige debatter nødvendige for utviklingen. Utfordringen er å finne ut hvilke kulturelle ulikheter og praksiser som bør opp på debattnivå og hva som bør være opp til hver enkelt. Skal bruk av religiøse plagg opp til debatt, er det viktig å finne måter å debattere problematiske sider ved innvandring på uten å stigmatisere grupper, og uten å bli redd for å fremme kritikk. Døving viser til en studie som kan illustrere at fenomener som er uproblematisk, først blir problemområder når de når debattnivå. Antropologen Hege Irene Markussen studerte religiøse islamske bilder i det offentlige rom i Bergen. Det dreide seg om frisørsalonger med kalligrafier og bilder av Mekka. Frisørene var muslimske, men kundene var kristne/etnisk norske. Kundene fylte ut et spørreskjema etter timen. Nitti prosent svarte at de ikke hadde lagt merke til religiøs dekor i salongen, og sa at de var svært fornøyde med både frisøren og rommet de satt i. Spørreskjema avsluttet med et åpent spørsmål der kunden kunne gi uttrykk på et generelt nivå om hva de syntes om religiøs dekor i offentlige rom. Alle var svært negative til religiøse dekor. Markussens undersøkelse viser at fenomener som i praksis er uproblematisk, blir problemområder når de når et debattnivå.

Informant Hidi, fortalte også om episoder hvor hennes etnisitet ble diskriminert. Hidi fortalte om en episode fra barndommen.

«Jeg også broren min vi gikk og plukket epler på et grøntområde i tilknytning til bussholdeplassen. Det kom en gammel mann som begynte å kjeft på oss. Mamma var i butikken, men kom løpende. Hun kunne ikke prate så godt norsk. Hun spør hva som skjer. Mannen sier at barna dine plukket epler og det er ikke lov. Dra hjem til hjemlandet deres. Det er sikkert Iran. Mamma sier at vi kommer fra Irak vi. Mannen sa, reis tilbake der dere kommer fra. Mamma sier at han skal slutte å si sånt, og jeg begynner å gråte. Så sier mannen at han kan slå mamma. Han hadde en stokk og begynte å huie med den mens han sa at han skulle slå mamma».

I sitatet fortalte Hidi om en hendelse der hun og familien ble møtt med diskriminerende og rasistiske holdninger fordi de ikke var etnisk norske. En årsak til at enkelte er skeptiske ovenfor personer som har en annen kulturell bakgrunn en man har selv, er liten kjennskap til andre kulturer. Brenna (2006, s.117) skriver at vrangforestillinger og frykt for det fremmede kan føre til at vi blir rasister. Mehmed m.fl. (2010, s.36) skriver at diskriminerende

oppfatninger ofte sees i sammenheng med etnosentrisme som her innebærer at en person vurderer andre kulturer ut fra de normer og verdier som gjelder i eget samfunn, uten å reflektere over validiteten av disse normene og verdiene i forhold til andre samfunnsnormer. Bøhn og Dypedahl (2013, s.23-24) tilføyer at etnosentrisme handler om å sette sitt eget perspektiv og sin egen kultur i sentrum når man betrakter verden rundt seg. En viss selvsentrering behøver nødvendigvis ikke å være negativ i seg selv, hvis man med det mener at man er stolt av egen identitet og kultur. Eu`s forskningskommisær Philippe Busquin uttalte at «*Ignorance is the basis of racism* ». Dette kan oversettes til at uvitenhet er grunnlaget for rasisme (Busquin 2003).

Hidi fortalte om flere episoder fra barndommen hvor hun fikk ubehagelige bemerkninger og diskriminerende kommentarer på bakgrunn av sin kulturelle tilhørighet.

«Jeg opplevde mye mobbing på skolen fordi jeg var den eneste muslimske. Jeg var i hvertfall den eneste med hijab. Jeg fikk spørsmål om jeg brukte hodeplagg fordi jeg er helt skallet. Når jeg viste håret mitt til de andre jentene i garderoben, kom læreren og sa at jeg ikke burde gå med hijab siden jeg hadde så fint hår. Det ble også litt konflikt mellom skolen og foreldrene mine siden jeg ikke kunne dusje naken foran de andre, selv om vi var av samme kjønn. Når jeg ble mobbet på skolen på grunn av hijaben, var det noen lærere som tok det opp, også var det noen lærere som ikke ville ta det opp, men som heller sa at jeg ikke skulle prate med dem eller leke med dem».

I det overnevnte sitatet beskrev Hidi hendelser der hun opplevde diskriminerende kommentarer og mobbing på skolen fordi hun brukte hijab, og dermed var synlig annerledes fra de andre jentene. Hun beskrev at noen av lærerne tok tak i mobbingen, mens andre oppfordret henne til å ignorere mobberne. Brenna (2006, s.113) skriver at mobbing defineres som at en person gjentatte ganger over en viss tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere personer. Det er en viss ubalanse i styrkeforholdet. Den som blir utsatt for mobbing, har vanskeligheter med å forsvare seg og er ofte nesten hjelpeløs ovenfor den eller de som mobber. Brenna referer til at mobbing for eksempel kan være at noen ydmykes på grunn av utseende, språk eller hvordan man er kledd. Dersom lærere på skolen ikke griper inn og hjelper de som blir mobbet, mister mobbeofferet tilliten til de voksne på skolen. Dersom en

elev som mobbes tilhører en minoritet, kan vedkommende være enda mer sårbar fordi definisjonsmakten ligger hos majoriteten.

I sammenheng med at Hidi snakket om diskriminerende holdninger, sa hun også at hun hadde opplevd ubehagelige kommentarer, men at disse like gjerne kunne vært rettet mot etnisk nordmenn.

«Vi som har utenlandsk bakgrunn, når vi opplever noe negativt, så sier man ofte at det er rasistisk. Det trenger ikke alltid å være det. Det hender det kommer noen bort til meg og sier; så fin måte du kler deg på, og så fin hijab du har på. Eller så sier de at jeg burde være så stolt av måten jeg kler meg på. Det er ofte mere positive kommentarer en negative. Heldigvis enda».

I sitatet ovenfor beskrev Hidi at personer med utenlandsk opprinnelse i mange tilfeller knytter ufine kommentarer og holdninger til rasisme. Hun mener at det ikke alltid behøver å være rasistisk ment, men at de ufine kommentarene også kunne vært rettet mot etnisk norske. Brenna (2006, s.118) skriver at mange opplever diskriminering, selvgodhet og frykt for det ukjente som rasisme. Begrepene bærer med seg en spire av rasisme. Disse holdningene kan føre til virkelig rasisme. Næss (1999, s.22) skriver at begrepet rasist primært ikke skaper debatt, men sinne og angstreaksjoner. Når man hevder at noen er rasist, meldes vedkommende ut av vårt moralske fellesskap. Mange hevder at rasist ikke er noe man blir kalt, men heller stemplet som. Det er derfor flere som føler de må understreke at de ikke er rasist, når de klassifiserer folk etter hudfarge eller kultur. Brenna (2006, s.118-119) skriver at rasisme også kan komme til uttrykk på arbeidsmarkedet, og at mange flyktninger opplever at det er utfordrende å skaffe seg arbeid som tilsvarer den utdanningen de har fra opprinnelseslandet.

Hidi fortalte at hennes far hadde vanskeligheter med å anskaffe seg arbeid innenfor sitt yrke.

«Når pappa skulle komme seg ut i jobb, strevde han. Alle ble satt ut i arbeid, men ikke innenfor deres yrker. De ville at han skulle jobbe på en stolffabrikk i kommunen, men det ville ikke han. Han ville jobbe innenfor sitt fag. Han måtte søke seg flere jobber før han fikk jobbe som det. Etter hvert var det firmaer som først ikke ville ha han, som ba han komme og jobbe for dem med bedre lønn... Pappa var veldig rik i Irak, så han pleier å si at han lagde seg selv et liv av ingenting når han kom til Norge. Han måtte

gjøre grovarbeid for å nå dit han er i dag. Han måtte vaske kjøleskap og reparere de for 20 kroner i timen, fordi det var det som trengtes akkurat der og da».

I sitatet ovenfor beskrev Hidi at faren strevde med å skaffe seg jobb innenfor sitt yrke. Hans kompetanse ble ikke anerkjent. Faren arbeidet hardt for å skaffe seg arbeid innenfor sitt fagfelt, og tok jobber som var lavtlønnet for å skaffe kontakter og bygge seg opp nettverk. Angel og Hjern (2013, s.129) skriver at de fleste flyktninger i Sverige ikke får arbeid som tilsvarer den utdanningen og yrkeserfaringen de har fra opprinnelseslandet. Et uttrykk i Sverige er at de har verdens best utdannede restaurantpersonal. Likevel sier mange flyktninger at det er bedre å ta den jobben de får, fremfor å ikke ha arbeid. Det er sannsynlig at erfaringene fra Sverige kan generaliseres til hvordan flyktninger opplever arbeidsmarkedet i Norge. En annen informant som snakket om arbeid i Norge var Reza.

«Når jeg var i Afghanistan, jeg var kommandant i politiet. I Norge, jeg leverte varer og kjørte transport, frem til jeg ble utsatt for en arbeidsulykke».

I sitatet ovenfor formidlet Reza at han fikk jobb innenfor en annen sektor i Norge en han hadde arbeidet med i opprinnelseslandet. Angel og Hjern (2013, s.129) skriver at mange flyktninger tar utdanning eller videreutdanner seg i det landet de flytter til. Likevel opplever mange at de ikke får jobb innenfor det fagområde de har utdanning i eller er kvalifiserte for. Det er dokumentert at svenske bedriftene har vansker med å akseptere innvandrere i høgstatusyrker. Det bidrar lite til jobbsøkingen at flyktninger får bostedskommune i områder hvor det er høy arbeidsledighet. Til tross for at dette er tilfelle i Sverige, snakket flere av informantene om det samme fenomenet i Norge. OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) bekrefter det Angel og Hjern (2013) skriver, ved å si at flere innvandrere stadig opplever utfordringer knyttet til å få innpass i arbeidslivet. De fant at det var særs vanskelig for innvandrere med lave kvalifikasjoner, uten utdanning, norskkunnskaper eller relevant erfaring å skaffe seg arbeid i Norge. Kabuya (2010, s.14-15) skriver at det er diskriminering når noen innvandrere og minoriteter opplever å få dårligere arbeidsvilkår, lavere lønninger og vanskeligere med å få fast stilling sammenliknet med etnisk norske. Flere av informantene snakket om at de selv eller familiemedlemmer hadde opplevd at norske arbeidsgiver generelt er skeptisk til å ansette personer som har en annen kulturell bakgrunn og som har et ikke-norsk navn. Hidi snakket om at det særlig var et gap mellom det norske

samfunns krav til at kvinnelige flyktninger og innvandrere skal integreres inn i arbeidslivet, og arbeidsmarkedets anerkjennelse av deres kompetanse.

«Man ønsker å få kvinner med utenlandsk bakgrunn ut i arbeid. Kommunen ønsker at man ikke skal sitte hjemme og ikke lære seg det norske språket. Men så kjenner jeg så mange jenter. De går med hijab. Når de spør om en jobb, så får de ikke jobben på grunn av hijaben. Men så må man jo ut i jobb. Jeg kjenner en jente som må ta av seg hijaben når hun går på jobb. Når hun er ferdig på jobb, tar hun på seg hijaben igjen. Hun får ikke lov til å bruke den på jobb. Hun jobber som tannlegeassistent. Hun fikk direkte spørsmål om hun kom til å bruke hijaben på jobb. Hun sa ja. De sa da at hun ikke fikk jobben hvis hun skulle bruke hijab på jobb. Hvis du tar den av på jobb, så får du jobben. Leser man i nyhetene, så finner du ofte i avisene lignende historier. Man blir diskriminert på grunn av religiøs bakgrunn. Når man har et ønske om å få folk ut i arbeid, og menneskene ønsker å arbeide, så må man godta dem sånn som de er. Man kan ikke forvente at de skal slutte med slike religiøse plagg. Selvfølgelig, dersom det er veldig sjenerende eller det ikke er et religiøst plagg, så skjønner jeg det. Men man må godta det når man ønsker å få utenlandske folk ut i arbeid. Noen kvinner vil si at hvorfor skal jeg ta i mot så mye fornærmelser. Da kan jeg like gjerne bli hjemme sammen med barna mine og ta i mot penger fra Nav. Man må kanskje jobbe litt mere med denne problemstillingen. I England kan man for eksempel gå med hijab hvis man er politi».

I sitatet ovenfor beskrev Hidi at muslimske kvinner hadde spesielt vanskeligheter med å skaffe seg arbeid fordi de brukte religiøst hodeplagg. Hidi opplevde at samfunnet krevde at kvinnene skulle ut i jobb, men at arbeidsmarkedet ikke ønsket dem på grunn av religiøse plagg. Videre snakket hun om at dette var et forbedringsområde som samfunnet burde arbeide videre med. Mehmed m.fl. (2010, s.92) skriver at arbeidslivet ikke er inkluderende nok. De viser til media som trekker frem eksempler på at en del arbeidsgivere ikke vil ansette eksempelvis en mørkhudet ingeniør, men heller la stillingen stå ubesatt. Det er ikke et norsk fenomen at mange er skeptiske til å ansette innvandrere. Innvandrere i Tyskland, Frankrike, Storbritannia, Nederland og andre land i Vest-Europa møter økende skepsis fra majoritetsbefolkningen, samt problemer relatert til integrering og diskriminering, til tross for lovverk som forbyr forskjellsbehandling på bakgrunn av etnisk tilhørighet og religiøs

overbevisning. Formålet med den norske diskrimineringsloven er «Å fremme likestilling, sikre like muligheter og rettigheter og å hindre diskriminering på grunn av etnisitet, nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge, språk, religion og livssyn» (Diskrimineringsloven, 2005). Brenna (2006, s. 119) skriver at loven i seg selv ikke kan forhindre at folk blir utsatt for rasisme eller diskriminering. Det er holdningsarbeid som skal til for å kunne skape et harmonisk og fordomsfritt samfunn. At et samfunn nedfeller regler og holdninger i sitt lovverk, sender likevel viktige signaler om hvilke verdier som er betydningsfulle i samfunnet. Til tross for et lovverk som setter fokus på å forhindre diskriminering, kunne Hidi fortelle om flere diskriminerende arbeidsgivere.

«Hvis en som har utenlandsk navn søker jobb, får de avslag før de en gang har fått kommet på intervju. Arbeidsgiverne bør være mer åpne ovenfor å ansette utlendinger, ellers vil aldri utlendinger komme ut i arbeid. En ting er at når man får avslag på avslag, så går man til slutt lei av å søke».

Hidi synliggjorde utfordringer ved å ha et ikke-norsk navn når man er jobbsøker. Hun snakket om at man ikke blir gitt sjansen til å gi et godt inntrykk av seg selv. Videre snakket hun om at slike erfaringer fører til mindre motivasjonen for å søke, fordi man kun opplever å bli avvist. Det er sannsynlig at arbeidsgivere som har kjennskap til interkulturell kompetanse, er mindre skeptiske til å ansette personer som har en annen kulturell bakgrunn, sammenliknet med andre. Interkulturell kompetanse er som tidligere nevnt evnen til å kommunisere og samhandle hensiktsmessig og passende med mennesker som har en annen kulturell bakgrunn. Bøhn og Dypedahl (2013) forklarer at ved å utvikle interkulturell kompetanse, blir man flinkere til å forholde seg til ulikheter mellom mennesker generelt. I et land med mangfold, og i en verden som stadig blir mindre, er interkulturell kompetanse grunnleggende for å fungere godt i mange situasjoner både privat og i yrkessammenheng. I den senere tid har myndighetene og flere arbeidsgivere begynt å etterspørre interkulturell kompetanse. Man kan innimellom finne uttrykket i stillingsannonser og læreplaner.

Dette temaet synliggjorde informantenes opplevelse av nordmenns holdninger til innvandrere, flyktninger og personer med utenlandsk opprinnelse, samt deres erfaringer knyttet til Norge som et multikulturelt samfunn i forhold til integrering og diskriminering. Dette temaet er det

siste av tre temaer i analysen. Gjennom analysen ble det identifisert fire funn. Disse blir utdypet og drøftet opp mot aktuell teori i drøftingsdelen.

5.0 DRØFTING AV FUNN

Følgende funn er hentet ut fra analysen:

- Avgjørende med rask språkopplæring
- Å bli sett» av andre i nærmiljøet er viktig for trivsel og tilhørighet
- Brobygging mellom flyktningen og nærmiljøet har betydning for integreringsprosessen
- Å leve med flere kulturer kan føre til identitetsvansker og ekskludering i skole- og arbeidsliv

Drøftingen tar utgangspunkt i å diskutere funnene opp mot aktuell teori, forskningsresultater, retningslinjer og offentlige rapporter. For å tydeliggjøre funnene, samt synliggjøre sammenhengen mellom funnene og problemstillingen, knyttes drøftingen til eksempler fra informantenes fortellinger. Det er forskjellig hvilke informanter som fremheves i de ulike temaene. Funnene som presenteres vil utdypes og drøftes på bakgrunn av min forforståelse og tolkning av det som ble formidlet under intervjuene. I følge Røkenes og Hanssen (2006, s.51) møter vi andre med våre forutsetninger, som innebærer at vi har med oss ideer og tanker som virker bestemmende på opplevelsen og fortolkningen av det den andre forteller.

Forforståelsen inkluderer også kulturelle virkelighetsoppfatninger, menneskesyn, etiske grunnsyn, verdier og normer, faglige paradigmer, teorier og metoder hos hver enkelt.

Forenklet kan man si at forforståelsen er de brillene vi alltid har på oss, og som farger alt vi ser (Røkenes og Hanssen 2006, s.137).

5.1. Avgjørende med rask språkopplæring

Flere av informantene beskrev den første tiden i Norge som svært utfordrende fordi de ikke kunne snakke eller forstå det norske språket. De fleste ankom Norge uten å kjenne noen andre en ektefelle og barna. En konsekvens av å ikke kunne kommunisere eller samhandle med andre en familie, var ensomhet, isolasjon og kjedsomhet. Sarah beskrev den første tiden i Norge slik: «*jeg følte meg som en døv. Selv om du hører, du forstår ikke og du kan ikke si*

noe». Sarah presiserte at kjennskap til det norske språket var en nødvendighet for å integreres inn i det norske samfunnet. Dette var samtlige informanter i min studie enige om. Kabuya (2010, s.35) viser til en forskningsundersøkelse om sosial integrering av flyktninger i Norge, der hans 16 informanter var kongolesiske flyktninger bosatt i en by i sør-Norge. Kabuya forklarer at en av de aller viktigste faktorene for integrering i Norge, er å lære det norske språket. Undersøkelsen viste at de kongolesiske flyktningene som kunne snakke norsk, hadde en stor fordel sammenliknet med de som ikke kunne snakke norsk. 15 av 16 deltakere i undersøkelsen hadde den oppfatningen om at språket hadde stor betydning for sosial integrering. Samtlige informanter i min studie delte denne forståelsen. Deres oppfatning var at det norske språket åpnet opp for mulighet til kommunikasjon og samhandling med nordmenn, og dermed bedret sjansen for sosial integrering i nærmiljøet. I henhold til lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere, også kalt introduksjonsloven, omhandler kapittel 4, opplæring i norsk og samfunnskunnskap. § 17 viser til at nyankomne innvandrere har rett og plikt til å gjennomføre gratis opplæring i norsk og samfunnskunnskap i 600 timer. Dette gjelder for innvandrere som er i alderen 16-55, som har fått permanent oppholdstillatelse, eller som har fått innvilget midlertidig oppholdstillatelse etter Utlendingslovens § 34, om kollektiv beskyttelse i massefluktsituasjoner (Utlendingsloven, 2008).

Reza, en av informantene i min studie, fortalte at norskopplæringen han deltar på nå gjennom kvalifiseringssenteret i kommunen, bidrar til at han og de fire barna hans kan være en del av det sosiale fellesskapet i nabolaget og nærmiljøet, fordi kommunikasjon ikke lenger er en hindring. På grunn av jobben han hadde den første tiden han bodde i Norge, måtte han utsette norskopplæringen i flere år. Han kunne bare si hei på norsk. Konsekvensene av og ikke kunne snakke eller gjøre seg selv forstått ovenfor kollegaene, var at han ikke kunne være en del av det sosiale fellesskapet på arbeidsplassen i tillegg til at det vanskeliggjorde samarbeide med de andre. En annen informant som snakket om viktigheten av å kunne formidle og forstå det norske språket, var Rosita. Hun fortalte at andre foreldre i barnehagen innimellom hjalp henne med levering og henting av sønnen hennes. Rosita kunne kommunisere og samhandle med andre foreldre i barnehagen på grunn av norskferdighetene sine. Norskferdighetene bidrar til at hun kan identifisere seg med andre foreldrene, samt føle at hun er en del av et sosialt fellesskap med de andre foreldrene i barnehagen. Regjeringen deler informantenes opplevelse om at rask norskopplæring bidrar til integrering, og ønsker derfor å motivere nyankomne

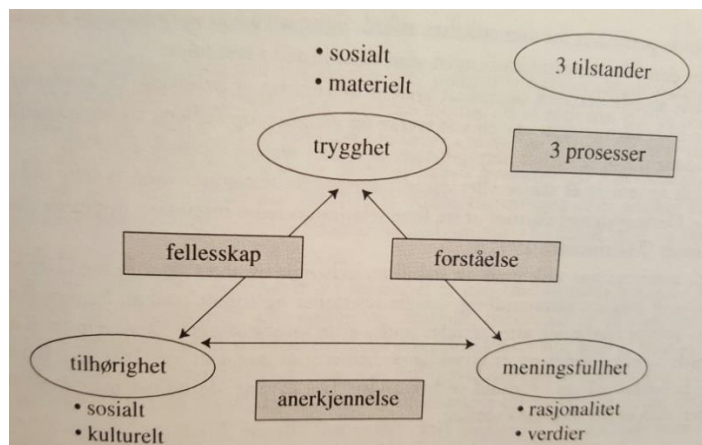
flyktninger til å ta del i norskundervisning. I St.meld.nr.17 (1996-1997) blir det beskrevet at regjeringen jobber for at kommunene skal motivere og rekruttere innvandrere som ikke har søkt norskopplæring på eget initiativ, til å ta del i organisert opplæring. Spesielt ønsker regjeringen å rekruttere kvinner inn i norskopplæringen. I regjeringens politiske grunnlag heter det «*Det må iverksettes særlige tiltak for å motivere og rekruttere kvinner til norskopplæring*». Bakgrunnen for økt satsing på kvinners deltakelse, er at kvinner av ulike årsaker har vanskeligheter med å delta på organisert opplæring. Regjeringen motiverer derfor kommunene til å drive oppsøkende virksomhet og samarbeide med innvandrersorganisasjoner, for å øke kvinners deltakelse i språkopplæring og dermed bidra til at kvinner er mer aktive deltakere i samfunnet. Regjeringen mener også at satsing på språkopplæring for flyktninger og innvandrere vil øke mulighetene for videre skolegang, samt bedre deres muligheter for å være yrkesaktive. Kabuya (2010, s.36) viser til en informant i sin studie som sa: «*Many doors are closed for those who cannot speak the language, and everything is done through language. We loose many opportunities when we do not know the language*». Informanten refererte til at manglende språkferdigheter var begrensende for aktiv deltakelse i samfunnet, og at man mistet muligheter som man ellers ville hatt dersom man hadde kjennskap til språket. Språket var nøkkelen til integrering og deltakelse i samfunnet. Kabuya (2010) forklarer at informanten relaterer sitatet opp mot sosialt nettverk, integrering inn i arbeidslivet og sosial inkludering i samfunnet. Både informantene i studien til Kabuya, informanter i min studie og Regjeringen deler alle den oppfatningen at språkopplæring er en forutsetning for sosial integrering.

5.2 Betydningen av «å bli sett» av andre i nærmiljøet

De informantene som nevnte at de hadde kontakt med naboer eller andre i nærmiljøet, sa at denne kontakten var svært betydningsfull og resulterte i at de trivdes godt i sitt nabolag og nærmiljø. Informantene opplevde selv å være en aktiv og sosialt inkludert deltaker i nabofellesskapet, som også ga opplevelsen av å være integrert i det norske samfunnet. De informantene som hadde opplevd fravær av sosialt nettverk en lang periode mens de bodde i Norge, beskrev at dette var svært belastende for deres psykiske helse. Som nevnt tidligere i analysen, søkte Sarah om familieegjenforening for å få varig oppholdstillatelse i Norge. Behandlingstiden av søknaden om familieegjenforening var ni måneder. I denne perioden hadde ikke Sarah rett til norskopplæring i regi av kommunen. Sarah opplevde ensomhet,

lengsel til hjemlandet og vennene samt sosial isolasjon. Seikkula (2000, s.27) synliggjør en sammenheng mellom manglende sosialt nettverk og ensomhet og isolasjon, ved å si at sosialt nettverk kan begrense eller forebygge utvikling av psykiske helseplager. Opjordsmoen m.fl. (2005, s.9) tilføyer at sosialt nettverk kan gi økt livskvalitet, og dermed være forebyggende mot psykiske lidelser. Det er foretatt flere forskningsundersøkelser som fastslår denne sammenhengen. Fyrand (2012, s.70) referer til en undersøkelse som viste at 4 % av den norske befolkningen opplevde ensomhet. Undersøkelsen viste at dobbelt så mange innvandrere opplevde ensomhet, sammenliknet med nordmenn. En av de nevnte årsakene til dette er at færre innvandrere har jobb, i tillegg til at mange mangler venner og sosialt nettverk. Fyrand understreker at dette er to faktorer som vanskeliggjør integrering. Geografisk avstand til eget nettverk i opprinnelseslandet var også en årsak til at innvandrere og flyktninger beskrev ensomhet. Nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsearbeid og Høgskolen i Hedmark har gjennomført en spørreundersøkelse som knytter sosialt nettverk til utvikling av psykiske vansker. 850 medlemmer fra brukerorganisasjonen Mental Helse responderte på undersøkelsen. Resultatet antyder at personer som hadde sosialt nettverk og sosial støtte rundt seg, hadde færre psykiske helseplager samt mindre risiko for å utvikle psykiske helseplager, sammenliknet med de som hadde lite sosialt nettverk og støtte rundt seg (Reinertsen, 2014). Informantene som inngikk i studien min, beskrev at begrensede norskerferdigheter vanskeliggjorde bygging av sosialt nettverk i nærmiljøet. En konsekvens av å ikke ha sosialt nettverk, er at man ikke har en arena for å praktisere og forbedre sine norskerferdigheter, som har betydning for sosial integrering. Informantene beskrev at sosialt nettverk var viktig for deres trivsel og livskvalitet. Flere ønsket mere kontakt med naboer eller andre i nærmiljøet. For å illustrere hvordan og hvorfor sosialt nettverk er et av menneskes sentrale sosiale behov, viser Fyrand til Per Morten Schiefloes (2004) behovstriangel. Modellen gir en forståelse av hvordan sentrale sosiale behov styrer samspillet mellom oss selv og våre relasjonelle og sosiale omgivelser. Den viser til samspillet mellom våre behov og hvordan de blir dekket i samspillet mellom vår personlighet, vår egen og omgivelsenes psykologi og den sosiale konteksten som vi vokser opp i og er en del av. Behovstriangelen illustrerer også hvordan trygghet, tilhørighet og meningsfullhet henger sammen. Våre relasjoner og sosiale nettverk danner grunnlaget for å dekke behovet for trygghet, tilhørighet og meningsfullhet.

Figur 2: Behovstriangelen

Kilde: Schiefloe (2004) i Fyrand (2012)

En annen informant i min studie, Christel, beskrev at det var utfordrende å komme i kontakt og knytte relasjoner til nordmenn, til tross for at hun hadde relativt gode norskerferdigheter. Hennes oppfatning var at flere nordmenn var reserverte ovenfor å bli kjent med og inkludere nye mennesker inn i sitt sosiale nettverk. Christel følte seg nærmest usynlig ovenfor naboer og andre i nærmiljøet. Familien flyttet til et barnevennlig og rolig område, da de håpet et mindre bomiljø ville bidra til bedre nabosamhold og bedre muligheten for å knytte sosiale relasjoner med naboer og andre i nærmiljøet. Imidlertid ble ikke nabosamholdet like nært som de hadde håpet på. Fyrand (2012, s.19) skriver at mellommenneskelige relasjoner ikke lenger er noen selvfølge, spesielt ikke i bysamfunn og større tettsteder. Samfunnsendringene har bidratt til denne utviklingen, da det i dag er mer sentralisering, store tettsteder, nedbygging av mindre samfunn og utvikling av storbyer. Strukturen blir dermed løst opp, noe som tidligere var grunnlaget for utvikling og vedlikehold av sosiale nettverk (Fyrand, 2012). Søholdt, Aasland, Onsager og Vestby (2012, s.36) ved Norsk institutt for by- og regionforskning har utarbeidet en rapport kalt "Derfor blir vi her" – innvandrere i Distrikts Norge». Rapporten ble utarbeidet på bakgrunn av en forskningsundersøkelse foretatt i tre små distriktskommuner på Vestlandet. Hensikten med undersøkelsen var å innhente flyktingers erfaringer og perspektiver om hvorfor de velger å bli boende i en distriktskommune, fremfor å flytte til større byer og tettsteder. Informantene fremhevet lokalsamfunnets holdninger og praksis til innvandring og integrering som en viktig faktor for å bli boende. De casekommunene som inngikk i forskningen, utviste stor variasjon med hensyn til hvordan de tilrettela for ulike

kategorier av innvandrere i kommunene. I en av kommunene var fokuset hvordan arbeidsinnvandring kunne bidra til økonomisk utvikling. I de to andre kommunene var man mest opptatt av å sikre gode levekår for kommunens flyktninger. Flerkulturelt mangfold ble fremhevet som en positiv steds kvalitet i disse to kommunene. Når informantene fremhevet positive egenskaper ved bostedskommunen, var det barns oppvekstvilkår, trygghet, et rolig liv på bygda, et godt lokalmiljø og vakker og ren natur som var dominerende beskrivelser. Negative egenskaper var begrenset tilbud og møteplasser, isolert tilværelse og savn av familie og andre man føler kulturell nærhet til. Undersøkelsen viste også at de personene som hadde sosialt nettverk som inkluderte nordmenn, trivdes best på stedet. Betydningen av å bli kjent med i hvert fall én nordmann lokalt, viste seg å være viktig for trivsel og integrering i lokalsamfunnet. Informantene fremhevet også det å bli sett og anerkjent som et individ, «å være noen», som betydningsfullt. Flere mente at det var enklere å bli gjenkjent, å bli en person, å bli en som andre bryr seg om på et lite sted, enn i en stor by. Kontaktmønsteret viste seg å være annerledes i mindre distriktskommuner, sammenliknet med større tettsteder slik som nærmiljøet informantene i min studie er bosatt i. Fyrand (2012, s.67-69) synliggjør forskjeller i nabokontakten ut fra om man bor i by eller større tettsted sammenliknet med mindre distrikt, ved å vise til en undersøkelse kalt Sosialt Utsyn, foretatt av Statistisk Sentralbyrå. Undersøkelsen bekrefter store forskjeller i nabokontakten mellom by og land. Det kan knyttes til sammenhengen med utformingen av bomiljøene i byer og større tettsteder kontra mindre distrikter, samt de kulturelle normene for samhandling og samvær på de ulike stedene. Nabokontakten viste seg også å ha sammenheng med botiden. Kortere botid gjenspeilet mindre kontakt med naboer og andre i nærmiljøet. Med en gjennomsnittlig botid på 10 år, oppnådde man det gjennomsnittlige nivået for nabokontakt. Personer som var født og oppvokst på stedet hadde større nabonettverk enn innflyttere- uavhengig av botid. Kontakten som ble skapt under oppveksten var vanskelig å erstatte senere. Sammenhengen mellom grad og varighet av nabokontakt og utvikling av vennskap, viste seg også motsatt. Hadde man gode venner i nabolaget var det betydningsfullt for graden av nabokontakt forøvrig. Undersøkelsen viste at de som hadde gode venner i nabolaget og nærmiljøet, hadde over 40 % mer kontakt med naboer enn de som ikke hadde gode venner i nærheten. Denne tendensen var sterkest i mindre distrikter fordi naboer, familie og venner ofte kan være de samme i mindre distrikter. I storbyene og på større tettsteder, besøker hver fjerde nordmann ikke sine naboer, sammenliknet med én av to i mindre distrikter. Fyrand (2012) forklarer at jo større tettstedet er, desto mindre vanlig er det med nabokontakt. Det er både mindre

familiekontakt og nabokontakt i storbyer og større tettsteder sammenliknet med mindre steder. Til gjengjeld er tilgangen på sosiale og kulturelle fritidsaktiviteter større i storbyer og større distrikter. Det er i hovedsak våre venner og familiemedlemmer som bor i vår husholdning som vi har sosialt samvær med i vår fritid.

Relaterer man erfaringene fra de sistnevnte undersøkelsene opp mot Christels beskrivelse av begrenset kontakt med naboer, har det trolig sammenheng med at det ikke lenger er vanlig å etablere nære relasjoner til naboene, i tillegg til at det er enda mer utfordrende å skape sosiale relasjoner til naboer som man ikke har vokst opp sammen med. Familien er nyinnflyttet og hadde verken kjennskap til nærmiljøet eller naboene når de bosatte seg i kommunen. Dermed ble de raskt en del av folkemengden og dermed kanskje vanskeligere å se og anerkjenne som viktige og betydningsfulle individer i nærmiljøet. Nabolaget er bare en av flere aktuelle arenaer i nærmiljøet for å etablere sosiale relasjoner. Fritidsaktiviteter som eksempelvis ulike lagspill er en arena hvor man kan komme i kontakt med andre i nærmiljøet. Arbeidsplassen viser seg også å ha blitt en mer aktuell arena for å bygge sosiale relasjoner. Fyrand (2012) referer til arbeidsplassen som en stadig mer aktuell nettverksgruppe, fordi man tilbringer så mye tid sammen med kollegaene. Mange arbeidstakere omgås også på fritiden, noe som er uttrykk for at kollegakontakten utvikler seg til vennskap. En forutsetning for å utvikle vennskap på arbeidsplassen, er at man har en arbeidsplass å gå til. Mange innvandrere og flyktninger finner det svært utfordrende å få innpass og aksept i arbeidslivet, noe som medvirker til at mange ikke har en arbeidsplass å gå til. Dermed blir ikke arbeidsplassen en aktuell arena for å utvikle vennskap. Ekskludering i arbeidslivet og konsekvenser av dette, vil utdypes senere i drøftingen.

Kulturforskjeller og ulike forventninger til nabokontakt kan også ha innvirket på Christels opplevelse av at nordmenn ikke viser interesse for å bli kjent med naboer. Hun beskrev et stort gap mellom sine etnosentriske preferanser fra Niger og den norske kulturen i forhold til graden av nabosamhold. Flere av informantene i min undersøkelse viste til egen kultur, der naboer forholder seg til hverandre som om man er i familie. Har man med seg en for forståelse om at naboer forholder seg slik til hverandre, vil man sannsynligvis oppfatte nordmenn som reserverte og lite interessert i å bli kjent med nye. Fyrand (2012) henviser til at den norske nettverkskulturen innebærer at nordmenn flest tilbringer fritiden sammen med de familiemedlemmene som inngår i husholdningen samt nære venner. Det er dermed sannsynlig

at nordmenn generelt bruker mindre fritid på å bli kjent med nye naboer. Men det er ikke nødvendigvis slik at nordmenn flest bevisst ønsker å være ekskluderende eller reserverte ovenfor nye. Førsteamanuensis ved Senter for Atferdsforskning ved Universitetet i Stavanger, Sigrund Ertesvåg, sier at nordmenn generelt er reserverte og ikke vil være til bry for andre. *«Vi er redde for å blande oss inn, og har tradisjon for å være litt forsiktig sammenliknet med andre nasjonaliteter (Larsen, 2012).* Et eksempel som kan synliggjøre hverdagskulturen i Norge er hvordan nordmenn forholder seg til hverandre på offentlig kollektivtransport. Journalist Eirin Larsen, observerte hvordan personer som må sitte ved siden av hverandre på bussen oppfører seg ovenfor fremmede. Hun ble med en bussjåfør på hans rute en hel dag i Stavanger. Larsen opplevde at 12 personer inntok sete ved siden av henne i løpet av dagen på grunn av plassmangel andre steder, men at kun én person- en ungdom, sa hei og spurte om hun kunne sette seg ned. Larsen kom også i kontakt med en petroliumsstudent fra Nigeria, som hadde bodd i Norge i fire uker. Han sa at han snakket med nordmenn hver dag på bussen, men at det er han som må ta initiativ til å starte en samtale. Hans opplevelse var at nordmenn holder seg for seg selv, men at folk stort sett er imøtekommende, hyggelige og hjelpsomme hvis han spør om hjelp, og at flere nordmenn fortsetter samtalen når de først har kommet i prat. Den kanadiske doktorgradstudenten Julien S. Bouelle har lang erfaring med å flytte og bosette seg i og tilpasse seg til andre lands kultur, livsstil og samfunn. Han erfarte imidlertid at det var spesielt utfordrende å knekke de kulturelle kodene i Norge, samt tilpasse seg nordmenns kulturelle atferd. I istedenfor å gi opp valgte han å observere og analysere nordmenns atferd, og utarbeidet senere en bok som inneholder en guide om hvordan utlendinger kan forstå nordmenn (Heggedal, 2015). Basert på overnevnte uttalelser, kan det synes som at nordmenn generelt ikke nødvendigvis ønsker å være reserverte ovenfor å bli kjent med nye, men at de ikke vil være til bry for andre eller for nærgående den andres private sfære.

En tredje årsaksforklaring på hvorfor nordmenn ikke har mere kontakt med naboer, er tidspresset mange opplever i hverdagen. En av informantene i studien min, Rosita, var blant de som snakket om at naboer omgikk hverandre som familie i hennes kultur. Imidlertid sa hun at kvinnene i Irak ofte er hjemmeverende, og dermed har bedre tid til å tilbringe tid sammen med familie og naboer en man har i Norge, hvor de fleste kvinner og menn er yrkesaktive. Ellingsæter (2009) skriver at mange opplever en konflikt mellom arbeid og privatliv, og at det fører til et uforenelig press fra henholdsvis de enkeltes yrkesroller og deres familieroller, som

medvirker til at mange opplever å ha lite fritid i hverdagen. Larsson (2007) har gjennomført en studie som avdekker sammenhengen mellom det å være småbarnsforeldre og tidspress i hverdagen. Studien bekrefter at barnefamilier generelt har større tidspress og at dette er påvirkende på hvordan og hvem man bruker fritiden sammen med. Arbeidstilsynet henger seg på Ellingsæter (2009) og Larsson (2007), og skriver at flere opplever arbeidshverdagen for tidkrevende og helsebelastende, og at dette går utover fritiden (Arbeidstilsynet, 2004). Olsen (2012) forklarer at mange opplever at det er utfordrende å si fra på arbeidsplassen om tidspress og press til å arbeide utover ordinær arbeidstid, da de er redd for å bli anset som illojal av arbeidsgiver. Dette bidrar til økt risiko for å utvikle fysiske og psykiske belastninger, samtidig som det også påvirker hvordan vi bruker vår fritid. Tidspress i hverdagen og lite fritid kan dermed bidra til at mange velger å bruke sin fritid sammen med familien og nære venner, og at det å stifte nye bekjentskap kjennes mer krevende en givende i en hektisk hverdag. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (2012) skriver at flere flyktninger også snakker om tidspress. De voksne beskriver at lange arbeidsdager, språkundervisning og oppfølging av familien gjør at de har liten tid til sosial deltakelse i samfunnet. Det medvirker til at flere flyktninger sier at de gjerne skulle oppsøkt flere aktiviteter og steder som bedrer deres sosiale integrering og sosiale nettverk, men at de rett og slett ikke har tid fordi de opplever det samme tidspresset som nordmenn flest.

Christel beskrev at manglende sosialt nettverk begrenset deres sosiale integrering i nærmiljøet. Til tross for at mannen bosatte seg i Norge flere år før henne, hadde han ikke sosialt nettverk å introdusere henne for. Ettersom hun og sønnen fikk oppholdstillatelse på bakgrunn av familiegjenforening, hadde de ikke rettigheter knyttet til oppfølging av kommunen. Christel beskrev et ønske og behov om kontaktperson som kunne bistått med integreringsprosessen, som eksempelvis å introdusert dem for arenaer som kunne bidratt til nettverksbygging. Det neste tema i drøftingen handler om brobygging mellom flyktningen og nærmiljøet.

5.3 Brobygging mellom flyktningen og nærmiljøet er viktig for integreringsprosessen

I analysen fremkom det at informantene Reza og Rosita opplevde å få god oppfølging og veiledning den første tiden i Norge. Noen av de nevnte støttetiltakene var å bli introdusert for kontaktpersoner fra kommunen mens de fortsatt bodde på asylmottak, komme raskt i gang

med introduksjonsprogram samt tildeling av helsesøster for nyankomne flyktninger. Informantene beskrev at disse tiltakene medførte til at integreringsprosessen ble enklere og mindre smertefull, fordi de hadde noen å henvende seg til når noe ble utfordrende eller de trengte veiledning eller praktisk bistand i hverdagen. Når flyktninger blir tildelt bostedskommune, skal kommunen i henhold til introduksjonsloven, kapittel 2, § 3, sørge for at personen får introduksjonsprogram så raskt som mulig, og senest innen tre måneder (introduksjonsloven, 2003). Dette kommunale integreringstiltaket omfatter personer som får oppholdstillatelse i henhold til utlendingsloven, kapittel 6. (Utlendingsloven, 2008). Det innebærer at alle de fem informantene i min studie, også de som fikk opphold på bakgrunn av familiegjenforening, hadde rett på introduksjonsprogram. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet skriver at det foreligger andre regler knyttet til integreringstiltak dersom man får innvilget opphold på bakgrunn av familiegjenforening, sammenliknet med oppholdstillatelse på bakgrunn av ordinær asylsøknad. I følge Integrerings- og mangfoldsdirektoratet har personer som får innvilget familiegjenforening kun rett på introduksjonsprogram dersom personen de søkte familiegjenforening med har asylstatus, er overføringsflyktninger med innreisetillatelse, har opphold på grunn av humanitært grunnlag etter søknad om asyl eller er en person med kollektiv beskyttelse. Kvalifiserer man til å delta på introduksjonsprogram i regi av kommunen, innebærer det at man får innføring og opplæring i norsk og samfunnskunnskap, i tillegg til at man blir introdusert for forberedende tiltak til videre utdanning eller yrkeslivet (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2011). Informantene Christel og Sarah fikk oppholdstillatelse på bakgrunn av familiegjenforening. De fikk introduksjonsprogram i regi av kommunen, men hadde ikke rett på kontaktperson eller helsesøster for nyankomne flyktninger i regi av kommunen. Christel uttrykte at en kontaktperson eller støtteperson ville vært en viktig brikke i hennes integreringsprosess, ettersom ektemannen ikke hadde et sosialt nettverk å introdusere henne for, hadde lite kjennskap til norsk samfunn, kultur og det nærmiljøet de bodde i. Christel synliggjorde at et støtteapparat eller kontaktperson kunne introdusert henne for innvandrersorganisasjoner eller andre steder hvor hun kunne stifte bekjentskap og sosiale relasjoner, i tillegg til at vedkommende kunne veiledet og informert om hvordan hun på best mulig måte kunne bidra til å integrere seg selv og sin familie inn i det norske samfunnet.

Dersom kommunen ikke kan tilby en kontaktperson den første tiden i Norge, finnes det imidlertid andre organisasjoner som kan tilby dette. Røde Kors kobler nyankomne flyktninger

som ønsker det, til en frivillig flyktningguide som kjenner til nærmiljøet flyktningen er nybosatt i. En flyktningguide skal i følge Røde Kors fungere som en veileder og bidra til å bygge sosialt nettverk rundt flyktningen. Flyktningguiden kan også fungere som en brobygger mellom flyktningen og nærmiljøet, ved å bistå med å innhente informasjon og kunnskap om hvordan man eksempelvis søker barnehageplass, samt introdusere personen for ulike fritidstilbud som finnes i kommunen. Røde Kors gir opplæring til frivillige personer som ønsker å være flyktningguide, slik at de får en innføring i hva som forventes av dem og hvordan de kan være til best mulig hjelp for nyankomne flyktninger. Organisasjonen presiserer at en flyktningguide er en viktig veiviser inn i samfunnet, men den viktigste oppgaven er å være et medmenneske hvor begge opplever likeverdighet og gjensidighet i relasjonen (Røde Kors 2015).

Det er sannsynlig å tenke at en flyktningguide kan bidra med å veilede og støtte flyktningen den første tiden etter bosettingen, men det er betenkelig at en flyktningguide skal kunne etablere et sosialt nettverk omkring flyktningen, slik som Røde Kors beskriver. Organisasjonen beskriver også at det skal foreligge en likeverdighet og gjensidighet i relasjonen mellom flyktningen og flyktningeguiden. Det er sannsynlig å tenke at flyktningeguiden flest tilstreber mest mulig likeverdighet i relasjonen. Likevel viser forskning at det alltid foreligger en ujevn maktbalanse i enhver hjelperelasjon der det er en som yter hjelp og en som mottar hjelp. Max Bjørkløf (2004) har foretatt en kvalitativ forskningsundersøkelse på flyktningeguidetjenesten i Bærum, hvor hensikten er å innhente opplysninger og erfaringer knyttet til samhandlingen mellom flyktningen og flyktningeguiden. Studien heter *"Likeverdighet og gjensidighet i Bærum. Prosjekt Flyktningguide. En studie av integrering på individnivå"*. Datamaterialet i studien besto av 16 kvalitative intervjuer av aktører i prosjektet, herunder seks koblinger, to separate guider og en enkelt flyktning. I tillegg ble det foretatt deltakende observasjoner av ulike arrangementer. Bjørkløfs teoretiske utgangspunkt er migrasjonsteori, hvor hovedperspektivet er at ulik ressursfordeling og formell som uformell maktulikhet lager et skeivt utgangspunkt for kommunikasjon og samhandling mellom majoritet og minoritet i det norske samfunnet. Bjørkløfs funn er at likeverdighet og gjensidighet på grunn av de økonomiske, sosiale og kulturelle forskjellene, vanskelig lar seg realisere i samhandlingen mellom aktørene, samtidig som «en til en strategi» og prinsippet om likhet er positivt for samhandlingen i prosjektet. Det er videre et sentralt funn i Bjørkløfs forskning at Flyktningguiden fungerer mer som et

sosialiseringssprosjekt enn et prosjekt for sosial nettverksbygging, da flyktningene i liten grad knyttes opp mot guidens sosiale nettverk. Samtidig gir guidingen flyktningene kunnskaper og erfaringer i det å samhandle med nordmenn, og kan på den måten bidra til flyktningenes sosiale integrasjon (Bjørkløf, 2004). En annen person som også har gjennomført en kvalitativ studie av flyktningguideprosjektet i Bærum, er Kristin Iversen. Hennes studie heter « *Sosial integrasjon av flyktninger. En studie med utgangspunkt i Flyktningguiden i Bærum* » (Iversen, 2004). Hennes datamateriell besto av intervju med syv flyktninger og seks flyktningeguidere, i tillegg til at hun benyttet deltakende observasjoner og hadde 22 uformelle samtaler. Iversens teoretiske utgangspunkt er integrasjonsteorier, nettverksteorier og teorier knyttet til sosialisering og tillit. Hennes forståelse er at sosialisering og tillit er en forutsetning for sosial integrasjon. Funnene fra studien viste at informantene generelt var fornøyd med flyktningguideprosjektet, men at ordningen ikke fører til at flyktningene får sosialt nettverk. Flyktningguidene inkluderer flyktningene i liten grad inn i sitt eget sosiale nettverk. Imidlertid fant Iversen ut at flyktningeguidene indirekte fungerte som trygghetsskapere og kompetansehevere for flyktningene, noe som satt de i stand til å utvide sitt sosiale nettverk på egenhånd. Funnene i de to overnevnte studiene, gir uttrykk for at en flyktningguide kan fungere som en viktig brobygger mellom flyktningen og nærmiljøet, men at man ikke kan forvente at en flyktningguide skal kunne etablere et sosialt nettverk rundt flyktningen.

Samtlige informanter i studien min tilstrebet å bli integrert inn i det norske samfunnet, og ønsket å tilpasse seg norsk kultur og samfunn. Flere erfarte imidlertid at det å integrere flere kulturer inn i hverdagen kunne være en utfordring. Det siste temaet i drøftingen, handler om utfordringer som følge av å ha en flerkulturell bakgrunn.

5.2 Å leve med flere kulturer kan føre til identitetsvansker og ekskludering i skole- og arbeidsliv

Informantene hadde flere betraktninger på hvordan de integrerte to eller flere kulturer inn i sin livsverden. Informant, Christel, beskrev som nevnt i analysen utfordringer knyttet til barneoppdragelse, ettersom barna vokste opp med norsk oppdragelse i barnehagen og på skolen og de som foreldre hadde best kjennskap til oppdragelsen slik den er i Niger. Mehmed m.fl. (2010, s.40) skriver at førstegenerasjons innvandrere ofte har tette bånd til opprinnelseslandet, de anser opprinnelseslandet som sitt hjemland og er dypt integrert i

landets kultur. Annengenerasjons innvandrere ferdes mellom to kulturer hvor de blir konfrontert med fenomener fra ulike verdener. Det fører til at annengenerasjons innvandrere har en kulturell kompetanse som gjør at de kan kombinere ulike verdsett i forskjellige situasjoner der impulser smelter sammen. Samtidig kan det også bidra til å skape et spenningsforhold mellom dem og foreldresamfunnet, fordi man er uenig og har ulik forståelse på flere områder, eller fordi kulturforskjellene skaper usikkerhet og forvirring, slik informantene Christel beskrev. For å få bedre kjennskap til norsk oppdragelseskultur, deltok hun på et ICDP kurs (International child development programme) i regi av helsestasjonen i kommunen. Kurset er et helsefremmende og forebyggende program som har som mål å styrke omsorgen og oppveksten for barn og unge (ICDP, 2015). Kurset bidro til å gi større forståelse for hvordan nordmenn tenker om barneoppdragelse, samtidig som det skapte forvirring fordi barneoppdragelse og forholdet mellom foreldre og barn er særs annerledes i Niger, hvor både hun og mannen opprinnelig er fra. Brenna (2006, s.80) forklarer at det er viktig at barn av innvandrerfamilier tilegner seg kjennskap til språket og kulturen foreldrene har med seg fra opprinnelseslandet. Det å vokse opp med flere kulturer kan imidlertid føre til at noen barn og unge opplever usikkerhet omkring egen identitet, fordi foreldrene og eksempelvis skolen har ulike forventninger til atferd og oppførsel. Brenna (2006, s.70) beskriver identiteten som summen av mange forskjellige identiteter, som eksempelvis kjønnsidentitet, aldersgruppe, religiøs tilhørighet og kulturell identitet. Identiteten utvikles hele livet i samspill med andre mennesker og med omgivelsene. Hvordan barn og unge som vokser opp med flere kulturer utvikler sin identitet, varierer fra person til person. Noen identifiserer seg som bare kurder eller bare norsk. Dette kalles en ren identitet. Det er sannsynlig å tenke at personer som kommer til Norge som vokser opp, kjenner større tilhørighet til den kulturen de reiste fra, og dermed identifiserer seg oftere med en såkalt ren identitet, sammenliknet med barn av flyktninger og innvandrere som vokser opp i Norge. Brenna (2006) skriver at noen personer utvikler sin egen identitet. Dette betegnes som en kreolsk identitet. Personen godtar ikke at det finnes rene kulturer, og utvikler sin egen identitet som en blanding av disse ulike virkelighetene. Deres opplevelse er at de er multikulturelle eller multinasjonale. Mehmed m.fl. (2010, s.40) tilføyer at en kreolsk identitet også innebærer at det skapes en ny kultur ved at flere kulturer blandes sammen. Annengenerasjon innvandrere er ikke så opptatt av etnisk tilhørighet, men søker etter ny orientering basert på ulike kulturkombinasjoner. De konstruerer deretter en situasjonsbestemt sammenhengende verden, ut fra de ulike kulturelle kontekstene de ferdes mellom. Dette gir dem anledning til å stå på egne ben og være seg selv.

Den tredje formen for identitet ble presentert i analysen, og er i følge Brenna (2006) det man betegner for bindestreksidentitet. Denne formen for identitet rommer mangfoldet og nyansene i den individuelle identiteten, samtidig som den også inkluderer etnisk identitet og tilhørighet til en nasjon, en nasjonal identitet. Med det menes at man verken er bare norsk eller bare kurdisk, men begge deler. En person med bindestreksidentitet kjenner til koder fra to eller flere kulturer, og kan ofte navigere raskt og tilpasse seg til de ulike virkelighetene, uten å miste seg selv. Selv om noen barn av innvandrerfamilier anser seg selv for å ha ren identitet som norsk, har bindestreksidentitet eller kreolsk identitet, er det viktig at de tilegner seg kjennskap til språket og kulturen foreldrene har med seg fra opprinnelseslandet. Dette for at man skal føle seg mindre fremmed og annerledes når man samhandler med familie og venner i opprinnelseslandet. Barnas indre annerledeshet blir mer synlig i foreldrenes opprinnelsesland. Brenna (2006) forklarer at mange barn som ferierer i foreldrenes opprinnelsesland, etter noen uker begynner å lengte tilbake til Norge. De fleste av barna oppfatter Norge som sitt hjemland, og det er her de har sine kjente omgivelser, sitt nettverk og sin hverdag. Hvis barna har lite eller ingen kontakt med slekten som fortsatt bor i foreldrenes opprinnelsesland, samt lite kjennskap til kulturen og landet, kan barnet føle seg som en innvandrer og fremmed i foreldrenes opprinnelsesland. For å illustrere og eksemplifisere identitetsutfordringene barn og unge som vokser opp med flere kulturer kan erfare, vises det til et innlegg fra Aftenposten hvor en ung jente på 21 år, Isra Zariat, forteller om hvordan det er å vokse opp med, og leve med to kulturer. Isra beskriver: *«Jeg har lenge vært forvirret angående min identitet, og det å bli dradd mellom to kulturer har også påvirket min psykiske helse. I Norge er jeg utenlandsk på grunn av mitt utseende, mens i Midtøsten er jeg utenlandsk fordi jeg oppfører meg og gestikulerer på norsk vis. Den norske delen av meg ønsker seg kjæreste en dag, mens den muslimske delen av meg er sky og sjenert overfor gutter, og vil helst vente til jeg har funnet den rette»* (Zariat, 2012).

Eide m.fl. (2010, s.101) skriver at skolen tilstreber å gjenspeile det mangfoldet som den norske ungdomsgruppen representerer, både av etnisk, faglig og klassemessig tilhørighet. Dette skal bidra til å begrense identitetsforvirring hos unge, samt fremme likeverdighet. Hidi, informant i studien min, opplevde ikke at skolen tilrettela for et flerkulturelt mangfold. Hun vokste opp i Norge fra hun var åtte år gammel og opplevde mobbing gjennom barne- og ungdomsårene på grunn av etnisitet og kulturell bakgrunn. Hun beskrev at skolen viste liten velvillighet til å gjøre små tilpasninger på bakgrunn av hennes religiøse tilhørighet. Et av flere

eksempler som ble fremhevet, var skolens manglende forståelse for at hun som muslimsk jente ikke kunne dusje i fellesdusjen etter gymtimene sammen med de andre jentene. Istedenfor at skolen bidro med små individuelle og diskre tilrettelegginger, som eksempelvis å låne bort lærerens dusjrom, motsatte de seg. Dette førte til at Hidis behov for tilpasning ble mer synlig ovenfor de andre barna, fordi hun ikke kunne delta i kroppsøving, og at hun dermed ble ansett for å være mer «*annerledes og utenlandsk*» en hun ellers kanskje ville vært, dersom skolen hadde tilrettelagt på en diskre måte. Eide m.fl. (2010, s.101) skriver at etnisk minoriteter er en økende ungdomsgruppe i videregående opplæring. I 2005 var det over 16.000 elever i den videregående skolen med minoritetsbakgrunn. Skolene må derfor bedre tilrettelegging og tilpasning av undervisningen, slik at alle barn uavhengig av etnisitet, religion og kulturell tilhørighet blir inkludert og får et likeverdig undervisningstilbud. Nyere studier fastslår at minoritetspråklige elever oppnår generelt dårligere karakterer enn andre elevgrupper i den norske skolen. Likevel viser elever med minoritetsbakgrunn stor vilje til å ville lære, men de faller ut når det omhandler evne til å tilegne seg skolens krav. Reform 94 understreker at skolen skal tilby et likeverdig utdanningstilbud til alle. Dette innebærer at læringsmiljøet må tilpasses elevenes ulike bakgrunn: (*...*) *behovet for å ta vare på, styrke og videreutvikle nasjonal og etnisk egenart og kultur gjennom å tilpasse læringsmiljøet til tospråklige elevers språk og kulturkompetanse (St.meld.nr. 33 (1991-92):24)*. Som profesjonsgruppe, har lærere et sentralt ansvar for at også elever med minoritetsbakgrunn skal nå de målene som er gitt gjennom videregående skoles utdanningstilbud. Samtidig som Reform 94 stiller krav om at læringsmiljøet skal tilpasses tospråklige elevers språk og kulturkompetanse, uttrykker ikke reformen hva slags kunnskap eller ferdigheter som skal være nødvendige kompetanse for at lærere skal kunne håndtere flerkulturelle problemstillinger i den videregående skolen. Dette kan medføre til at skolene foretar forskjellige individuelle vurderinger, basert på ulike læreres syn på hvordan de som fagtilsatte skal møte minoritetslevers ulike læringsbehov. Eide m.fl. (2010, s.103) skriver at det å definere og kommunisere forskjellige meningsforståelser om minoritetslevene som gruppe, handler om å skape rom og grenser for hvordan elever med minoritetsbakgrunn skal håndteres i skolene. Dette kan beskrives som en diskurs, som omhandler hvordan språket benyttes til å konstruere bilder eller forståelser av vår virkelighet. Profesjoner som eksempelvis lærere, benytter diskurs som redskap for å avgjøre hva slags kunnskap og viten som til enhver tid skal ha validitet i deres profesjonsutøvelse. Dette kan føre til forskjeller innad i et fagmiljø, om hvordan lærere skal definere og forstå elevgrupper og seg selv i en fagutøvende sammenheng,

og dermed bidra til ulik faglig praksis i de forskjellige skolene. Eide m.fl. (2010, s.104) viser til en undersøkelse hvor lærere på tre ulike skoler ble intervjuet om forståelse og samspill mellom minoritets elever og lærere. På spørsmål om hvilke sammenhenger minoritets elever bringes opp som diskusjonstema, kom det frem at minoritets elever ofte blir fremhevet i tilknytning til negative hendelser, som i skolen blir oppfattet som læringshemmende atferd. Dette kan eksempelvis være konsentrasjonsvansker, vansker med å følge med i pensum, eller manglende forståelse av å levere elevarbeid innen de fastsatte fristene. Dette har ført til at flere lærere stiller spørsmål ved hvordan skolens holdninger til sitt flerkulturelle ansvar rotfestes i skolens liv. Hvis minoritets elever utelukkende blir oppfattet og fremstilt som utfordrende, uten at positive eksempler blir løftet frem, frykter enkelte lærere at en negativ og generaliserende forståelse av minoritets elevene som gruppe, er det bilde man faktisk får av minoritets elever i skolen. I følge lærerne som deltok i undersøkelsen, er det tre aspekter som preger minoritetsdiskursene. Det er ressursorientering av elevene, usynliggjøring samt problemfokusering. Ressursorientering handler i korte trekk om positive møter mellom minoritets elever og lærere, hvor lærerne er oppmuntret til deltakelse, i tillegg til at de mener at minoritets elevenes ressurser bidrar til et godt læringsmiljø i klassen. Usynliggjøring handler om at lærerne som deltok i undersøkelsen sa at de ikke var nevneverdig opptatt av minoritets elevene, fordi skolens flerkulturelle elevmiljø ikke berører deres hverdag, enten fordi de ikke er i kontakt med elever som har minoritets bakgrunn eller fordi de ikke opplever at minoritets elever er spesielt problematiske. Noen lærere stilte seg likegyldig til skolens flerkulturelle arbeid, og mente det ikke var deres ansvar å tilpasse undervisningen hvis minoritets eleven hadde behov for det. Problemfokusering innebærer at minoritets eleven defineres gjennom et problemfokus som er knyttet til negative hendelser. Minoritets eleven kan på den måten omtales synonymt med en som har mangler, er uhåndterbar, en som ikke strekker til og som faller utenfor. En konsekvens av dette er at elever med minoritets bakgrunn ofte omtales som «*et problem*», der lærere eller elever får «*et problem ved å skulle hankses med problemet*». Minoritets elever blir dermed gitt en negativ verdi, og forstås i en kontekst som en gruppe personer som har spesielle behov, og som ikke er sammenfallende med majoritets elevene. Det var enighet om at usynliggjøring og problemfokusering var de områdene som dominerte lærernes syn på minoritets elevene. Hvis minoritets elevene opplever at de ikke strekker til faglig, kan det medvirke til at de vegrer seg for å spørre læreren om hjelp eller ta til orde i klassen. Bakken (2003) i Eide m.fl. (2010) skriver at barn og unge med minoritets bakgrunn også er mer utsatt for å bli mobbet i form av utestengning, plaging og

erting. Mobbing kan påvirke til at minoritets elever opplever usikkerhet i forhold til hvor aktive de våger å være i skolens miljø, da de ikke ønsker negativ oppmerksomhet fra medelever ved å synliggjøre seg selv i klassen. Dersom læreren ikke oppfatter minoritets elevenes språklige, kulturelle og personlige læringsforutsetninger, kan læreren miste de faglige og pedagogiske vurderingene som må ligge til grunn for å gi elevene tilpasset undervisning og veiledning. Gjennom Reform 94, er alle skolene forpliktet til å styrke forståelsen for de flerkulturelle forholdene i skolene. Som en forlengelse og videreføring av Reform 94, kom Kunnskapsløftet i 2007. Kunnskapsløftet beskriver: *«Skolen har fått mange elever fra grupper som i vårt land utgjør språklege og kulturelle minoriteter. Utdanninga må derfor formidle kunnskap om andre kulturar, og utnytte dei høve til rikare innhald som minoritetsgrupper og nordmenn med annan kulturell bakgrunn gir»* (Utdanningsdirektoratet, 2011, s. 2). Kunnskapsløfte ga større fokus på et flerkulturelt mangfold og behovet for kompetanseheving. Som nevnt i analysen, skriver Bøhn og Dypedahl (2013, s.11) at det kulturelle mangfold som har vokst seg frem i det norske samfunnet, fører til økt behov for interkulturell kompetanse blant lærere og andre som er i jevnlig møte med personer som har annen kulturell bakgrunn. Interkulturell kompetanse handler som tidligere nevnt, om å bedre forståelsen og evnen til å kommunisere hensiktsmessig og passende med mennesker som har en annen kulturell bakgrunn. Bøhn og Dypedahl (2013, s.152) skriver at det kan være hensiktsmessig at lærere tilegner seg kjennskap til interkulturell kompetanse, som gjør de bedre rustet til å innta en såkalt mellomposisjon. Å ha en mellomposisjon, innebærer at man har evne til å etablere en felles plattform når vi møter elever og foreldre med annen kulturell bakgrunn enn oss selv. Det vil si at vi forsøker å finne en måte å kommunisere og samhandle på, som fungerer for begge parter. De vi møter skal ikke forsøke å være som oss eller andre i vår kultur, og vi skal ikke prøve å være som dem eller andre i deres kultur. Område mellom to kulturer kan beskrives som *«en tredje kultur»*. I denne mellomposisjonen etablerer begge partene en kommunikasjonsstil og en atferd som fungerer fint i kommunikasjonen med den andre. For å oppnå interkulturell kompetanse, kreves det at man har en kombinasjon av kunnskap, ferdigheter og holdninger. Kunnskap er nødvendig for at vi skal kunne reflektere systematisk over våre erfaringer og utvikle ferdigheter og holdninger. Familiebakgrunn og personlige erfaringer er vesentlig faktorer som kan gi nyttig bakgrunnskunnskap. Interkulturelle ferdigheter innebærer at vi er i stand til å observere interkulturelle hendelser, relatere dem til vår egen kultur, samt analysere dem. Ferdigheter inkluderer også å kunne beherske interkulturell kommunikasjon i praksis, som innebærer å tilpasse seg til ulike

situasjoner som eksempelvis å justere kommunikasjonsstilen til dem man kommuniserer med. Interkulturell kunnskap er dermed en forutsetning for å gjøre dette. Interkulturelle holdninger innebærer at man viser en nysgjerrighet, åpenhet og toleranse for tvetydige eller ukjente situasjoner. Interkulturelle holdninger innebærer at vi ser på vår egen kultur som naturlig og riktig for oss selv, samtidig som vi forholder oss til at vår kultur er innlært og representerer kun et subjektivt syn på verden. Bedre tilrettelagt undervisning og læringsmiljø for barn- og unge med flerkulturell bakgrunn, samt kompetanseheving blant lærere i interkulturell kompetanse, vil øke forutsetningen for at barn- og unge med flerkulturell bakgrunn kan være konkurransedyktige på arbeidsmarkedet, samt være aktive yrkesutøvere senere i livet. Denne målsettingen deler Regjeringen. I Handlingsplanen for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen og mål for inkludering (2007), står det at Regjeringen har som mål å få flere personer med innvandrerbakgrunn i arbeid. Dette er viktig for å møte etterspørselen etter arbeidskraft, og for å sørge for at flere får brukt sine ressurser i arbeidslivet. Tilknytning til arbeidsmarkedet er av stor betydning for den enkeltes muligheter for deltakelse, selvrealisering og forsørgelse, og bidrar til å heve både den kollektive og individuelle velferden. Sosialistisk Venstrepolitiker, Inga Marte Thorkildsen, støtter oppunder Regjeringens uttalelser, og sier at arbeidslivet åpner mange dører. Gjennom arbeid lærer du det norske språket, kulturen og ikke minst menneskene å kjenne. Å kunne forsørge seg selv og sin familie gir selvrespekt, som kanskje er den viktigste årsaken for å integrere innvandrere og flyktninger ut i arbeidslivet. Foucault (1973) i Eide m.fl. (2010, s.133) skriver at verdsetting av lønnet arbeid er ideologisk og kulturelt betinget. I en norsk velferdsdiskurs har lønnet arbeid nærmest blitt et mål på moralsk troverdighet, og kan sees som en moralsk handling hvor individet gjør opp for seg ovenfor fellesskapet. Syltevik og Wærness (2004, s.102) skriver at det selvforfølgende individ er det dominerende ideologiske idealet i Norge. Halvorsen (1998) i Eide m.fl. (2010) forklarer i likhet med Sosialistisk Venstrepolitiker, Inga Marte Thorkildsen, at lønnet arbeid anses som en måte å unngå sosial eksklusjon og at det styrker folks selvrespekt. Flere av informantene som inngikk i studien min hadde utdanning fra opprinnelseslandet. Imidlertid beskrev enkelte vansker med å få innpass og aksept i arbeidslivet, på grunn av blant annet språkvansker eller kulturell opprinnelse.

Integrering- og mangfoldsdirektoratet viser til en introduksjonsordning for nyankomne flyktninger, som skal bedre deres mulighet for integrering og sosial integrering.

Introduksjonsprogrammet skal forberede nyankomne flyktninger til å delta i arbeids- og

samfunnslivet, og hjelpe dem til å bli økonomisk selvstendige. Deltakerne kan få språkpraksisplass for å bedre norskferdighetene. Språkpraksis gir deltakerne mulighet for å praktisere sine norskferdigheter i en autentisk situasjon. En dagligdags samtale med kollegaer, kan bidra til å bedre norskferdighetene i tillegg til at det kan gi innblikk i den norske arbeidskulturen. Språkpraksis under introduksjonsordningen kan dermed bidra til å forberede og bedre forutsetningene for trivsel og tilpasning til fremtidige arbeidsplasser. Integrering- og mangfoldsdirektoratet viser også til at Nav tilbyr arbeidspraksis for deltakere som gjennomgår introduksjonsordningen, for å styrke den enkeltes mulighet for å komme i arbeid eller utdanning senere (Integrering- og mangfoldsdirektoratet, 2011). I 2005 ble det opprettet et prøveprosjekt kalt Ny sjanse, hvor målet er å utvikle gode metoder og grep for å kvalifisere langtidsledige innvandrere til arbeid og/eller utdanning. Kommunene som deltar i forsøksordningen, prøver ut ulike metoder og rapporterer om hvilke tiltak som fungerer best. Det er syv grunnelementer som må være tilstede i alle Ny sjanse-prosjekter, og som bidrar til gode resultater. Disse er kartlegging av deltaker, utarbeidelse av skriftlig individuell plan, tett individuell oppfølging av deltakerne, tilnærmet heldags- og helårsprogram, kvalifiseringsstønad, én kontaktperson å forholde seg til, samt fraværsreglement. I Ny sjanseprosjektet benyttes også praksisplasser for å styrke deltakernes kompetanse og arbeidserfaring. I tillegg er det fokus på å involvere kvinnelige deltakers familie, da man ser at familien har stor betydning for kvinnene, og at dette øker sjansene for positiv innstilling og støtte og dermed gir større måloppnåelse. Som del av prosjektet besøker en ambulant norsklærer deltakerne på praksisplassen, og hjelper til med ord og uttrykk som er relevante der og da. Det er også fokus på nettverksbygging, gjennom eksempelvis matlagingskurs, frivillighetssentraler, moskeer og leksehjelp, ettersom spesielt mange kvinner har vært hjemmевærende og dermed ikke deltatt spesielt mye ute i samfunnet. Mange har vært ensomme og isolert, og har lite sosialt nettverk. Ny sjanse tilbyr også ungdommer med innvandrerbakgrunn å delta i prosjektet (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2005).

Til tross for regjeringens fokus på inkludering av innvandrere i arbeidslivet, Integrering- og mangfoldsdirektoratets språkpraksis, Navs arbeidspraksisordning og Ny sjanseprosjektet, opplever flere innvandrere og flyktninger at det er utfordrende å få ordinære arbeidsplasser i etterkant. Flere av informantene i min studie sa at deres kulturelle bakgrunn og religiøse tilknytning vanskeliggjorde å få innpass og aksept i arbeidslivet. Noen opplevde at de var kvalifiserte for jobben, men at flere arbeidsgivere ble skeptisk når de så et ikke-etnisk norsk

navn på jobbsøknaden, og at det medførte til at de ikke engang fikk komme på intervju for å presentere seg selv. I analysen fremkom det av Kabuyas studie (2010), at flere innvandrere og flyktninger opplever å bli diskriminert fra arbeidslivet grunnet etnisitet, rase, religiøse tilknytning eller kulturelle bakgrunn. Hidi og Sarah, informanter i studien min, viste til eksempler der de selv eller bekjente var blitt ekskludert fra arbeidslivet på grunn av etnisitet, religion eller kulturell bakgrunn. De fremhevet kvinner som bruker hijab som spesielt sårbare ovenfor å bli ekskludert i arbeidslivet, fordi mange arbeidsgivere generelt er skeptiske til bruk av religiøse hodeplagg på arbeidsplassen. Kabuya (2010, s.14) skriver at diskriminering og forskjellsbehandling av ansatte på grunn av rase og religion fortsatt forekommer i mange land. Enkelte arbeidsgivere foretrekker å ansette folk som har samme etnisitet som majoriteten fremfor å ansette den best kvalifiserte, fordi vedkommende har en annen hudfarge eller religion. Kabuya skriver videre at det finnes flere måter å bli diskriminert fra arbeidslivet på. Han påpeker at en måte å bli diskriminert på, innebærer når flyktninger og innvandrere kun får tilbud om midlertidig arbeid, eller når kontraktene som inngås er kortvarige og kun forlenges med noen måneder av gangen frem til det ikke er gunstig å opprettholde kontrakten lengre. Det plasserer flyktninger og innvandrere i en spesielt sårbar posisjon der deres økonomiske trygghet og fremtid hele tiden er usikker og uforutsigbar. En annen måte å diskriminere på, er sosial ekskludering. Det vil si at enkeltpersoner eller grupper ekskluderes på bakgrunn av blant annet deres etnisitet, rase, religion eller seksuelle legning. Spicker (2000) i Kabuya (2010) forklarer sosial ekskludering slik på engelsk:

«A person who is excluded is not part of solidaristic social networks; such a person is outside many of the normal structures of moral obligation which bind people together in society».

Forståelsen beskriver blant annet at en person er ekskludert dersom vedkommende blir utelukket fra mange av de dagligdagse rutinene, i tillegg til det sosiale samholdet på arbeidsplassen. Et eksempel på en sosial rutine som ofte forekommer på mange arbeidsplasser, er kaffepauser og såkalte «*smalltalk pauser*». Sosial ekskludering kan ut fra på Spickers forståelse, knyttes til om personen er sosialt integrert eller ikke på arbeidsplassen. Sosial integrering på arbeidsplassen eller i nærmiljøet påvirkes av hvilken grad personen er integrert inn i samfunnet eller ikke. Samtidig kan man si at ekskludering i samfunnet, vanskeliggjør muligheten for sosial integrering. Sosial ekskludering har en negativ påvirkning på det sosiale samholdet med andre. Dette fordi det sosiale livet baserer seg på at man har et sosialt nettverk. Når en eller flere personer blir ekskludert, ødelegges samholdet og

vanskeliggjør eller forverrer sosial integrering. Ut fra Spickers tankegangen, vil det være vanskelig å oppnå sosial integrering på eksempelvis skole og arbeidsplasser dersom man ikke er integrert inn i samfunnet generelt. Motsatt vil det være utfordrende å bli integrert inn i samfunnet dersom man utelukkes eller ekskluderes fra sosiale relasjoner og samspill med andre på skoler eller arbeidsplassen. Mehmed m.fl. (2010, s.92) skriver at arbeidslivet ikke er inkluderende nok. De viser til media som trekker frem eksempler på at en del arbeidsgivere ikke vil ansette eksempelvis en mørkhudet ingeniør, men heller la stillingen stå ubesatt. Det er ikke et norsk fenomen at mange er skeptiske til å ansette innvandrere. Innvandrere i Tyskland, Frankrike, Storbritannia, Nederland og andre land i Vest-Europa møter økende skepsis fra majoritetsbefolkningen, samt problemer relatert til integrering og diskriminering til tross for lovverk som forbyr forskjellsbehandling på bakgrunn av etnisk tilhørighet og religiøs overbevisning. I diskrimineringsloven i Norge står det følgende: «*Formålet med loven er å fremme likestilling, sikre like muligheter og rettigheter og å hindre diskriminering på grunn av etnisitet, nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge, språk, religion og livssyn*» (Diskrimineringsloven, 2005). Brenna (2006, s.119) skriver at loven i seg selv ikke kan forhindre at folk blir utsatt for rasisme eller diskriminering. Det er holdningsarbeid som skal til for å kunne skape et harmonisk og fordomsfritt samfunn. Imidlertid kan regler og holdninger nedfelt i lovverk, sende viktige signaler om hvilke verdier som er betydningsfulle i samfunnet. Kabuya (2010) mener sosial inkludering og inkludering i arbeidslivet kan fremmes hvis samfunnet, eksempelvis skoler og arbeidsplasser, har fokus på å opplyse folk, bryte ned barrierer samt arbeide for å endre folks holdninger til å ansette personer med annen kulturell bakgrunn. Hidi, informanten i studien min, beskrev også et behov for å arbeide med holdningskampanjer som kan endre folks oppfatning av personer med annen kulturell bakgrunn enn dem selv.

6.0 OPPSUMMERING OG AVSLUTNING

6.1 Kort oppsummering av funnene

Avgjørende med rask språkopplæring for sosial integrering

Samtlige informanter i studien mente at rask opplæring i det norske språket var avgjørende for sosial integrering i nærmiljøet, ettersom språket bidro til å komme i kontakt med naboer og andre i nærmiljøet. Å kunne formidle og forstå det norske språket, var også en forutsetning for å bygge sosialt nettverk og en nødvendighet for å få innpass i skole og arbeidslivet.

Sammenheng mellom sosialt nettverk og trivsel i nærmiljøet

Det var en klar sammenheng mellom å ha et sosialt nettverk og trivsel i nærmiljøet. Sosialt nettverk var relatert til risiko for å utvikle psykiske helseplager. Kulturforskjeller på bakgrunn av blant annet etnosentrisme, bidro til gap mellom forventninger om nabokontakt og hvordan nabokontakten ble i praksis. De informantene som hadde sosialt nettverk, opplevde å være bedre sosialt integrert i nærmiljøet og integrert i samfunnet for øvrig, sammenliknet med de som hadde manglende sosialt nettverk.

Brobygging mellom flyktningen og nærmiljøet

De informantene som hadde kontaktperson gjennom kommunen i tiden etter bosettingen, opplevde at dette bidro til bedre integrering fordi vedkommende bisto med veiledning og praktisk bistand i tillegg til å være en støtte og motivator i hverdagen. Kontaktpersonen bisto også til at informantene fikk tilbud om skole eller kurs. Dette var imidlertid også arenaer som bidro til å utvide deres sosiale nettverk. De informantene som ikke hadde slik oppfølging, hadde mindre sosialt nettverk og brukte lengre tid på integreringsprosessen. De beskrev et behov for å ha en kontaktperson den første tiden i Norge, og mente at det ville vært et virksomt tiltak for å integrere alle flyktninger og innvandrere, uavhengig av om oppholdstillatelsen hadde bakgrunn i familiegjenforening eller ikke.

Flerkulturell bakgrunn fører til ekskludering i skole og arbeidsliv

Flerkulturell bakgrunn påvirker hvordan oppfølging barn med flerkulturell tilhørighet får i den norske skolen. Det er et gap mellom krav til å integreres i arbeidslivet og samfunnets tilrettelegging for å imøtekomme disse kravene. Mange arbeidsgivere viser en diskriminerende holdning ovenfor å ansette personer med ikke-etnisk norsk navn, annen

kulturell bakgrunn og/eller religiøs tilhørighet. Dette vanskeliggjør flyktningers integrering i arbeidslivet.

6.2 Implikasjoner for praksis

Hensikten med denne studien har vært å løfte frem erfaringer/beskrivelser om sosial integrering i nærmiljøet, slik at denne siden av integreringsperspektivet også blir synliggjort. Min erfaring er at det gjerne er kommunale- og statlige integreringstiltak som fremheves når integrering av flyktninger omtales til det daglige. Dette ble også synlig gjennom arbeidet med denne studien. Det var få studier som belyste flyktningers erfaringer omkring integrering. Jeg håper og tror at studier slik som denne, kan bidra til å gi et bredere perspektiv samt synliggjøre behovet for å reflektere over de eksisterende integreringstiltakene som finnes innad i kommuner.

6.3 Studien som grunnlag for videre forskning

Denne studien kan med fordel videreutvikles og danne grunnlag for videre forskning. Jeg vil her bare skissere noen eksempler på hvordan studien kan videreutvikles.

I utvalget av temaer var det mange som ble valgt bort. Flere av disse kunne synliggjort sosial integrering i nærmiljøet fra en annen vinkel. Et av temaene jeg ønsket å fordype meg i, men som ble valgt bort, var informantenes beskrivelser av flyktningers ansvar for egen sosial integrering. En annen spennende vinkling av studien om sosial integrering, ville vært å fremheve tiltak som fritidsaktiviteter, interesseorganisasjoner og frivillig arbeid som aktuelle integreringsarenaer. Andre temaer som kunne vært aktuelle å fordype seg mer i, hadde vært relatert til informantenes beskrivelse av diskriminering. Å knytte sosial integrering opp mot holdningsarbeid og forebygging av rasisme i kommunen hadde vært særlig spennende å ta fatt på. Denne studien fremmer sosial integrering slik den erfares/beskrives av et fåtall informanter i den aktuelle kommunen. En mulig videreutvikling av studien, kan være å sammenlikne sosial integrering i mindre distrikter opp mot sosial integrering i større byer og tettsteder. Utvalget i studien omfattet barnefamilier som hadde bodd i Norge i minimum ett til to år. Det hadde vært nyttig å studere hvordan familier som har bodd i Norge i lengre tid, eller som kanskje til og med har vokst opp i Norge som annengenerasjonsflyktninger erfarer/beskriver sosial integrering i nærmiljøet.

Litteraturhenvisning

Aadland, E. (2004). *Og eg ser på deg. Vitenskapsteori i helse- og sosialfag*. Oslo: Universitetsforlaget.

Andrews, T. & Vassenden, A. (2007). *Snøballen som ikke ruller. Utvalgsproblemer i kvalitativ forskning*. Sosiologisk tidsskrift. Nr. 02 2007.

Angel, B og Hjern, A. (2013). *Att möta flyktingar*. Malmö: Studentlitteratur.

Arbeidstilsynet (2004). Tidspress på helsa løs. Arbeidsvern, publisert den 29.09. 2004. Hentet fra

<http://www.arbeidstilsynet.no/arbeidervernartikkel.html?tid=89743>

Berg, B. og Valenta, M (2008). *Flukt, eksil og flyktingers sosiale integrasjon*. Oslo: Norges Forskningsråd. Hentet 28.12.2015, fra

<http://www.forskningsradet.no/servlet/Satellite?blobcol=urldata&blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-Disposition%3A&blobheadervalue1=+attachment%3B+filename%3DwebIMERFlukteksil.pdf&blobkey=id&blobtable=MungoBlobs&blobwhere=1274460408404&ssbinary=true>

Berg, O. T og Bahun, V. B. (28.6.2013). *Politiske flyktinger*. Hentet 28.12.2015, fra

https://snl.no/politiske_flyktinger

Bjerkan, K.Y (2009). *Integrering av flyktingbarn. Norske kommuners bruk av særtiltak*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring NOVA Notat 9/2009.

Bjørkløf, M. (2004): *Likeverdighet og gjensidighet i Prosjekt Flyktingeguide i Bærum Kommune. En studie av integrering på individnivå*. Universitetet i Oslo: Hovedoppgave ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi.

Braun, V. og Clarke, V (2006). *Qualitative Research in psychology*. University of Auckland and University of the West of England.

Brenna, L (2006). *Sangam!* Bergen: Fagbokforlaget.

Brunborg, H. (2013). *Hvor mange innvandrere er det- og blir det- i Norge?* Oslo: Statistisk sentralbyrå, Samfunnsspeilet 3/2013. Hentet 28.12.2015, fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/hvor-mange-innvandrere-er-det-og-blir-det-i-norge>

Bøhn, H. og Dypedahl, M. (2013). *Veien til interkulturell kompetanse*. Bergen: Fagbokforlaget

Dalgard, O.S (2006). *Rapport 2006:2*. Oslo: Nasjonalt Folkehelseinstitutt. Divisjon for psykisk helse. Hentet 28.12.2015, fra <http://www.fhi.no/dav/8af0e9b952.pdf>

Del Busso, L. (2009). *Being-in-Motion: Femininity, movement and space in young women`s narratives of their embodied experiences in everyday life*. Unpublished doctoral thesis, London South Bank University.

Diskrimineringsloven (2005). *Lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv*. Hentet fra, <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2005-06-03-33>

Døving, C. A. (2009). *Integrering. Teori og empiri*. Oslo: Pax Forlaget A/S.

Eide, K., Qureshi, N., Rugkåsa, M. og Vike, H. (2008). *Over profesjonelle barrierer. Et minoritetsperspektiv i psykososialt arbeid med barn og unge*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Ellingsæter, A. L. (2009). *Vår tids moderne tider: Det norske arbeidstidsregimet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Everett, E., og Furuseth, I. (2012). *Masteroppgaven. Hvordan begynne- og fullføre*. Oslo: Universitetsforlaget.

Flyktninghjelpen (14.06. 2015). *Begrepsavklaringer*. Hentet 28.12.2015, fra <http://www.flyktninghjelpen.no/?aid=9079310#.VkjVhnYve02>).

Flyktningkonvensjonen (1951). Hentet 28.12. 2015, fra <http://www.fn.no/FN-informasjon/Avtaler/Flyktninger/Flyktningkonvensjonen>

Fyrand, Live (2012). *Sosialt nettverk. Teori og praksis*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget

Gursli-Berg, G. H og Myhre, J. E (2015, 17.11). *Norsk innvandringshistorie*. Hentet 28.12. 2015, fra https://snl.no/Norsk_innvandringshistorie

Heggedal, K. (2015). *Lærer utlendinger å forstå nordmenn*. Hentet fra <http://testprojects.appfabrikken.no/node/128529>

Horne, S (17.02. 2015). *Hvordan lykkes med bosetting av flyktninger?* Hentet 28.12.2015, fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/hvordan-lykkes-med-bosetting-av-flyktninger/id2397828/>

ICDP Norge (lest 28.12.2015). *International child development program*. Hentet fra <http://www.icdp.no/om-icdp>

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (27.1. 2009). *Brukerundersøkelse blant nylig bosatte flyktninger*. Rapport, februar 2009. Oslo: TNS Gallup, politikk og samfunn. Hentet 28.12.2015, fra http://www.imdi.no/Documents/Rapporter/Brukerundersokelse_flyktninger.pdf

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (2011). *Introduksjonsprogram for nyankomne innvandrere*. Hentet fra <http://www.imdi.no/no/Introduksjonsordningen/introduksjonsprogram/>

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (2012). *Flyktninger snakker om tidspress*. Hentet fra http://www.imdi.no/Documents/Rapporter/NIBRRapport_Derfor%20blir%20vi_kort.pdf.

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (lest 28.12.2015). *Bosetting av flyktninger*. Hentet fra <http://www.imdi.no/Bosetting/>

Iversen, K. (2004). *Sosial integrasjon av flyktninger. En studie med utgangspunkt i Flyktningeguiden i Bærum*. Universitetet i Oslo: Hovedoppgave ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi.

Johannessen, A., Tufte, P.A. og Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 4. utgave. Oslo: Abstrakt Forlag.

Kabuya, K. (2010). *Social integration of refugees. A case study of Congolese refugees in av town in Southern Norway*. Berlin: VDM Verlag Dr. Müller.

Kavli, H. C og Svensen, E. (2001). *Overføringsflyktninger- uttak og integrering*. Forskningsstiftelsen Fafo. Fafo-notat 2001-8. Hentet 28.12.2015, fra http://www.fafo.no/~fafo/media/com_netsukii/664.pdf

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. utgave. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Langdridge, D. (2007). *Phenomenological psychology. Theory, Research and Method*. Essex: Pearson Education Limited.

Larsen, E. (2012). *Hvor lenge må man sitte på bussen før noen sier «hei»?* Hentet fra <http://www.nrk.no/rogaland/vi-snakker-enna-ikke-med-fremmede-1.8298748>

Larsson, J. (2007). *Om föräldrars tidspress - orsaker och förändringsmöjligheter* (Vol. 139). Göteborg Universitet.

Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. 3 utgave. Oslo: Universitetsforlaget.

Mehmed, S. K., Høgmo, A. og Fauske, H. (2010). *Integrasjon og mangfold. utfordringer for sosialarbeideren*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.

Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenester (juni, 2014). *Tiltak for å øke sosial integrering av innvandrere og deres familier*. Hentet 28.12.2015, fra

file:///C:/Users/elinemor/Downloads/Notat_2014_sosial_integrering.pdf

Nordtvedt, P., og Grimen, H. (2009). *Sensibilitet og refleksjon*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

NSD. (2013). *Om Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste*. Hentet 01.12.2015, fra

<http://www.nsd.uib.no/nsd/omnsd.html>

Næss, R. (1999). *Den teoretiske veien til fortrenning av rasismen. Pedagogikk og psykologi i det flerkulturelle Norge*. Oslo: Antirasistisk senter.

Olsen, B. (2012). Lojal kritikk. Tidsskrift for Norsk Psykologforening, Vol 49, nummer 5, 2012, side 441. Hentet fra

http://www.psykologtidsskriftet.no/index.php?seks_id=238405&a=3

Regjeringen (2007). *Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen og mål for inkludering*. Hentet fra

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/prm/2006/0134/ddd/pdfv/292448-h-plan2006_int_og_inkl.pdf

Reinertsen, S.(2014). *Sosiale nettverk er avgjørende!* Nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsearbeid. Hentet 28.12.2015, fra <http://www.napha.no/content/14766/Sosiale-nettverk-er-avgjorende>

Røde Kors (lest 28.12.2015). *Flyktningguide*. Hentet fra

<https://www.rodekors.no/flyktningguide>.

Røkenes, O-H og Hansen, P. H (2006). *Bære eller breste. Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. Bergen: Fagbokforlaget

Introduksjonsloven (2003). *Lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere*. Hentet fra [https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-07-04-](https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-07-04-80?q=introduksjonsloven)

[80?q=introduksjonsloven](https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-07-04-80?q=introduksjonsloven)

Seikkula, J. (2000). *Åpne samtaler*. Oslo: Universitetsforlaget

Skærbæk, E., og Nissen, M. (2014). *Psykososialt arbeid. Fortellinger, medvirkning og fellesskap*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Staute, C og Mathisen, S.T. (2013) *Sosial kommunikasjon*. Oslo: Kommuneforlaget

St.meld.nr. 17 (1996-1997). *Om innvandring og det flerkulturelle Norge*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-17-1996-1997-/id191037/>

St.meld. nr. 18 (2007-2008). *Arbeidsinnvandring*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-18-2007-2008-/id507744/?ch=1&q=>

St.meld. nr. 25 (2000-2001). *Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand*. Fyllingsdalen: Naturkunnskap, kompetanse og erfaring. Hentet 28.12.2015, fra http://www.nni.no/friluftsliv_og_naermiljo/index.html

St.meld.nr. 39 (2000-2001). *Friluftsliv- Ein veg til høgare livskvalitet*. Fyllingsdalen: naturkunnskap, kompetanse og erfaring. Hentet 28.12.2015, fra http://www.nni.no/friluftsliv_og_naermiljo/index.html

Syltevik, L. J. og Wærness, K. (2004). Rasler i lenger- forsørgernormer i endring. *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer* (s. 100-125). Oslo: Gyldendal Akademiske

Søholt, S., Aasland, A., Onsager, K. og Vestby, G. M (2012). *Derfor blir vi her- innvandrere i Distrikts-Norge*. NIBR- rapport 2012:5. Hentet fra http://www.imdi.no/Documents/Rapporter/NIBRRapport_Derfor_blr_vi_2012-5A.pdf

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 4. utgave. Bergen: Fagbokforlaget.

Tingstad, V. (2003). *Chat on the net. A study of social encounters in two Norwegian chat rooms*. Doctoral degree. Trondheim: NTNU, Department of education/ Norwegian center for child research.

UDI (lest 28.12.2015). *Begrepsforklaringer*. Hentet fra <http://www.udi.no/ord-og-begreper/flyktning/>

Utdanningsdirektoratet (2011). *Generell del av læreplanen*. Hentet fra <http://www.udir.no/Lareplaner/Kunnskapsloftet/Generell-del-av-lareplanen/>

Utlendingsloven (2008). *Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-05-15-35>

Vaglum, P., Thorsen, G.-R. B. og Opjordsmoen, S. (2005). *Oss imellom: om relasjonenes betydning for mental helse*. Stavanger: Hertervig forlag

Willig, C. (2012). *Qualitative Interpretation and Analysis in Psychology*. Berkshire: Open University Press.

Zariat, I. (2012. 25.09). Jeg sitter fast mellom to kulturer. *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/meninger/sid/Jeg-sitter-fast-mellom-to-kulturer-7000022.html>

Figuroversikt:

Figur 1: Bronfenbrenners sosialøkologiske utviklingsmodell i Fyrand (2012).

Figur 2: Schierfloes behovstriangel i Fyrand (2012).

Oversikt over vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv med samtykkeskjema om deltakelse

Vedlegg 2: Intervjuguide

Vedlegg 3: Godkjenning fra NSD

Vedlegg 4: Bekreftelse fra NSD på utsatt innleveringsfrist

Vedlegg 1

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

Sosial integrering av flyktninger

Bakgrunn og formål

Denne oppgaven inngår som en del av et masterstudium i psykososialt arbeid ved Høgskolen i Østfold.

Det er flere årsaker til at jeg ønsker å fordype meg i akkurat dette temaet. I politisk sammenheng er det gjerne snakk om hvor mye ressurser som brukes på tiltak rettet mot integrering av flyktninger. Jeg opplever at det er mye fokus blant den allmenne befolkningen om at Norge tilbyr mange kostbare integreringstiltak som enkelte mener flyktningene kanskje verdsetter for lite. Til tross for at det er mange som mener at alt ligger til rette for at flyktninger skal integreres, er det lite oppmerksomhet omkring flyktningenes opplevelse av de eksisterende integreringstiltakene, samt hva de mener kan være gode og virksomme tiltak.

Formålet med denne oppgaven er å løfte frem flyktningenes erfaringer og fortellinger omkring egen integrering. For å avgrense temaet har jeg valgt å se bort fra kommunale integreringstiltak, og heller rette fokuset på flyktningers erfaringer omkring sosial integrering i det nærmiljøet vedkommende er bosatt i.

Problemstillingen blir derfor:

«Hvordan beskriver/forteller flyktninger om sine erfaringer omkring sosial integrering i nærmiljøet?»

Målgruppen er familier som har kommet til Norge som flyktninger, og som har barn i barnehage- eller grunnskolealder. Dere må ha vært bosatt i kommunen i minst 1-2. år, slik at dere har erfaringer knyttet til egen integrering.

Deltakelse i studien

For å gjennomføre denne studien behøver jeg 5 informanter.

For å innhente erfaringer om sosial integrering, ønsker jeg å benytte intervju. Det er ufarlig og uformelt, og skal oppleves som en hyggelig samtale. Vi setter av 1-1 1/2 time, og avslutter når du ønsker. Spørsmålene vil omhandle dine erfaringer omkring egen families sosiale integrering i nærmiljøet. Spørsmålene er åpne og kan for eksempel være « *Hvordan ser en vanlig uke ut for deg og din familie. Hva gjør dere og hvem har dere kontakt med i nærmiljøet?* ». Intervjuet krever ingen forberedelse fra din side. Under intervjuet vil jeg notere litt underveis i på en skriveblokk. Alt som blir notert vil bli oppbevart utilgjengelig for andre enn meg, og vil bli ødelagt så snart oppgaven er ferdigstilt. Det vil også ligge en båndopptaker som tar opp alt som blir formidlet under intervjuet. Dette er kun ment som et hjelpemiddel for meg når jeg skal gjenfortelle erfaringene fra intervjuet i min oppgave. Du vil selvsagt være anonym, som innebærer at dine erfaringer skal synliggjøres, men ikke hvem som har formidlet de. Opptaket vil bli slettet så snart oppgaven er ferdigstilt. Selve intervjuet kan foregå der det egner seg best for deg.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli oppbevart slik at de er utilgjengelig for andre enn meg. Underveis i arbeidet med oppgaven, vil kun jeg ha tilgang til informasjonen om deg. Når jeg skal drøfte oppgaven med skolens veileder, vil jeg ikke nevne ditt virkelige navn eller hvem du er. Notater med personopplysninger vil bli lagret hjemme hos meg, og utilgjengelig for andre. Alt materiell vil bli overført til en minnepenn som er passordbeskyttet.

Den ferdigstilte prosjektoppgaven vil muligens bli offentlig for allmenheten, men du som person vil ikke kunne gjenkjennes.

Prosjektets varighet

Prosjektet skal etter planen avsluttes 30.mai 2015. da vil alt av materiale med personopplysninger, samt lydopptak ødelegges og slettes.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli ødelagt.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, kan du ta kontakt med jordmor Astrid ved helsestasjonen eller ta direkte kontakt med meg, Eline Randsborg Melbø. Mitt mobilnummer er 90 78 43 29. Jeg vedlegger en konvolutt med frimerke og adresse til meg, slik at du kan signere samtykkeskjemaet og sende det til meg.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2

Intervjuguide

1. Kan du fortelle litt om deg selv og familien din (hvem bor i husstanden, opprinnelsesland, kjønn, alder, deltar på barnehage/skole/jobb/tiltak?
2. Hadde dere kjennskap til noen andre i kommunen når dere kom flyttende?
3. Kan du si noe om hvordan dere ble møtt av naboer og andre i nærmiljøet når dere kom til kommunen?
4. Hva betyr kontakten med naboer for deg?
Oppfølgingsspørsmål hvis det passer:
 - Kan du fortelle om en hyggelig opplevelse i samhandling med naboene?
 - Kan du fortelle om en mindre hyggelig opplevelse i samhandling med naboene?
5. Hva gjør dere selv for å bli kjent med andre personer i nærmiljøet? (ønsker dere bedre kontakt med naboer og andre personer i nærmiljøet, eller ønsker dere primært kontakt med personer fra samme opprinnelsesland?)
6. Hvordan kom du i kontakt med jordmor på helsestasjonen? (vi fikk kontakt gjennom henne).
7. Hvordan var ditt første møte med helsestasjonen?
8. Kan du si noe om det tilbudet dere får på helsestasjonen?
9. Deltar dere på åpen barnehage på helsestasjonen? (hvis barn i barnehagealder)
Oppfølgingsspørsmål hvis ja:
 - Kan du fortelle om en god opplevelse fra dere var på åpen barnehage?
 - Kan du fortelle om en mindre bra opplevelse?
Oppfølgingsspørsmål hvis nei, og hvis det er barn i barnehagealder i familien:

- Kan du tenke deg å delta på åpen dag i barnehage? (hvis nei- hva er bakgrunnen for det?)

- 10. Har dere deltatt på noen av tilbudene kvalifiseringssenteret tilbyr? (hvilke? Evt. hvordan opplever/opplevde dere disse?)

- 11. Hvordan er barnas sosiale nettverk? (deltar på fritidsaktivitet, tilbringer tid sammen med venner ol.)

- 12. Hvordan ser en vanlig helg ut for dere? (Hvem har dere kontakt med, hva gjør dere?)

- 13. Hvordan skulle du ønske at kommunen hadde tatt i mot dere når dere kom til kommunen?

Vedlegg 3

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Kari Lislerud Smebye

Avdeling for helse- og sosialfag Høgskolen i

Østfold Remmen

1757 HALDEN

Vår dato: 28.03.2014

Vår ref: 38258 / 3 / LT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 20.03.2014. Meldingen gjelder prosjektet:

38258	<i>Integrering av flyktninger i nærmiljøet</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Høgskolen i Østfold, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Kari Lislerud Smebye</i>
<i>Student</i>	<i>Eline Melbø</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.05.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Hvordan beskriver/erfarer flyktninger sosial integrering i nærmiljøet?

Masteroppgave i psykososialt arbeid. HIØ, 2015. Eline M. Reinar

Vennlighilsen
Katrine Utaaker Segadal

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55
58 33 77

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Eline Melbø elineyoomce@gmail.com

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD. Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD. SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Vedlegg 4

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering – Kommentar

Prosjektnr: 38258

Det gis skriftlig informasjon og innhentes skriftlig samtykke for deltakelse. Personvernombudet finner skrivet mottatt 26.03.2014 godt utformet.

Førstegangskontakten skjer gjennom den lokale jordmor. Prosjektleder vil ikke vite hvem som deltar før utvalget returnerer samtykket.

Det behandles sensitive personopplysninger om etnisk bakgrunn eller politisk/filosofisk/religiøs oppfatning, .

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Høgskolen i Østfold sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc/mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektslutt er 30.05.2015. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel) og slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn) samt slette lydopptak.

Bekreftelse på utsatt levering

From: <Hildur.Thorarensen@nsd.uib.no>
Date: 2015-06-17 12:37 GMT+02:00
Subject: Prosjektnr: 38258 Integrering av flyktninger i nærmiljøet
To: elineyoomer@gmail.com
Cc: kari.l.smebye@hiof.no

BEKREFTELSE PÅ ENDRING

Vi viser til statusmelding mottatt 01.06.2015.

Personvernombudet har nå registrert ny dato for prosjektslutt 31.12.2015.

Det legges til grunn at prosjektopplegget for øvrig er uendret.

Ved ny prosjektslutt vil vi rette en ny statushenvendelse.

Hvis det blir aktuelt med ytterligere forlengelse, gjør vi oppmerksom på at utvalget vanligvis må informeres ved forlengelse på mer enn ett år utover det de tidligere har blitt informert om.

Ta gjerne kontakt dersom du har spørsmål.

Vennlig hilsen,
Hildur Thorarensen - Tlf: 55 58 26 54
Epost: Hildur.Thorarensen@nsd.uib.no

Personvernombudet for forskning,
Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
Tlf. direkte: [\(+47\) 55 58 81 80](tel:+4755588180)

AFFIRMATION

Referring to status report received 01.06.2015.

The Data Protection Official has registered that the project period has been extended until 31.12.2015.

We presuppose that the project otherwise remains unchanged.

You will receive a new status inquiry at the end of the project.

Please note that in case of further extensions, the data subjects should usually receive new information if the total extension exceeds a year beyond what they previously have received information about.

Do not hesitate to contact us if you have any questions.

Best regards,
Hildur Thorarensen - Phone number: 55 58 26 54
Email: Hildur.Thorarensen@nsd.uib.no

the Data Protection Official for Research,
Norwegian Social Science Data Services
Phone number (switchboard): [\(+47\) 55 58 81 80](tel:+4755588180)